

TI ÅR EFTER
11. SEPTEMBER 2001

TILBAGEBLIK, STATUS OG
AKTUELLE TENDENSER

LARS ERSLEV ANDERSEN

MANNI CRONE

PETER HANSEN

ANN-SOPHIE HEMMINGSEN

ULLA HOLM

SØREN HOVE

LEILA STOCKMARR

© København 2011
Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS
Strandgade 56, 1401 København
Tlf: 32 69 87 87
Fax: 32 69 87 00
E-mail: diis@diis.dk
Web: www.diis.dk
Grafisk design: Carsten Schiøler

Fotos:

Omslag: AP, Nathalie Bardou
S. 6: AP, K.M.Chaudary
S. 22: Polfoto, Peter Hove Olesen
S. 36: Polfoto, Jens Dresling
S. 48: AP, Farah Abdi Warsameh
S. 68: AP, Fadi Adwan
S. 84: AP, Ouahab Hebbat
S. 96: Polfoto, Morten Bjørn Jensen
Gengivelse af bogens fotos kræver tilladelse fra Polfoto, www.polfoto.dk

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s, Denmark

ISBN: 978-87-7605-452-6

Pris: 100,00 kr

DIIS-bøger kan købes i boghandelen
eller bestilles på publications@diis.dk

Indhold

Forord · 4

Al-Qaeda's svanesang · 6

Status og tilbageblik på 10 års krig mod (al-Qaeda-) terrorisme

Af Lars Erslev Andersen

Individualismens terrorisme · 22

Af Ann-Sophie Hemmingsen

Hjemmedyrket terrorisme · 36

Trussel eller skrøne?

Af Manni Crone

AQAP's og al-Shabaabs

nye transnationale mediestrategier · 48

Mobilisering af udenlandske kæmpere

Af Søren Hove

Israel, Palestina og

den internationale kamp mod terror · 68

Af Leila Stockmarr

På jagt efter terrorister i Sahara og Sahel · 84

Af Ulla Holm

Dansk terrorbekæmpelse

Hvad koster den, og hvad får vi for pengene? · 96

Af Peter Hansen

Om forfatterne · III

Forord

11. september 2011 er det ti år siden, USA blev ramt af det største terrorangreb, verden nogensinde havde set udført af en ikkestatslig gruppe. Denne tragiske begivenhed markerede i helt ekstraordinær forstand et før og et efter. Lige så voldsomt og chokerende angrebet var i sig selv, lige så dramatisk og omfattende var reaktionen på det. Verden blev med de fly, der ramte World Trade Center i New York City og Pentagon i Washington, D.C. grundlæggende forandret. Terrorisme og bekæmpelse af terrorisme kom øverst på den globale sikkerhedspolitiske dagsorden. Omfattende krige blev indledt, internationale tiltag og konventioner blev vedtaget, nationale lovgivninger ændret, og mange steder blev global sikkerhed tænkt og forstået som en kamp om grundlæggende værdier. Europa blev i 2004 i Madrid og i 2005 i London ramt af terrorisme, mindre angreb har fundet sted, og mange forsøg er blevet afværget.

Ti år er gået, siden den i den brede offentlighed dengang ukendte Osama bin Laden blev verdensberømt og berygtet som leder af det dengang lige så lidt kendte al-Qaeda. I maj 2011 blev han som verdens mest eftersøgte terrorist og langt mere kendt end de fleste statsledere slået ihjel i sit hus i Pakistan. Hans død blev af mange fortolket som den foreløbige kulmination på en intensiv jagt på al-Qaeda-ledere, der for alvor blev indledt i slutningen af 2007, og som i dag har sat topledelsen i al-Qaeda under et kolossalt pres. I løbet af få år vil USA og koalitionsstyrkerne efter alt at dømmes være ude af Afghanistan, ligesom tilbagetrækningen fra Irak har

stået på i nogle år. I 2009 afviklede først England, dernæst USA retorikken “krigen mod terror”, og meget tyder på, at denne krig i hvert fald er ved at gennemgå en stor forandring siden den omfattende reaktion på 9/11 i 2001. Men mange af de initiativer, der blev taget til at bekæmpe terrorisme militært, efterretningsmæssigt, på lovgivningsområdet, i internationale aftaler, i beredskab, politisk og økonomisk er stadig intakte, og den rystende terrorhandling, der fandt sted i Oslo 22. juli udført af en “korsfarer” fra det højreekstremistiske miljø, minder os i uhyggelig grad om, at truslen fra terrorisme ikke er væk selvom al-Qaeda-ledelsen i dag er under pres.

Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) har siden 2006 i sit forskningsprogram haft et særligt fokus på terrorisme og terrorismebekæmpelse. Takket være to særbevillinger over finansloven (2007-2009 og 2010-2012) har DIIS haft mulighed for gennem forskning, formidling, publikationer samt organisering af seminarer og konferencer at gøre en særlig indsats i studiet af terrorisme. Ti år efter 9/11 er det derfor naturligt, at DIIS dels gennem denne lille publikation, dels gennem et seminar på DIIS 2. september 2011 gør status, ser tilbage på ti år med terrorisme øverst på den globale sikkerhedspolitiske dagsorden og ser fremad. Hverken bogen eller seminaret præsenterer et fuldstændigt billede, men er bidrag til diskussionen om, hvor vi står i dag i udviklingen siden 9/11. Vi fortsætter vores forskning og formidling, og områder, der ikke tages op i nærværende publikation, vil finde dækning i kommende bøger og seminarer.

August 2011

**Stop
Drone Attacks**
**No to Religious
Terrorism**

Education Foundation

رول

بہشت لڑی تا سطور

No to
Te

Al-Qaedas svanesang

Status og tilbageblik på ti års krig mod (al-Qaeda-) terrorisme

Af Lars Erslev Andersen

I tiåret for 11. september-terrorismen er der især to begivenheder, der skiller sig ud som særligt markante for en vurdering af status på 10 års krig mod terrorisme: Opsporingen og drabet på al-Qaeda lederen Osama bin Laden i maj og terrorismen i Norge 22. juli. At det lykkedes for den amerikanske efterretningstjeneste at spore Osama bin Laden og for specialtropper at dræbe ham, kan ses som kulminationen på en målrettet jagt mod al-Qaeda, som USA har intensiveret navnlig under præsident Barack Obama, og som har sat al-Qaeda under et pres, der formentlig er ved at føre til, at det al-Qaeda, vi har kendt med en stærk ledelse, fragmenteres i en række mere eller mindre løst tilknyttede grupper, som f.eks. al-Shabaab, uden en stærkt central ledelse i Pakistan.

Var Osama bin Ladens død således en god nyhed i bekæmpelsen af terrorisme – selvom måden og omkostningerne er store og problematiske – viste terrorismen 22. juli i Oslo, at terrorisme ikke forsvinder som trussel mod vestlige samfund i takt med al-Qaedas svanesang, men at den fremdeles kan dukke op i form af grufulde angreb mod sagesløse borgere, og at det ikke er islamisme, der har monopol på udføre brutal vold i religionens navn. Uanset om manden bag Oslo-terrorismen, Anders Behring Breivik, dømmes sindssyg, og at hans handlinger følgelig må ses som resultat af en gal mands værk, fremstiller han sig selv som en kristen korsfarer dybt forankret i højreekstremistiske miljøer. Bomben i Oslos regeringskvarter og massakren på øen Utøya var med sit direkte angreb

på det norske Arbejderpartis top og ungdom entydigt en politisk voldshandling, hvis formål var at skræmme folk væk fra Arbejderpartiet og dermed bekæmpe, hvad terroristen kalder “multikulturalisme”, der ifølge Breivik tillader muslimer og islam at kolonisere det kristne Europa. Ti år efter at islamister den 11. september 2001 stod bag det største terrorangreb mod Vesten, blev Norge ramt af terrorisme fra militant, kristen fundamentalisme. Det første blev begrundet i en kamp om at få USA og Vesten – der i Osama bin Ladens retorik kaldes “korsfarere” – ud af Mellemøsten med henblik på at gøre det arabiske Mellemøsten til et islamisk emirat. Det andet blev begrundet i kampen om at få muslimer og islam smidt ud af det kristne Europa: I de to terrorhandlinger spejles såvel metode, retorik og mål på en ubehagelig og tankevækkende måde.

I de knap ti år, der er gået siden angrebet mod World Trade Center i New York og Pentagon i Washington, er terrorisme i brede kredse i den vestlige diskussion blevet identisk med islamisme, og nogle har sågar argumenteret for, at det er religionen islam, der i sig selv danner grundlaget og inspirationen for politisk vold. I ti år har det været svært at diskutere og analysere terrorisme uden samtidig at diskutere muslimer og islam. Henvisninger til venstre- og højreekstremistiske ideologier samt kristen og jødisk fundamentalisme blev i årene efter 11. september ofte overhørt og bagatelliseret, eller når man pegede på kristen fundamentalisme og højreekstremisme i USA, blev det af nogle ligefrem set som ondsindet anti-amerikanisme, der af dem, der henviste til den militante fundamentalisme i USA, bliver brugt til at “gå terroristernes ærinde”.

At islamisme og for en del tillige islam i ti år frem til 22. juli 2011 nærmest blev gjort eneansvarlig for terrorisme, fik den betænkelige konsekvens, at fortolkninger af muslimsk indvandring i Europa blev præget af sikkerhedspolitik, ligesom de folkelige oprør i det arabiske Mellemøsten i foråret 2011 af mange førte til advarsler om, at de ville åbne døren for islamister og dermed føre til sikkerhedstrusler vendt mod Israel, kristne i Egypten og samfund i Europa.

Det er i høj grad al-Qaeda og Osama bin Laden, der bærer ansvaret for, at sammensmeltningen mellem islamisme og terrorisme i snæver forstand og islam og vold i bredere forstand blev den dominerende måde at fortolke terrorisme og sikkerhedspolitik på i tiåret efter 11. september 2001. Forud for 11. september 2001 havde

den militante islamisme allerede længe domineret dagsordenen med brutal vold i Algeriet, Hamas-organiserede selvmordsangreb mod Israel, jihad i form af terrorisme vendt mod turister i Egypten, men dels var det noget, der foregik uden for Europa og USA, dels havde man her sine egne problemer med terrorisme: PKK i Tyrkiet, IRA i Storbritannien, ETA i Spanien og kristent baseret højreekstremisme i USA både i form af bomber mod abortklinikker og Timothy McVeighs bombe mod en regeringsbygning i Oklahoma i 1995, der dræbte 168 mennesker. Det var imidlertid først med 11. september-terrorismen, at terrorisme blev parkeret i Samuel Huntingtons teori om en kamp mellem civilisationer, der i sin populistiske variant blev identisk med frasen "islam mod Vesten". Det er uafviseligt, at al-Qaeda begrundede terrorismen 11. september i en militant fortolkning af islam med de hensigter dels at ramme USA og skræmme supermagten ud af Mellemøsten, dels at inspirere islamister til at lave revolution i det arabiske Mellemøsten med henblik på at berede vejen for islamiske emirater og dels opfordre islamister i Vesten til at slutte sig til al-Qaedas opstand mod den globale orden, der for al-Qaeda var det samme som en amerikansk verdensorden. Det er også uafviseligt, at de voldsomme og blodige terroraktioner, der blev gennemført i Madrid i marts 2004 og i London 2005, samt at mange plot og forsøg på terrorisme i Europa og USA, der er blevet afværget efter 11. september 2001, er udført af islamister, der tilsluttede sig al-Qaedas budskab om, at verden er i en grundliggende konflikt mellem islam på den ene side og "korsfarere og zionister" på den anden. Al-Qaeda og andre militante islamister har i den grad gennem deres handlinger, trusler og propaganda om nogen leveret byggestenene til frygten for islam og islamisme og dermed til den alt for bastante identifikation af islamisme og terrorisme og den fortolkning, der insisterer på at se al-Qaedas vold som religiøs og ikke som politisk terrorisme. Det er lige så uafviseligt, at denne fortolkningsmodel er blevet cementeret, forstærket og udnyttet af især nationalistiske højrefløjsgupperinger – men ikke alene af dem – i deres politiske retorik og arbejde for at fremme egne politiske interesser, der i Europa først og fremmest drejede sig om at begrænse den muslimske indvandring. Al-Qaedas handlinger og den politiske fortolkning af dem førte i tiåret efter 11. september til den dominerende forståelse, at terrorisme stort set altid er islamistisk, hvilket den første reaktion

på terrorismen i Oslo bærer et ubehageligt vidnesbyrd om: Kort efter at det stod klart, at en voldsom bombe var sprunget i Norge, pegede eksperter, kommentatorer og medier på, at islamister stod bag (Jeg blev i *Dagbladet Information* selv fejlagtigt citeret for dette, hvilket journalisten efterfølgende har beklaget). I lyset af den udvikling, der havde fundet sted siden 11. september, er det særdeles forståeligt, at de fleste umiddelbart tænkte på jihad, men samtidig et betænkeligt udtryk for den forblændelse af direkte sammenhæng mellem terrorisme og islam, som 11. september-terrorismen gav anledning til. Og det hører med til den historie, at jihadister på deres hjemmesider drog den samme fejlslutning og lavede propaganda ud af tragedien. Efterfølgende har jihadister og radikale islamister ikke holdt sig tilbage med at lave spin ud af terrorangrebet i Oslo, og nogle har endda ytret beklagelse og ærgrelse over, at det faktisk ikke var jihadister, der havde gennemført terrorismen i Norge. På samme måde som militante højreekstremister i USA efter 11. september-angrebene græmmede sig over, at det ikke var dem, der havde stået bag angrebene på World Trade Center og Pentagon. Faktisk førte det til, at højreekstremister fra gruppen Aryan Nations begyndte at se islamister, Iran og Hamas som en slags allierede i kampen mod forbundsregeringen i Washington og ligefrem udviklede det paradoksale – for nu ikke at sige perverse – begreb “Aryan Jihad” (se min artikel: “Fra Christian Identity til Aryan Jihad”, *Den Jyske Historiker* nr. 115, 2007).

Den store fejlslutning i fortolkningen af al-Qaedas terrorisme, som en uheldig blanding af jihadister og stærkt højreorienterede med al for stor succes fremførte efter 11. september, var at forstå den som religiøs frem for politisk. Al-Qaedas og andre militante islamisters selvhævdende proklamationer om, at deres ugeringer var retfærdiggjort i islam, og at de handlede i religionens navn, blev af alt for mange i Vesten taget bogstaveligt eller ligefrem politisk udnyttet til at gøre muslimske indvandrersamfund i Vesten til en særlig sikkerhedspolitisk trussel mod de vestlige demokratier. Det blev i den forbindelse ofte overhørt, at langt de fleste muslimer i verden faktisk hverken støtter al-Qaedas handlinger eller terrorisme som et legitimt middel. Terrorhandlingen i Oslo blev eksplicit begrundet i kristendom med direkte reference til korsfarerne, men det får næppe mange – udover radikale islamister – til at begrunde en nær sammenhæng mellem illegitim vold og den kristne religion,

ligesom man næppe vil se krav til kristne samfund i Norge om, at de “offentligt står frem og tager afstand fra terrorisme”. Vi ved jo alle, at Breivik tilhører en absolut minoritet og på ingen måde er repræsentant for kristendommen.

Al-Qaedas projekt har lige fra bevægelsens grundlæggelse i 1988 i Pakistan været politisk, men med en politisk retorik og selvforståelse, der havde sit ideologiske grundlag i en fundamentalistisk fortolkning af islam, og hvis vision var et emirat i tråd med det, Taleban etablerede i Afghanistan 1996-2001. Der er ingen tvivl om, at det kun er et meget lille mindretal blandt verdens muslimer, som ønsker at leve i et emirat a la det, Taleban byggede op i sidste halvdel af 1990’erne, ligesom der kun er få – og stadigt færre – der tilslutter sig al-Qaedas politiske fortolkning af islam. Når Osama bin Laden ikke desto mindre opnåede en betydelig popularitet og lydhørhed ikke mindst i de første år efter 11. september-terrorismen, skyldes det i mindre grad opbakning til den politiske vision og tilslutning til al-Qaedas ideologi og accept af den politiske og polemiske kritik, Osama bin Laden formulerede af de arabiske regimer og Vestens Mellemøstpolitik, samt for en del også et ønske om, at islam, herunder sharia, får en større social rolle i de muslimske landes politiske hverdag.

Baggrunden var, at der i det 20. århundrede var vokset brede folkelige bevægelser frem i Mellemøsten, navnlig i Egypten, som kritiserede de siddende regimer for at være korrupte, magtbegærlige og forræderiske over for den islamiske tradition. De var fundamentalistiske i den forstand, at de forstod et “retfærdigt samfund” som et samfund baseret på bogstavelige udlægninger af de grundlæggende islamiske skrifter, først og fremmest Koranen. Deres slagord blev med inspiration fra grundlæggeren af Det Muslimske Broderskab, Hassab al-Banna, “din wa dawla” – stat og religion – hvilket udtrykte, at statens styreform ikke blot skulle grundlægges på islam, men tilpasses en bogstavelig fortolkning af islam. Der var langt hen ad vejen tale om sociale bevægelser, der havde omtolket den europæiske oplysningstanke til at basere oplysning på islam i stedet for fornuft og på dette grundlag ville reformere de mellemøstlige samfund. I disse bevægelser opstod der, blandt andet som følge af konfrontation med statsmagterne, mere ekstremistiske grupper, som ville gennemføre samfundsmæssige forandringer med vold og terrorisme, heriblandt jihad-grupperne i

Egypten samt senere Hamas i Palæstina. Selvom de fleste muslimer tog afstand fra terrorisme som middel, var budskabet om mere retfærdighed og islam i politikken populært i brede dele af befolkningerne. Det er det for så vidt stadigvæk selvom f.eks. Det Muslimske Broderskab i Egypten, der blev legalt efter de folkelige oprør og præsident Mubaraks fald i februar 2011, med sin nye rolle som politisk parti har forladt dogmet om “din wa dawla”. Med andre ord, når Osama bin Laden formulerede sine politiske budskaber og gik ind for islamisk baserede styreformer, havde de resonans i de muslimske befolkninger, også selvom de fleste bestemt ikke ønskede at købe hele pakken.

Dertil kom, at Osama bin Ladens taler var langt mere politiske end religiøse. Ganske vist var de altid fulde af referencer til Koranen og den islamiske historiefortælling, men langt den overvejende del af indholdet havde form af politiske analyser og kommentarer, kritik af de siddende arabiske regimer samt kritik af USA's og Europas politik, herunder ikke mindst krigene i Irak og Afghanistan. Den tale, Osama bin Laden udsendte i slutningen af april 2006 vedrørende Muhammed-tegningeaffæren, er et klart eksempel på, hvordan Osama byggede sit budskab op. Den konstaterer med nogle eksempler, at den grundliggende konflikt i verden er en krig mellem Vesten og islam, mellem “korsfarere og zionister” over for “sande muslimer” – i al-Qaeda's optik er man kun en sand muslim, dersom man følger al-Qaeda's fundamentalistiske ideologi og er villig til at støtte jihad. Det betyder strengt taget, at al-Qaeda var – og i endnu højere grad i dag – en lille og ganske marginal gruppe i forhold til den muslimske verden. Ikke desto mindre var der stor lydhørhed for den politiske kritik, Osama bin Laden formulerede: Den grundliggende konflikt i verden udspillede sig på tre niveauer, nemlig et *militært* niveau med krigene i Irak og Afghanistan, Israels militære kontrol med palæstinenserne, Ruslands politik i Tjetjenien etc., et *økonomisk* niveau, der i Osama bin Ladens optik havde form af udbytning af muslimernes ressourcer, især olien, og et *kulturelt* niveau i form af undertrykkelse og marginalisering af muslimer samt ydmygelse, forvrængning og latterliggørelse af islam som religion, hvor paradeeksemplet blev *Jyllands-Postens* karikaturtegninger af profeten Muhammed. I talen fra 2006 fremhævede Osama bin Laden som noget nyt den kulturelle konflikt som den alvorligste og opfordrede til, at muslimer gjorde oprør mod den kulturelle

bekrigelse af islam, som Vesten stod bag, med jihad, hvilket i denne sammenhæng klart skulle oversættes til terrorisme. Baggrunden for, at Osama bin Laden i 2006 lagde så stor vægt på det kulturelle niveau eksemplificeret i Muhammedtegningerne skyldtes, at al-Qaeda havde lagt mærke til, hvordan Muhammed-tegningsagen meget effektivt kunne bruges til at mobilisere muslimer til kamp mod Vesten og Danmark. Ikke mindst siden de danske avisers genoptrykning af tegningerne i februar 2008 – efter at PET havde afsløret et mordkomplot mod tegneren Kurt Westergaard – rykkede tegningsagen helt op i toppen af al-Qaedas mærkesager ved siden af kritikken af USA og Israel samt krigen i Mellemøsten og Sydasien. Konsekvensen manifesterede sig allerede i juni samme år i form af det første al-Qaeda-terrorangreb mod Danmark, nemlig mod den danske ambassade i Islamabad i Pakistan.

Selvom langt størstedelen af verdens muslimer langt fra ønskede sig at leve under et Talebanregime og ej heller sympatiserede med al-Qaedas strategi, blev der således alligevel lyttet til Osama bin Ladens budskaber, simpelthen fordi de satte ord på meget af den opsparede utilfredshed, mange oplevede med deres egne regimer, med Israels Palæstina-konflikt, med krigen og med den kulturkamp, de så sig som genstand for og ofre i både i migrantmiljøerne og i Mellemøsten. Ved siden af Iran var det islamisterne og al-Qaeda, der mest effektivt samlede utilfredsheden op og gjorde sig til talsmænd for kritikken. Det gjaldt ikke mindst i forhold til Irak-krigen, hvor al-Qaeda meget effektivt satte sig i spidsen for kritikken og satte ord på den enorme modstand, der var i Mellemøsten mod krigen. Efter Saddam Husseins fald var det ligeledes al-Qaeda-grupper, som var hurtigst til at organisere store dele af modstandskampen mod de amerikansk ledede koalitionsstyrker. De voldsomme terrorbomber både mod FN i Irak samt i Madrid 2004 og London 2005 dokumenterede, at al-Qaeda var i stand til at mobilisere sympatisører til at gennemføre grufulde terrorhandlinger. Men allerede fra midten af årtiet mistede al-Qaeda for mange sin position som talerør for kritikken. Stadig flere tog afstand fra strategien, herunder store profiler fra al-Qaedas eget bagland, som tidligere havde været markante skikkelser enten i jihadgrupper eller som åndelige vejledere, der ikke selv var operative, men alligevel sanktionerede al-Qaedas kamp. Sådanne frafaldne så man i stigende grad markere sig i Egypten, Jordan og Saudi-Arabien samt i Irak med kritik af al-Qaeda, og

Osama bin Ladens højre hånd, egypteren Ayman al-Zawahiri, fik i stigende grad travlt med at svare på kritikken. Al-Qaeda blev stadig mere marginal og fik først og fremmest sine budskaber formidlet i fora på jihad-hjemmesider – der til gengæld blev genstand for intens opmærksomhed fra efterretningstjenester, forskere og tænketanke, der fulgte al-Qaeda tæt.

Det momentum, al-Qaeda havde opnået først med 11. september og senere med udbruddet af Irak-krigen, var stort set væk fra ca. 2006. Blandt terrorismeforskere startede en større debat om vurderingen af al-Qaedas rolle og styrke. Debatten blev især eksponeret af Marc Sageman, der allerede i bogen *Understanding Terror Networks* (Philadelphia 2004) havde hævdet, at topledelsen i al-Qaeda ikke længere spillede nogen operationel rolle i udførelsen af terrorangreb mod Vesten. Ifølge Sageman var det små lokale grupper, der udgjorde truslen inspireret af al-Qaeda-ledernes propaganda på internettet. I en senere bog lancerede han begrebet “leaderless jihad”, der spillede på et centralt begreb hos de amerikanske højreekstremister (“leaderless resistance”), der for at undgå at blive optrevet af de amerikanske myndigheder gik ind for brugen af små grupper uden central ledelse og islamisternes jihad-strategi (*Leaderless Jihad*, Philadelphia 2008). Imod Sagemans teorier stod Bruce Hoffman, der er professor ved Georgetown Universitetet i Washington, og som i årevis havde fungeret som direktør først for terrorismeforskningscentret i St. Andrews i Skotland og senere for RAND Corp., hvor han var chef for ca. 300 terrorismeanalytikere. Han hævdede ved høringer i den amerikanske kongres samt i artikler, blandt andet i tidsskriftet fra West Points Center for Counterterrorism, at al-Qaeda fremdeles havde et stærkt operativt center i Pakistan, hvor de stod bag organiseringen af angreb og forsøg på angreb. Han pegede på, at terroristerne bag London-bomberne i 1995 var styret fra al-Qaeda i Pakistan, at det såkaldte Heathrow-plot, hvor hensigten var at bombe 7 amerikanske og canadiske fly på deres rute over Atlanten, var organiseret i Pakistan, og i 2008 skrev han en nærmest triumferende kommentar til den voldsomme terrorhandling i Mumbai, Indien, som han så som et bevis på, at al-Qaeda-ledelsen stadig var operativt aktive. Senere kunne han med stor ret pege på det såkaldte David Headley-plot, som planlagde et stort angreb i stil med det, der havde fundet sted i Mumbai, i Danmark mod *Jyllands-Posten* som hævn for trykningen af Muhammed-tegningerne.

Faktisk havde begge forskere hver på sin måde ret. Selvom Osama bin Laden sad isoleret i sit hus Abbottabad i Pakistan, var der andre i al-Qaedas topledelse, som var særdeles aktive med at organisere terrorisme: De var involveret i Mumbai, i bomben mod den danske ambassade, i forsøgene på at ramme *Jyllands-Posten*, i den mislykkede bilbombe på Times Square i New York etc. Men de havde stadig sværere ved at gennemføre deres planer: Således er der ikke gennemført et større al-Qaeda-organiseret angreb i Europa og USA siden Londonbomberne i juli 2005. Men på trods af Osama bin Ladens isolation, hvor han kun kunne kommunikere med sine ledere gennem kurer, var der dog stadig en intakt og operativ al-Qaeda-ledelse i Pakistan, som klart måtte vurderes som farlig. Så langt havde Hoffman ret. Sageman havde imidlertid også ret, hvilket en stigning i mere eller mindre amatøragtige forsøg på eller gennemførte terrorangreb i USA og Europa dokumenterede. Han talte om såkaldt selvradikaliserede personer og grupper i de vestlige samfund, som med inspiration fra al-Qaeda- og jihad-hjemmesider på internettet på egen hånd ville gennemføre aktioner, og faktisk kan man pege på en række eksempler, heriblandt Vollsmosesagen i Danmark og sandsynligvis også Lørs Dukajev, der i forsøget på at sende en brevbombe til *Jyllands-Posten* endte med at bombe sig selv på et toilet ved Nørreport i København.

De senere år har vi set to tendenser: For det første ser vi med David Headley-sagen stadig eksempler på, at en aktiv og operativ al-Qaeda-ledelse, der i dag er tæt forbundet med pakistansk Taleban og Kashmirbaserede grupper som Lashkar-e-Taiba, forsøger at organisere terrorisme mod Vesten. Forsøgene er dog indtil videre blevet afværget, hvilket viser, at al-Qaedas ledere i Pakistan er blevet stærkt svækkede. Selvom andre grupper med tilknytning til al-Qaeda i Yemen, Somalia og Nordafrika fremdeles forsøger at organisere terrorisme mod vesterlændinge, er det formentlig som konsekvens af al-Qaeda-ledelsens svækkelse, at vi for det andet ser en tendens, hvor al-Qaeda i stigende grad opfordrer sympatisører i Vesten til at forsøge sig på egen hånd uden først at rejse til Pakistan, Somalia eller Yemen for at få træning. Disse opfordringer har man navnlig set fremsat i det engelsksprogede internetmagasin *Inspire*, der både vil inspirere til jihad og samtidig leverer ideer og opskrifter på, hvordan jihadister i Vesten kan gennemføre angreb. Magasinet er talerør for den amerikansk-yemenitiske al-Qaeda-

leder Anwar Awlaki, der de senere år har opnået stadig større status blandt jihadister, og som står højt på USA's liste over terrorister, blandt andet på grund af hans involvering i Ford Hood-massakren, hvor en amerikansk major med muslimsk baggrund og angivelige kontakter til Awlaki i november 2009 dræbte 14 soldater på basen i Ford Hood i protest mod krigen i Afghanistan. PET betegner den sidste tendens "soloterrorisme", og dens fremvækst kan netop ses som et resultat af, at al-Qaeda har set sig nødsaget til at supplere sine tidligere strategier, simpelthen fordi al-Qaeda i dag er betydelig svækket og derfor har stadig større vanskeligheder med at gennemføre aktioner i Europa og USA.

I tiåret for 11. september-terrorismen tyder meget på, at al-Qaedas æra er ved at være forbi, og at al-Qaeda som en gruppe med en stærk ledelse er i opløsning. Da flyene for ti år siden ramte World Trade Center og Pentagon, var der ikke mange uden for specialistkredse, der havde hørt om al-Qaeda og Osama bin Laden. Der havde været artikler og dokumentarprogrammer i medierne, men de fleste havde ikke taget seriøs notits af al-Qaeda, og mange betragtede Osama bin Ladens trusler, der offentligt blev kendt fra 1996, hvor han fremsatte dem i interviews med journalister fra blandt andet USA, som først og fremmest bizarre. Der var heller ikke stor konkret viden om hverken al-Qaeda eller Osama bin Laden. Efter 11. september-angrebene, hvor Osama bin Laden kom på alles læber, florerede alle håndte myter om både manden og al-Qaeda, hvis kapacitet blev blæst op til at omfatte både besiddelse af masseødelæggelsesvåben og en hel flåde, der skulle bruges til maritim terrorisme, samt tætte kontakter til Saddam Hussein. Selvom al-Qaeda faktisk havde vist interesse i masseødelæggelsesvåben, viste meget af det, der blev skrevet og sagt, sig at være forkert og ude af proportion. Ligeledes skulle det vise sig, at mange af de beretninger, der omgav Osama bin Ladens person var forkerte. Ikke desto mindre dukkede adskillige af dem op igen i forbindelse med hans død i maj 2011. Således så vi billeder, der skulle vise Osama bin Laden på familietur i Sverige, selvom det for længe siden var blevet dokumenteret, at Osama bin Laden ikke er på dette billede, ligesom Osama bin Laden blev gjort direkte ansvarlig for terrorhandlingerne, som han måske gerne ville have været involveret i, men som han aldrig havde haft noget at gøre med, som f.eks. bomben mod World Trade Center i 1993 samt bomberne i Saudi-Arabien i 1995

og 1996. I dag ved vi meget mere om Osama bin Laden og al-Qaeda, hvilket ikke mindst skyldes den imponerende research, to journalister fra bladet *The New Yorker* har gennemført: Lawrence Wright har i sin bog *Al-Qaeda – Vejen til 11. september* (København 2008) afdækket al-Qaedas tidligere historie og punkteret mange af myterne om Osama bin Laden, og kollegaen Steve Coll fremlagde i sin bog *Bin Laden Familien* (Århus 2008) en omhyggelig analyse af Osama bin Ladens økonomiske forhold. Det billede, der tegnes af Osama bin Laden, viser en person, der allerede som 15-årig i gymnasietiden blev stærkt religiøs og inspireret af Det Muslimske Broderskabs ideologi krydret med træk fra den herskende islamtolkning i Saudi-Arabien, wahhabismen. Selvom han levede asketisk – trods sin status som barn i en af verdens rigeste familier – var det den politiske side af sagen, der optog ham, herunder Palæstina-konflikten. Sin mission fik han under mujahedin-modstandskamp i Afghanistan under den sovjetiske besættelse 1979-1989, og det var i 1988, at al-Qaeda blev grundlagt i Pakistan. Det var imidlertid først, efter at Osama bin Laden havde været en tur tilbage i Saudi-Arabien og nogle år i eksil i Sudan, at al-Qaeda i 1996 ved bin Ladens tilbagekomst til Afghanistan for alvor begyndte sine aktiviteter, der i 2001 førte til 11. september angrebet. I Afghanistan etablerede Osama bin Laden kontakt med lederen af afghansk Taleban, Mullah Omar, og startede samtidig sin mediekampagne med trusler mod USA. Den første egentlige al-Qaeda-aktion var bombningen af to amerikanske ambassader i Østafrika i 1998, der for alvor gjorde Osama bin Laden kendt hos de amerikanske myndigheder og hos militante sympatisører rundt omkring i verden. Penge og rekrutter begyndte at strømme til al-Qaedas lejre i Afghanistan, hvor der blev trænet terrorister til at gennemføre aktioner overalt i verden. Det næste store angreb fandt sted i Aden havn i oktober 2000, inden det store angreb i Washington og New York gennemførtes i 2001 og til, at den daværende amerikanske præsident George W. Bush erklærede “krig mod terror”.

Det var imidlertid ikke krigen mod al-Qaeda og gruppens ledere, der faktisk kom øverst på dagsordenen. Ganske vist blev krigen i Afghanistan indledt 7. oktober 2001 med det formål dels at vælte Taleban fra magten i Kabul, dels at bombe al-Qaedas træningslejre samt fange eller dræbe al-Qaeda-medlemmer. Men krigen i Afghanistan var mest et forspil til et meget større projekt, der handlede om at

gennemføre regimeskift i det arabiske Mellemøsten med henblik på at transformere det til en demokratisk region. Krigen i Afghanistan blev derfor i vid udstrækning udliciteret til den såkaldte Nordalliance, der længe med iransk støtte havde bekæmpet Taleban, og til forskellige stammeledere i området mod Pakistans grænse, mens USA selv brugte ganske få tropper, fortrinsvis specialenheder på jorden og luftstyrker. Allerede i 2002 gled Afghanistan langt ned på den globale dagsorden, der i stedet blev præget af USA's nye sikkerhedspolitik, som ville gennemføre revolutioner i Mellemøsten startende med Irak. Uanset hvordan man vurderer dette forløb, var resultatet, at fokus blev flyttet væk fra Afghanistan og al-Qaeda, der sammen med Taleban reorganiserede sig i Pakistan. Da USA og Nato i 2005-2006 igen begyndte at fokusere på Afghanistan var situationen den, at både al-Qaeda og Taleban var i stand til at yde koalitionsstyrkerne betydelig modstand i en asymmetrisk krig samt mobilisere blandt de lokale. Det viste sig, at krigen i Afghanistan ikke kunne vindes, så længe Taleban og al-Qaeda mere eller mindre uhindret kunne operere fra deres områder i Pakistan, hvor de tilsyneladende også kunne rekruttere nye kadre i store mængder. Samtidig stod det klart, at Pakistan ikke ville eller ikke var i stand til at bekæmpe al-Qaeda og Taleban på sit territorium, og faktisk viste det sig hurtigt, at Pakistan ikke blot tillod Taleban og al-Qaeda at operere i landet, men at der var stærke kræfter i pakistansk militær og navnlig blandt sikkerhedsstyrkerne, som konkret arbejdede sammen med Taleban og formentlig også i en vis udstrækning med al-Qaeda og andre militser. Derfor besluttede George W. Bush i slutningen af 2007 at intensivere jagten på al-Qaeda- og Talebanledere i de pakistanske grænseområder. Det skete ved dels at intensivere specialoperationer, blandt andet med CIA, dels at indlede angreb med førerløse fly (droner) ind i områderne. Målet var simpelthen at bombe lederne væk og fratage al-Qaeda og Taleban deres operationscentre i de pakistanske stammeområder, navnlig i Waziristan. Strategien viste sig effektiv ved, at stadig flere ledere blev ramt, men medførte også store omkostninger ikke mindst for civile i områderne, der led store tab, og Pakistan opfattede droneangrebene som en krænkelse af landets suverænitet. Under hånden accepterede Pakistan angrebene og bistod formentlig også til dem, hvilket både gjorde regeringen stadig mere upopulær samt intensiverede den udbredte anti-amerikanisme i Pakistan. Da Barack

Obama blev USA's præsident i januar 2009, intensiverede han jagten på al-Qaeda- og Talebanledere betydeligt. Antallet af droneangreb mangedobledes, hvilket dokumenteres af internettidsskriftet *The Long War Journal* (www.thelongwarjournal.org). Allerede under sin valgkampagne havde Obama erklæret, at han ville prioritere jagten på al-Qaeda-ledere, og han har holdt ord, idet den ene efter den anden i hans periode er dræbt – de fleste af bomber fra droner. Den største skalp, Osama bin Laden, blev dog i maj 2011 skudt af amerikanske specialstyrker, som med helikopter blev fløjet ind fra baser i Afghanistan. Resultatet er, at al-Qaeda ti år efter krigen mod terror blev indledt, omsider er under voldsomt pres: Gruppens ledere jages intensivt, og i dag er det særdeles farligt at være i spidsen for al-Qaeda, dens kapacitet til organisere terrorisme er faldet betydeligt og propagandamaskinen har stadig sværere ved at få rettidige budskaber ud. Samtidig tyder meget på, at stadig færre lytter til al-Qaeda.

Al-Qaedas nedtur skyldes imidlertid ikke blot den intensiverede jagt på lederne i Pakistan. Irak-krigen, som var med til at give al-Qaeda momentum i 2003, har vist sig at være et ødelæggende nederlag for gruppen. I starten af krigen var det al-Qaeda-militser, som organiserede oprøret mod koalitionsstyrkerne. Ret hurtigt organiserede lokale irakiske sunni- og shiamuslimere grupper, som tog over i modstandskampen, og i 2005 var mange af disse militser sammen med lokale stammeledere så voldsomt trætte af al-Qaeda og deres terroriserende måde at styre lokalsamfundene på, at adskillige stammeledere tilbød amerikanerne at hjælpe med at bekæmpe al-Qaeda. Disse såkaldte "awakening sheikhs" tilbød at levere nye rekrutter til de irakiske sikkerhedsstyrker og at udpege mål for amerikanerne. Med andre ord fik amerikanerne hermed den efterretningskapacitet "on the ground", som havde været mangelvare siden krigen blev indledt. Samtidig ændrede USA sin strategi fra "at bekriige fjenden til at beskytte befolkningen". Det skete navnlig, efter at Bush iværksatte strategien "The Surge" og indsatte general Petraeus som ny militærchef i Irak i 2006. The Surge betød – imod de fleste anbefalinger – udsendelse af yderligere 30.000 tropper, der blev indsat i de områder, stammelederne havde udpeget som al-Qaeda-bastioner. Samtidig rykkede de amerikanske soldater ud af deres lejre og begyndte at blande sig med irakerne i byerne for at understrege, at de var i landet ikke for at besætte det, men for at

beskytte befolkningen, indtil Irak selv kunne tage over. Resultatet var en betydelig nedgang i volden samt et forsmædeligt nederlag for al-Qaeda, der nu kunne se sine folk blive fordrevet fra Irak.

I slutningen af årtiet var al-Qaeda således under pres på sin hjemmebane i Pakistan, havde lidt nederlag i Irak, hvor al-Qaeda er særdeles upopulære, og havde ingen gennemførte terroraktioner i hverken Vesten eller i sine kerneområder i det arabiske Mellemøsten (Egypten, Saudi-Arabien, Israel) at bryste sig af. Deres propaganda om at få gaderne i Jerusalem og de vestlige hovedstæder til "at flyde af blod" lød mere og mere som tomme tønders buldren. Al-Qaeda er stadig i Pakistan, gruppen har organiseret sig i Yemen, den prøver at gøre sig gældende i Nordafrika og i områder syd for Sahara, og den er involveret på Afrikas Horn. Men alle steder er al-Qaeda helt afhængig af lokale grupper og militser. Det eneste globale, der er tilbage i al-Qaeda, er, at gruppen er henvist til at hægte sig på andre mere slagkraftige, men lokalt orienterede militser som pakistansk Taleban, al-Shabaab og salafister i Yemen og Nordafrika. Al-Qaeda er ikke væk, og gruppen vil også fremover forsøge at organisere terrorisme – og opfordre til soloterrorisme – ligesom den nye leder Ayman al-Zawahiri fremdeles er på fri fod. Men gruppen er trængt, dens retorik stadig mindre populær, ikke mindst efter de folkelige oprør i Mellemøsten i vinteren og foråret 2011, og gruppen er helt afhængig af bistand fra lokale og regionale militser. Med andre ord er det lykkedes at regionalisere al-Qaedas globale kamp.

Retorikken om krigen mod terror blev i slutningen af årtiet afviklet først af Gordon Browns regering i London og i januar 2009 af Barack Obamas i Washington. Den globale krig mod en abstrakt fjende blev opløst til fordel for bekæmpelse af al-Qaeda i en konkret og målrettet jagt på gruppens ledere samt bekæmpelse af andre grupper i de konkrete sammenhænge, de agerer i. Strategien har vist sig succesfuld: al-Qaeda er under pres, og i Europa har vi ikke set større angreb gennemført frem til 22. juli 2011 i Oslo. Dette brutale angreb var imidlertid ikke gennemført af al-Qaeda eller jihadister, men af en kristen højreekstremist. Faktisk har Europol dokumenteret, at det kun er en meget lille del af den terrorisme, der har ramt Europa de senere år, der er gennemført af muslimer eller jihadister. Uanset hvordan man vurderer dette faktum, viser det, at truslen fra jihad har været stærkt faldende siden de uhyggelige bomber i London i juli 2005. Efterretningstjenester og beredskabs-

myndigheder vil utvivlsomt og givetvis med god ret hævde, at det skyldes, at de er blevet bedre til at opspore og afværge trusler. Udviklingen fra det storstilede 11. september-angreb til den dominerende tendens blandt jihadister, soloterrorismen, viser dog, at den globale trussel fra jihad er faldet markant i tiåret for 11. september. At al-Qaeda-terrorismen efter alle solemærker at dømmes er for nedgående fjerner dog i sig selv ikke trusler om terrorisme. Det gav de tragiske begivenheder i Oslo 22. juli et makabert vidnesbyrd om.

Individualiseret terrorisme

Af Ann-Sophie Hemmingsen

Siden angrebene i USA den 11. september 2001, i Madrid den 11. marts 2004 og i London den 7. juli 2005 har frygten for terrorisme forbundet med al-Qaeda været højt på dagsordenen i store dele af verden. En af konsekvenserne af den øgede frygt for terror har været et øget fokus på forebyggelse af den. Ud over at styrke myndighedernes muligheder for at retsforfølge og straffe terrorister begyndte man i mange lande at fokusere mere på at forhindre og forebygge angreb. Dette skete blandt andet ved, at myndighederne fik øgede beføjelser til at overvåge og efterforske personer, som de mistænkte for at planlægge, støtte eller finansiere terrorisme, ved at der blev indført rutiner, som skulle minimere risikoen for angreb på højrisiko-mål såsom fly og offentlige transportmidler, og ved at der blev søsat initiativer, som skulle forebygge, at personer overhovedet fik den ide, at de skulle lave terrorisme – at de blev *radikaliserede*.

Dette fokus på at forhindre terrorisme har naturligvis haft konsekvenser – både tilsigtede og utilsigtede. En af de tilsigtede konsekvenser er, at det rent faktisk er blevet sværere at være terrorist. Det er blevet sværere at planlægge storstilede angreb, som dem vi så den 11. september, at rejse ud i verden for at modtage operativ træning eller at etablere direkte kontakt til terrororganisationer. Som reaktion på dette er nye strategier blevet udviklet, og terrorisme i Vesten er i dag kendetegnet af nogle andre tendenser, end den var for ti år siden. Dette betyder, at den trussel, som eksempelvis Danmark står overfor i dag, er en anden, end den var dengang.

Internettet spiller naturligvis en større rolle i dag. Det gør det jo for de fleste af os. Hvor man for ti år siden skulle have personlige kontakter og eventuelt adgang til password-beskyttede chatfora for at få adgang til ideologisk og praktisk materiale, såsom bombe-manualer, så er utrolig meget i dag frit tilgængeligt på eksempelvis åbne chatfora, Facebook og YouTube. De fleste grupper, som er associeret med al-Qaeda, har meget professionelle og effektive medie-strategier, og de lægger stor vægt på at kommunikere med såvel tilhængere som modstandere via kanaler, som de kan kontrollere, hvilket i høj grad involverer internettet.

Også når det kommer til designet af angreb, ser billedet anderledes ud i dag, end det gjorde for ti år siden. De storstilede angreb med mange civile tab, som 11. september, 7. juli og 11. marts lærte os at forbinde med ordet terrorisme, er ikke normen. I dag fokuseres der også på små angreb udført af få personer og gerne mod symbolske mål og personer, som holdes ansvarlige for ugeringer, eller mod mål, som kan føre til økonomiske tab. Endelig fokuseres der på truslen om terror som et mål i sig selv, fordi den tvinger fjenden til at bruge ressourcer på at sikre sig og dermed dræner fjenden.

Denne artikel vil se nærmere på tre af de tendenser, som kendetegner dele af terrorismen i Vesten i dag, nemlig *soloterrorisme*, *open source-terrorisme* og *ideologiens ændrede rolle*. Disse tendenser er alle udtryk for en individualisering af terrorisme, hvor organisationer og ideologier ikke kan kontrollere alt, og hvor enkeltindivider og deres motivationer og holdninger spiller en ikke uvæsentlig rolle.

Solo- og open source-terrorisme er strategier, som er opstået for at omgå det øgede fokus på bekæmpelse og forebyggelse af terrorisme, og gennem de seneste år har grupper som al-Qaeda, al-Qaeda på Den Arabiske Halvø (AQAP) og al-Shabaab aktivt promoveret begge dele. Denne udvikling har vakt en del bekymring især hos de myndigheder, som har ansvar for at bekæmpe og forebygge terrorisme. Men spørgsmålet er, hvor nyt det hele egentlig er, og om der kun er grund til bekymring. Solo- og open source-terrorisme indebærer nemlig også nogle potentielt alvorlige udfordringer for de organisationer, som promoverer dem, og for hele den kamp, som de ser sig selv som repræsentanter for.

Den tredje og sidste tendens, ideologiens ændrede rolle, er ikke en strategi som de to forrige. Til gengæld kan det med rimelighed

antages, at den bliver forstærket af dem, og denne tendens udgør potentielt en endnu større udfordring end de to forrige.

De tre tendenser tilsammen øger p.t. værdien af symbolske enkeltsager som eksempelvis den danske tegningsag, og det er muligvis en del af forklaringen på, at netop tegningsagen ofte dukker op som retfærdiggørelse af terrorangreb i dag, selvom det er mange år, siden tegningerne blev offentliggjort og affødte en krise med demonstrationer, drab og boykot af danske varer.

Soloterrorisme

Den første tendens, den såkaldte soloterrorisme, dækker over, at enkeltpersoner forsøger at gennemføre angreb alene enten under direkte vejledning af organisationer eller inspireret af dem.

Gennem de sidste par år har vi set adskillige eksempler på soloterrorisme, herunder Major Nidal Malik Hassan, som åbnede ild på militærbasen Fort Hood i Texas i november 2009 og dræbte 13 og sårede 32; Omar Farouk Abdulmutallab, som i december 2009 forsøgte at sprænge et fly over Detroit med sprængstof gemt i sine underbukser; Faisal Shahzad, som i maj 2010 forsøgte at sprænge en bilbombe på Times Square i New York; Taimour Abdalwahab al-Abdaly, som i december 2010 sprængte først en bil og derefter sig selv i luften i Stockholm uden dog at tage andres liv; Loris Dukajev, som i september 2010 sprængte en brevbombe på et toilet på Hotel Jørgensen i indre København og skadede sig selv, men ikke andre; og Muhudiin Mohamed Geele, som den 1. januar 2010 overfaldt tegneren Kurt Westergaard i dennes hjem.

At enkeltpersoner på denne måde forsøger at gennemføre terrorangreb, er ikke noget nyt. I perioden 1978-95 sendte amerikaneren Theodore Kaczynski, bedre kendt som "The Unabomber", adskillige brevbomber, som dræbte tre personer og sårede mere end tyve. I 1995 gennemførte Timothy McVeigh et angreb i Oklahoma City, som dræbte 168 og sårede flere hundrede. I 2001 forsøgte Richard Reid at sprænge en bombe skjult i hans sko ombord på et fly fra Paris til Miami. I 2002 myrdede Volkert van der Graaf den hollandske politiker Pim Fortuyn, og i 2004 myrdede Mohammed Bouyeri den hollandske instruktør Theo van Gogh.

Det nye er, at der er en markant stigning i frekvensen af soloterrorisme, og at organisationer som al-Qaeda, AQAP og al-Shabaab aktivt promoverer og opfordrer til denne strategi. Men

disse organisationer er faktisk ikke de første til at gøre det. Særligt i 1990'erne promoverede og opfordrede højreekstremister til såkaldte "lone wolf"-angreb. Dette dækkede over, at enkeltpersoner skulle lade sig inspirere til at foretage racistiske overfald fuldstændig på egen hånd og uden forudgående kontakt til organisationer. Strategien var designet til at minimere risikoen for, at myndighederne opsnappede planer, og for at flere blev trukket med i faldet, eller at hele organisationer blev ramt, hvis én blev opdaget.

Soloterrorismen er altså en strategi, som søger at kompensere for den måde, myndigheder afslører planer om terrorisme. Typisk får myndighederne øje på en person eller en gruppe, når de kommunikerer med andre, som allerede er under overvågning, når de rejser til overvågede områder, eller når de taler over sig til de forkerte. Risikoen for, at noget af dette sker, minimeres naturligvis jo færre, der er involveret i planerne.

Open source-terrorisme

Den anden tendens er den såkaldte open source-terrorisme, som dækker over, at enkeltpersoner eller grupper forbereder og forsøger at gennemføre angreb på egen hånd efter inspiration fra organisationer, men uden at have modtaget decideret træning eller have været i direkte kontakt med disse organisationer. Dette udelukker dog ikke, at den eller de involverede er del af fysiske eller virtuelle netværk af ligesindede.

Det er knap så let at udpege eksempler på open source-terrorisme som på soloterrorisme. Dette hænger naturligvis sammen med, at det er lettere at tælle, hvor mange der deltog i et angreb end at udelukke, at én person har været i kontakt med en anden. Historisk set har der været eksempler på, at myndighederne umiddelbart efter et terrorangreb vurderede, at det var blevet gennemført af personer, som ikke havde kontakt til kendte organisationer, men siden hen har man erfaret, at de ikke var helt så uafhængige. Det mest kendte eksempel er de fire personer, som udførte angrebene i London i 2005. Umiddelbart efter angrebet troede myndighederne, at de fire gerningsmænd havde handlet helt på egen hånd, men som tiden gik, viste det sig, at Shehzad Tanweer og Muhammad Siddique Khan i virkeligheden havde forberedt sig og etableret kontakter ved at deltage i træningslejre under deres besøg i blandt andet Pakistan.

På nuværende tidspunkt ser det dog ud til, at eksempler på open source-terrorisme inkluderer førnævnte Faisal Shahzad, Major Nidal Malik Hassan, Taimour Abdulwahab al-Abdaly og Lora Dukajev og derudover blandt andet amerikaneren Coleen LaRose, bedre kendt som Jihad Jane, som blev anholdt i oktober 2009 og anklaget for blandt andet at have planlagt at myrde den svenske tegner Lars Vilks, samt briterne Roshonara Choudhry, som i maj 2010 stak parlamentsmedlem Stephen Timms ned i London. Også Vollsmosesagen fra 2006 og Glostrupsagen fra 2005 ser ud til at have været open source-terrorisme, ligesom adskillige udenlandske sager forbundet til Glostrupsagen, som blev optrevet samtidig.

Solo- og open source-terrorisme er altså to separate og forskellige fænomener. Soloterrorisme handler om, hvor mange personer der er involveret i et angreb, mens open source-terrorisme handler om, hvorvidt den eller de involverede har direkte kontakt til organisationer. Som eksemplerne viser, er der dog ofte sammenfald mellem de to fænomener, således at soloterrorisme også er open source-terrorisme og vice versa.

Open source-terrorisme er ligesom soloterrorisme en strategi, som søger at kompensere for de ovennævnte forhindringer, som det øgede fokus på at forhindre og forebygge terrorisme har medført. Og ligesom det er tilfældet med soloterrorismen, finder vi paralleller til open source-terrorismen i højreekstremismens lone wolf-strategi. Denne går netop ud på, at individer skal handle uden kontakt til organisationer eller andre for at forhindre at andre trækkes med i faldet, hvis individet bliver opdaget. Open source-terrorismen adskiller sig dog fra lone wolf-strategien ved, at det ikke er nødvendigt at handle alene.

Især AQAP promoverer meget aktivt denne strategi, og i sit elektroniske magasin *Inspire* offentliggør organisationen manualer til fremstilling af bomber, sikkerhedsforanstaltninger, våbentræning og lignende. Ifølge organisationen er fordelene ved strategien, at tilhængere kan træne hjemme og undgå risikable rejser til udlandet, som ofte vækker opmærksomhed og fører til anholdelse. Instruktioner, manualer og detaljerede planer gøres dog også let tilgængelige andre steder, herunder via chatfora og sociale netværk på internettet, og AQAP er langt fra de eneste, som promoverer denne strategi.

Mens soloterrorismen er blevet klart mere fremherskende over de seneste 2 år, er open source-terrorismen, som det fremgår af eksemplerne, af lidt ældre dato, selvom det først er inden for de seneste år, at organiserede kræfter som AQAP, al-Qaeda og al-Shabaab er begyndt at opfordre til det.

Organisationers brug af tendenserne

I marts 2010 opfordrede Adam Gadahn, som siden hen har optrådt på videoer sammen med Ayman al-Zawahiri, den nye leder af al-Qaeda, til gentagelser af Major Nidal Malik Hassans soloaktion i 2009. Fire måneder senere offentliggjorde AQAP det første nummer af det elektroniske magasin *Inspire*, hvori de introducerede, forklarede og anbefalede det, de kaldte "Open Source Jihad", som er det, der i denne artikel omtales som open source-terrorisme. I november 2010 offentliggjorde al-Shabaab en video, hvori både solo- og open source-terrorisme blev lovprist. Siden er strategierne blevet promoveret kraftigt.

I november 2010 udkom det tredje nummer af magasinet *Inspire*, og i dette kastes lidt lys over, hvorfor AQAP finder det værd at promovere solo- og open source-terrorisme. I magasinet tager AQAP ansvaret for sprængningen af et UPS-fragtfly over Dubai i september 2010 og for to pakker indeholdende bomber skjult i printere, som i oktober 2010 blev opdaget på to forskellige fragtfly på vej til USA. Ifølge AQAP var dette en del af "Operation Hemorrhage", og denne operations baggrund og formål forklares.

Man kan blandt andet læse: "I den sikkerheds-fobiske stemning, som kendetegner Amerika, er det lettere at foretage små angreb, som involverer få spillere og kræver kort planlægning. Derved kan vi omgå de sikkerhedsbarrierer, som Amerika har arbejdet så hårdt for at rejse. Denne strategi, hvor fjenden rammes med mindre, men mere hyppige operationer, er det, nogle ville kalde de tusinde snits strategi. Målet er, at fjenden bløder ihjel". AQAP tilkendegiver med andre ord klart, at soloterrorisme og små angreb er strategier, som er taget i brug for at omgå de mange tiltag, som er iværksat for at forhindre terrorisme.

Videre varsler AQAP: "Vi vil fortsætte med lignende operationer, og på dette stadie generer det os ikke det mindste, hvis de bliver afværget. Det er en virkelig god forretning, at vi kan skræmme fjenden og holde ham i beredskab ved at investere nogle få måneders

arbejde og nogle få tusinde dollars”. Formålet med terrorangreb er altså ikke at dræbe mange og faktisk ikke engang nødvendigvis at gennemføre angrebene. Formålet er, at den konstante trussel om terror tvinger fjenden til at spilde ressourcer på at forhindre den. Som AQAP lakonisk konkluderer “[...] så vil dette såkaldt forfejlede angreb, som nogle af vores fjender vil kalde det, utvivlsomt koste Amerika og andre vestlige lande milliarder af dollars til nye sikkerhedsforanstaltninger”. Angreb behøver altså ikke at være professionelle og vellykkede for at tjene sagen.

I begyndelsen af juni 2011 – to uger før det blev bekendtgjort, at Ayman al-Zawahiri var den nye leder af al-Qaeda – offentliggjorde al-Qaeda’s kommunikationsafdeling, *al-Sahab*, en video med titlen *Du har kun ansvaret for dig selv*. Videoen er på 100 minutter, og på den opfordrer blandt andre al-Zawahiri, Abu Yahya al-Libi og Adam Gadahn, som alle er profilerede repræsentanter for al-Qaeda, til det, de kalder “individuel jihad”.

I videoen hyldes personer som hollænderen Mohammed Bouyeri, som myrdede instruktøren Theo van Gogh i 2004, og amerikaneren Nidal Malik Hassan som eksempler på dette, og en fortællerstemme forklarer, at individuel jihad er perfekt for personer, som ikke kan nå en egentlig kampzone, og at et angreb på “fjendens territorium” rent faktisk er 10 gange bedre end et i en kampzone. Adam Gadahn forklarer, at personer, som er bosat i Vesten, har en unik chance for at spille en helt afgørende rolle i kampen, og at: “Det er vigtigt, at vi svækker vores kujonagtige fjenders vilje til at kæmpe ved at angribe fremtrædende offentlige figurer fra korstogsridderne og zionisternes regeringer, industri og medier.” Der opfordres ligeledes til, at denne opfordring tages op af individer, som handler på egen hånd og uden kontakt til organisationer.

Siden offentliggørelsen af denne video har man på adskillige chatfora kunnet følge reaktioner på opfordringerne. Der har været korrespondancer om potentielle mål i Vesten, herunder om personer, som holdes ansvarlige for de danske og svenske tegningsager. I den sammenhæng er det værd at nævne, at al-Qaeda lige siden den første offentliggørelse af de danske tegninger har fordømt dem og opfordret til hævn. Dette er altså ikke et nyt emne, men det har fået øget værdi med fokuset på solo- og open source-terrorisme.

Ideologiens ændrede rolle

Den tredje tendens, *ideologiens ændrede rolle*, er i modsætning til de to forrige ikke en strategi. Det er en tendens til, at det fælles projekt og ideologien spiller en mindre rolle set i forhold til individuelle projekter og ambitioner. Ser man nærmere på de personer, som gennem de seneste år har gennemført eller planlagt terrorangreb, er det relativt små mængder egentligt ideologisk materiale, de har været i besiddelse af. Det, de har været i besiddelse af, har ofte været materiale af en actionpræget karakter, såsom videoer med kamp-handlinger, fremstilling af bomber eller fysisk træning ledsaget af stemningsmættet musik frem for ideologiske manifeste eller store teoretiske udredninger. Samtidig kan man observere, at flere af disse personer har haft en problemfyldt baggrund.

Mange vil være bekendt med historien om amerikaneren Coleen LaRose, bedre kendt som Jihad Jane, som uden sin samlevers viden havde udviklet sig fra en anonym og ulykkelig kvinde, der havde forsøgt selvmord, til en glødende aktivist, som planlagde drab på blandt andre den svenske tegner Lars Vilks og rekrutterede andre – tilsyneladende alt sammen via internettet. Men LaRose er langt fra den eneste, som har en lidt overraskende historie.

I foråret 2011 kørte retssagen imod Loris Dukajev, belgieren, som i september 2010 ved et uheld detonerede sit medbragte sprængstof på et toilet på Hotel Jørgensen i Indre København. Under retssagen fortalte Dukajev om en opvækst præget af krigen i Tjetjenien, hvor familien kom i klemme mellem russere og tjetjenere, fordi faren var officer i den russiske hær og samtidig tjetjener, hvorfor ingen af parterne stolede på familien. Som resultat stolede familien heller ikke på nogen. Dukajev fortalte også om en ungdom, hvor han rodede sig ud i problemer, og han berettede om narko og våben som en naturlig del af livet, og om hvorledes han havnede i en konflikt, hvor han skød og sårede en anden mand. Under retssagen blev det dokumenteret, at Dukajev rent faktisk var dømt in absentia i Belgien for dette forhold, samt for ulovlig våbenbesiddelse og trusler på livet. Op til sin anholdelse i København havde Dukajev ikke nogen fast bopæl, men overnattede på skift på tilfældige hoteller og hos sin veninde, mens hans højgravide hustru boede hos hans mor, som efter Dukajevs anholdelse flyttede ind hos førnævnte veninde.

David Headley, som i USA har tilstået planlægning af et angreb på *Jyllands-Posten* og angrebene i Mumbai i 2008, har både været

involveret i narkosmugling, fungeret som agent for amerikanske myndigheder og adskillige hustruer og veninder på samme tid.

De fire svenskere, som kort før nytår 2010 blev anholdt i København mistænkt for at planlægge et angreb på *Jyllands-Posten*, har ligeledes problemfyldte baggrunde; én har en dom for mishandling, en anden er dømt til retspsykiatrisk behandling efter overfald og seksuelle krænkelser, og en tredje har en fortid som narkomisbruger og domme for hustruvold og dødstrusler.

Dette er dog ikke et nyt billede. Ser man lidt længere bagud i historien, finder man lignende historier. I 1995 var Khaled Kelkal involveret i bombesprængningerne i Paris, som var organiseret af den algeriske gruppe GIA (groupes islamiques armés). Kelkal havde en kriminel baggrund og blandt andet domme for biltyverier og røverier. Også både Bajro Ikanovic og Amir Bajric, som er dømt for at have assisteret danskeren Abdulkadir Cesur og svenskeren Mirsad Bektasevic i planlægning af terror og blev anholdt i Sarajevo i oktober 2005, har ligeledes en kriminel fortid. Disse anholdelser var den direkte årsag til anholdelserne i Glostrupsagen en uge senere i Danmark, idet fire unge danskere var mistænkt for ligeledes at have samarbejdet med Bektasevic.

Alle disse historier ligger et stykke fra historierne om intellektuelle og fromme personer som Osama bin Laden og Ayman al-Zawahiri og fra den almindelige forestilling om individer, som er organiserede eller inspirerede af al-Qaeda. Men der er ikke desto mindre rigeligt af dem – og der er ikke kommet færre på det seneste.

Potentielle udfordringer

Ser man nærmere på solo- og open source-strategierne, er der meget, som tyder på, at de kan forstærke netop denne tendens. Solo- og open source-terrorisme er godt nok strategier, som er udviklet til at kompensere for den øgede indsats for at forhindre terrorisme, og organisationer som al-Qaeda opfordrer til dem, fordi de ikke længere er i stand til at koordinere og kontrollere angreb i samme grad, som de var for år tilbage. Men strategierne betyder samtidig også, at organisationerne i endnu højere grad mister evnen til at kontrollere angreb og til at kontrollere, hvem der udfører angreb i deres navn.

Både solo- og open source-terrorisme tillægger det enkelte individ meget stor betydning og stor indflydelse, og dette betyder, at strategierne kan tiltrække nogle andre typer mennesker, end en

mere kontrolleret og organiseret type terrorisme gør. Ved at organisationerne har afgivet en del af kontrollen og opfordrer til, at personer lader sig inspirere, men derudover handler på egen hånd uden kontakt til organisationerne, mister disse i sagens natur evnen til at sortere i, hvem der repræsenterer dem, eller til at styre designet på angrebene. Dette indebærer en risiko for, at det hele løber organisationerne lidt af hænde, at den kamp som al-Qaeda i dag står som den fremmeste repræsentant for, ændrer sig og i yderste konsekvens bliver til noget andet.

Tegn på denne udfordring kan på nuværende tidspunkt spores i visse sammenhænge. I kølvandet på videoen *Du har kun ansvaret for dig selv*, som al-Qaeda offentliggjorde i begyndelsen af juni 2011, blev der, som nævnt, debatteret ivrigt på forskellige chatfora. Videoens budskaber fandt øjensynligt resonans. Mange har engageret sig i at udpege mål i Vesten, og lister over personer, som holdes ansvarlige for fornærmelser af profeten og derfor skal dræbes, har cirkuleret. I juni 2011 skrev en skribent et indlæg på et af disse chatfora. Indlægget handlede om det skribenten så som fremtidens perfekte terrorist – “den individualiserede terrorismes fortrop” eller “den taktiske salafist”, som han kalder dem.

Skribenten forklarer i indlægget dette fremtidige fænomen, dets årsager og dets fordele. Blandt andet kan man læse, at denne individualiserede terrorist er et ungt menneske, som falder fuldstændigt ind i sine omgivelser. Han færdes hjemmevant på cafeer, bærer altid sin mp3-afspiller og sin computer på sig og har mere end én mobiltelefon. Han kan gå i lange bukser, fjerne sit skæg og hænge ud med både “syndere” og “vantro”. Han udfører lone wolf-operationer og er i stand til at gå under alle radarer, fordi han er fuldstændig anonym. Denne perfekte terrorist er fuldstændig alene og handler kun på baggrund af sine egne vurderinger. Han lytter kun til andre, som bærer våben – ikke til lærde, ligegyldigt hvor mange fatwa'er eller argumenter de har, eller hvor “langt deres skæg er”, fordi: “de religiøse lærde taler til dig på baggrund af bøger og teorier”.

Om end mange bifaldt skribentens indlæg, kritiserede mange ifølge SITE (et amerikansk firma, der oversætter al-Qaeda-tekster) også ideen om, at en individualiseret terrorist fuldstændig tilpasse sig vestlig levevis og eksempelvis lyttede til musik og gik på barer. Dette var også en tand for meget for forummets administratorer, som fjernede disse mest kontroversielle dele af indlægget.

Denne skribent gik for langt i sine tanker om individualiseringen af terrorismen, men når organisationer udliciterer arbejdet, bliver det svært for dem at forhindre, at eksempelvis ideer som disse slår an.

Ser man nærmere på en tale, som AQAP offentliggjorde i juli 2011, står det klart, at i hvert tilfælde denne organisation er bevidst om udfordringerne fra den individualiserede terrorisme. I talen lovpriser en tidligere Guantanamofange de personer, som engagerer sig i kampen, men han kommer også med en kraftig opfordring til, at de adlyder deres ledere i stedet for kun at følge de ordrer, som de selv kan lide. Taleren opfordrer ligeledes til, at de husker på, hvorfor de er i kamp, og at de tager derhen, hvor der er mest behov for dem i stedet for at tage derhen, hvor de har lyst, og hvor der for eksempel er nogen, som de gerne vil være sammen med. Når AQAP offentliggør sådan en tale, som i høj grad handler om disciplin og om at tøjle sine egne lyster, er det naturligvis fordi, organisationen kan se, at der er et problem netop dér.

Men den individualiserede terrorisme medfører også andre udfordringer. For at terrorisme kan have en effekt, er det nødvendigt, at omverdenen forstår, at der er tale om terrorisme, og forstår det bagvedliggende budskab, som forsøges formidlet via terrorismen. Hvis terrorisme udføres af enkeltpersoner eller grupper, som ikke har direkte kontakt til organisationer, er der en risiko for, at eventuelle angreb tolkes som noget andet, eksempelvis enkeltpersoners vanvid, hævnaktioner eller selvmord, og derfor er det afgørende, at de får et *fingeraftryk*, som omverdenen genkender, så den forstår budskabet.

I den tidligere omtalte video fra al-Qaeda, *Du har kun ansvaret for dig selv*, besvarer Attiya Allah en række spørgsmål om det, han kalder "individuel jihad". Det sidste spørgsmål handler om, hvorledes individuelle og sporadiske angreb kan tjene sagen. Attiya Allah svarer, at det er af yderste vigtighed, at angrebene er i tråd med "mujahedin-strategien". Angrebene skal vedrøre den samme sag og fokusere på de samme årsager, således at omverdenen ikke kan undgå at forstå budskabet.

I sammenhæng med den individualiserede terrorisme bliver klare enkeltsager som eksempelvis tegningesagen derfor særdeles værdifulde, fordi de er så genkendelige. Hvis en enkeltperson eller en gruppe angriber et mål, som er knyttet til tegningesagen, er der meget gode chancer for, at omverdenen vil forstå, at det er terrorisme, og forstå det bagvedliggende budskab.

Individualiseret terrorisme

Organisationers opfordringer til solo- og open source-terrorisme vækker stor bekymring, fordi disse strategier omgår præcis det, de er udviklet til at omgå, nemlig myndighedernes indsats for at forhindre terrorisme. Men det er ikke nye strategier, som organisationer som al-Qaeda, AQAP og al-Shabaab har udviklet. De var i brug, før organisationerne begyndte at opfordre til dem, og de er blevet anvendt af andre før – og bliver det stadig.

Der hersker naturligt nok en vis bekymring over, at terrororganisationer kan få en bredere appel, når de kommunikerer mere populært via internettet og i særdeleshed via sociale netværk som Facebook og YouTube, samt ved at opfordre til individualiseret terrorisme og derved appellere til nye typer personer. Men alt dette bærer også nogle potentielle udfordringer med sig.

Den bredere kommunikation om og individualiseringen af terrorismen fører til, at flere personer kan nås, og at flere potentielt kan få den ide, at de skal gennemføre angreb, men som eksemplerne viser, har hverken solo- eller open source-terrorisme en særligt høj succesrate. Dette hænger naturligvis sammen med, at der i sagens natur er nogle begrænsninger ved strategierne. Der er grænser for, hvilke typer angreb enkeltpersoner kan gennemføre, og personer, som ikke har modtaget operationel træning og professionel rådgivning, har alt andet lige færre kompetencer, end personer som har.

At organisationerne kan nå et bredere publikum, er en reel bekymring. Jo flere individer organisationerne når, jo større er risikoen for, at de når nogen, som får succes med at gennemføre et angreb. I den nære fremtid kan dette medføre flere forsøg på små og individualiserede angreb, og omend succesraten hidtil ikke har været høj, er risikoen reel. Men ved at opfordre til den individualiserede terrorisme risikerer organisationerne problemer i det lange løb. Når de forsøger at nå et bredere publikum og følger tendensen til individualisering af terrorisme ved at opfordre til solo- og open source-terrorisme, risikerer de samtidig at fremme den tredje tendens: ideologiens ændrede rolle, netop fordi de når et bredere publikum.

Lidt populært sagt risikerer organisationerne at havne i samme situation som en række eksklusive modehuse havnede i 00'erne. Her formåede de at udvide deres kundekredse med helt unge, som købte deres billigste varer, såsom pung, solbriller og tørklæder.

Modehusene fik ganske vist flere kunder, og man så deres varer alle vegne, men i løbet af kort tid begyndte de at miste deres gamle kunder, som var de eneste, der havde råd til at købe de dyrere dele af kollektionerne. Disse kunder ønskede ikke at blive associeret med det nye kundesegment og fandt derfor nye eksklusive mærker, som ikke var tilgængelige for enhver, og modehusene fandt sig selv i en situation, hvor de nok havde nået et bredere publikum, men i processen havde mistet den del af deres publikum, som de var helt afhængige af for at overleve som eksklusive modehuse på længere sigt. De kunne enten fortsætte med at appellere til et bredere publikum og opgive de dyrere dele af kollektionerne eller forsøge at genvinde deres image som eksklusive og kun appellere til en lille skare.

For terrororganisationers vedkommende kan den yderste konsekvens af den bredere appel være, at den kamp, som de ser sig som repræsentanter for, ændrer sig, fordi de bliver ude af stand til at tiltrække andre end personer, som i højere grad kæmper deres egne kampe end organisationernes.

Om end individualiseringen kendetegner dele af terrorismen i Vesten, er der også stadig terrorisme, som ikke er kendetegnet af disse tendenser. Eksempelvis var angrebene i Mumbai i 2008 og det planlagte angreb på *Jyllands-Posten*, som David Headley har tilstået at have planlagt, hverken solo- eller open source-terrorisme.

Som angrebene i Norge den 22. juli 2011 alt for tydeligt viste, er det ikke kun terrorisme relateret til al-Qaeda, som udgør en trussel imod lande i Vesten i dag. Den højreekstremisme, som der i denne artikel sammenlignes med, og de højreekstremister, som omtales, blev pludselig meget aktuelle efter disse angreb. Tiden vil vise, om angrebene var udtryk for individualiseret terrorisme, men i skrivende stund peger meget i den retning.

Hjemmedyrket terrorisme

Trussel eller skrøne?

Af Manni Crone

Den 7. juli 2005 blev Londons undergrundsbane ramt af flere samtidige terrorangreb. Da det umiddelbare chok efter attentatet så småt havde fortaget sig, ventede der imidlertid et helt andet chok. Det viste sig nemlig, at de personer, der stod bag attentatet – og som var indfanget på undergrundsbanens overvågningskameraer – ikke var formørkede islamister fra Kairo eller Kandahar, men britiske statsborgere, der var født og opvokset i England.

Pludselig var der altså om et helt andet trusselsbillede end det, vi så småt havde vænnet os til efter 11. september. De personer, som udførte attentatet mod World Trade Center i 2001, stammede nemlig alle uden undtagelse fra lande i Mellemøsten. Og selvom et par stykker havde tilbragt nogle år i Hamborg, var de sendt ind i USA af ledende al-Qaeda-medlemmer, som havde konciperet plottet et fjernt sted i Afghanistan.

Men med attentatet i London stod det pludselig klart, at truslen nu kom indefra. Og der gik ikke lang tid før dette nye fænomen blev kaldt “homegrown terrorism” eller på jævnt dansk “hjemmedyrket terrorisme”. Allerede året inden var den hollandske instruktør Theo van Gogh blev myrdet på åben gade i Amsterdam. Hans morder, Mohammed Bouyeri, var ligeledes født og opvokset i Holland.

Umiddelbart efter opdagelsen af den hjemmedyrkede terrorisme fulgte snart tvillingebegrebet “radikalisering”. For hvis truslen nu kom fra selve hjertet af London eller København, så skulle der helt andre boller på suppen, når det gjaldt terrorbekæmpelse.

Den nye trussel kunne nemlig ikke bekæmpes ved at føre krig i Afghanistan, og derfor gjaldt det i stedet om at forstå og forhindre de processer, der foregik i Vesten, og som førte fra den helt almindelige skoledreng til den forhærdede islamist. Det var denne proces, som efter 2005 fik navnet radikaliserings.

I dag er homegrown eller hjemmedyrket et begreb, som politikere, eksperter og journalister bruger med største selvfølgelighed. Men hvad dækker begrebet egentlig over, og er det rigtigt, at den primære terrortrussel i dag kommer fra sådanne hjemmedyrkede terrorister?

Hvad er hjemmedyrket terrorisme?

Hvis man vil undersøge, om terrortruslen i dag stammer fra hjemmedyrket terrorisme, må man først have en helt præcis ide om, hvad hjemmedyrket terrorisme egentlig er. Går man begrebet efter i sømmene, viser det sig dog hurtigt, at det, som umiddelbart virkede klokkeklart, i virkeligheden er en smule diffust. For hvad vil det egentlig sige at være en hjemmedyrket terrorist? Betyder det, at man er født i Vesten? At man er opvokset her? At man har et vestligt statsborgerskab? At selve radikaliseringsprocessen er foregået i Vesten? At plottet konciperes og udføres i Vesten? Eller måske at alle disse kriterier er opfyldt på én og samme gang?

Hvis man ser på, hvorledes begrebet er brugt i rapporter og artikler, er der ikke nogen entydig definition. Nogle mener, man skal være født og opvokset i Vesten, andre at man skal være født *eller* opvokset. Nogle, at man skal have tilbragt udviklingsårene fra 13 til 19 her, andre igen, at der er tale om *statsborgere*, som tilmed skal være født i Vesten.

Denne begrebslige uklarhed kan måske illustreres ved at kaste et blik på en af de nyere terrorsager i Danmark og dermed på det fænomen, som begrebet søger at beskrive.

I den såkaldte Glasvejsag blev to unge mænd, Hammad Khürsid og Abdulghani Tokhi, dømt for at planlægge et terrorangreb mod et ukendt mål. I 2007 var Hammad Khürsid taget til Pakistan, hvor han opsøgte Den Røde Moské i Islamabad, som på det tidspunkt husede personer med forbindelse til al-Qaeda og Taleban. Via kontakter i moskeen lykkedes det for Khürsid at komme videre til en træningslejr i Waziristan i den nordvestlige del af Pakistan. Da Khürsid senere vendte tilbage til Danmark, begyndte han at

fremstille sprængstoffet TATP og involverede sin afghanske ven, Abdulghani Tokhi, i processen.

Men er Glasvejsagen et eksempel på hjemmedyrket terrorisme eller ej?

Hammad Khürsid er både født i Danmark og har dansk statsborgerskab. Men da han var ganske lille, flyttede moren tilbage til Pakistan, hvor Khürsid voksede op sammen med sine søskende, mens faren blev tilbage i Danmark for at arbejde. Da Khürsid som 18-årig var færdig med skolen, besluttede han sig for at vende tilbage til Danmark, hvor storebroren også havde slået sig ned.

Stiller man skarpt på Khürsids baggrund, tegner der sig altså et temmelig broget billede. Han er ganske vist født i Danmark og har dansk statsborgerskab, men har stort set ikke boet i Danmark i løbet af sin opvækst. Og det er først, efter at han som voksen er kommet tilbage til Danmark, at han begynder at opsøge ekstremistiske miljøer.

Den anden implicerede i Glasvejsagen, Abdulghani Tokhi, er født i Afghanistan, men kom til Danmark som 8-årig, og har altså i modsætning til Khürsid gået i dansk skole og tilbragt sine udviklingsår her. Til gengæld er han ikke født i Danmark og har heller ikke dansk statsborgerskab, idet han stadig er afghansk statsborger.

Hverken Khürsid eller Tokhi er altså hjemmedyrkede i strengeste forstand, idet ingen af dem er både født og opvokset i Danmark. Men de kan alligevel regnes for hjemmedyrkede i en eller anden forstand, fordi de begge har et tilknytningsforhold til Danmark og befandt sig i Danmark, da de forberedte plottet. De er altså et eksempel på, at truslen nu kommer indefra, og at bekæmpelsen af terror derfor skal ske i vores egen baghave. Men kan Hammad Khürsid virkelig regnes for hjemmedyrket, når han stort set ikke har opholdt sig i Danmark i løbet af sin opvækst? I virkeligheden dækker begrebet altså over et væld af forskellige situationer og helt forskellige grader af tilknytning til Vesten.

Et tvetydigt begreb: tilhørsforhold og autonomi

Det har vist sig, at begrebet hjemmedyrket terrorisme ikke er så klokkeklart, som man måske umiddelbart skulle tro, og at det i konkrete tilfælde kan være svært at afgøre, om et plot rent faktisk er hjemmedyrket eller ej. Der er altså ikke tale om et enten-eller, men

snarere om forskellige grader af tilknytning og tilhørsforhold. Men ikke nok med at begrebet er uklart, det er også ambivalent.

Da man i 2005 begyndte at tale om hjemmedyrket terrorisme, handlede det nemlig ikke kun om, hvorvidt de ny terrorister kom fra Vesten eller ej, men i lige så høj grad om, hvorvidt de var autonome eller ej. Der verserede nemlig en ide om, at disse ny terrorister ikke i samme udstrækning som tidligere havde kontakt til terrorgrupper i udlandet (al-Qaeda osv.). Nu hed det sig, at de var selvstartede, selvrekrutterede og selvradikiserede. De opsøgte ikke i samme grad som tidligere militante grupper i udlandet, men blev radikaliseret hjemme i Brighton eller Brøndbyøster, hvor de kunne sidde foran skærmen og downloade radikal propaganda på nettet.

Hvis man gik rundt med en lille terrorist i maven, var der altså ikke længere grund til at opsøge træningslejre eller konfliktområder i udlandet. Nu var det nemlig nok at gå på nettet, der fungerede som en virtuel træningslejr, hvor man kunne dvæle ved topterroristen Zarqawis hovedafhugninger eller downloade bombemanualer og derefter lunte ned i Matas efter noget brintoverilte.

Dette billede forekom ganske nyt. I 1990'erne havde islamistisk terror på europæisk jord ofte forbindelse til konfliktområder og militante grupper i udlandet. I midten af 90'erne havde Frankrig f.eks. store problemer med den algeriske terrorgruppe GIA (groupes islamiques armés), som var part i den borgerkrig, der dengang hærgede Algeriet. Og i samme periode var der en del europæere, som drog til Bosnien for at kæmpe eller lave humanitært arbejde, og som senere kom tilbage med en militant erfaring i bagagen.

Helt ny er den hjemmedyrkede terrorisme dog ikke, for 70'ernes og 80'ernes bølge af venstreorienteret terror i Europa må ligeledes karakteriseres som hjemmedyrket. Vores egen lokale Blekingegadebande, der hørte til på den yderste venstrefløj, er et eksempel på hjemmedyrket terrorisme, men i en særlig transnational variant. Medlemmerne af Blekingegadebanden hørte utvivlsomt til i Vesten, men de opsøgte militante miljøer i udlandet og opholdt sig på et tidspunkt i en PFLP-træningslejr i Jordan.

Men med fremkomsten af den hjemmedyrkede terrorisme efter 2005 tegnede der sig nu et billede, der forekom nyt. Terrorister kom fra Vesten og var i stigende grad var autonome, fordi de ikke længere havde haft fysisk kontakt ansigt til ansigt med militante

miljøer i udlandet, men blot var inspireret af militante gruppers propaganda, som de havde adgang til på internettet.

Den hjemmedyrkede terrorisme har altså to distinkte sider, som dog for det meste er blandet godt og grundigt sammen: på den ene side handler det om *tilknytning* til Vesten, men på den anden side om *autonomi* i forhold til militante miljøer i udlandet. Den hjemmedyrkede terrorist i strengeste forstand er altså ikke bare en person, som er født og opvokset i Vesten, men samtidig en person, der agerer helt uafhængigt af militante miljøer i udlandet, idet han eller hun ikke har haft reel kontakt til sådanne miljøer.

Det skulle dog hurtigt vise sig, at flere af de personer, som var involveret i attentatet den 7. juli i London havde været en tur i Pakistan, hvor de havde opholdt sig i en træningslejr. Og i det hele taget kan man spørge, om denne forestilling om hjemmedyrket terrorisme overhovedet holder stik. Har de personer, som er involveret i terrorplot mod vestlige mål større tilknytning til Vesten end tidligere, eller er der bare tale om et par spektakulære enkelttilfælde? Og er de i stigende grad uafhængige af militante grupper i udlandet?

Hjemmedyrket terrorisme: skrøne eller realitet?

Med disse præciseringer i baghovedet er det nu muligt at tegne et billede af, hvorledes terrorisme har udviklet sig i Vesten. Hjemmedyrket terrorisme viste sig at være et tvetydigt begreb, og hvis man skal undersøge, om der rent faktisk er noget om snakken, er man altså nødt til at undersøge begge aspekter af fænomenet. På den ene side må man altså se på, om terrorister i dag har større *tilknytning* til Vesten end tidligere – altså om de i stigende grad er *interne* – og på den anden side, om de er blevet mere *autonome*, altså om de i mindre grad end tidligere har haft reel fysisk kontakt til militante miljøer i udlandet.

Man er med andre ord nødt til at splitte spørgsmålet op i to separate dele. Er terrorisme de seneste 20 år blevet mere *intern* eller *ekstern*? Og er terrorisme blevet mere *autonom* eller *transnational*? Tilsammen vil disse to aspekter give os et praj om, hvorledes terrorisme i Vesten har udviklet sig de seneste årtier.

Men hvordan skal man helt konkret måle, om terrorisme er blevet mere intern eller mere autonom? Det er ikke muligt at tegne et fuldstændig transparent billede, men man kan opstille nogle indi-

katorer og derefter undersøge de personer, der har været involveret i islamistiske terrorplot de sidste 20 år. Hvis man skal indkredse tilknytningsforhold, kunne man f.eks. se på fødested, statsborgerskab, hvor den pågældende person har tilbragt sine udviklingsår, samt hvorvidt personen har tilbragt mere end fem år i et vestligt land. Ligeledes kunne man indkredse spørgsmålet om autonomi ved at se på, om mindst én person i et plot har været i træningslejr, har deltaget i jihad, handler på vegne af en militant gruppe, som personen har haft direkte kontakt til, eller – som den svageste indikator – om personen er indrejst i et område, hvor der udkæmpes jihad. Tilsammen vil disse indikatorer give os et tilnærmelsesvist billede af udviklingen over de sidste 20 år.

Intern eller ekstern terrorisme: tilknytningsforhold

Hvis man ser på de personer, der har været involveret i terrorplot mod mål i Vesten de sidste 20 år – gennemførte eller forpurrede – er der ingen tvivl om, at de i stigende grad er interne. De hører nemlig i stigende grad til i Vesten, og denne udvikling starter fra og med 2004, altså tre år efter 9/11.

Fra og med 2004 er det et ganske stort flertal, som er vokset op i Vesten (85 %), mens stort set alle (95 %) har opholdt sig i vestlige lande i mere end fem år. En nærmere screening af denne gruppe viser dog, at det stadig kun er et mindretal, som rent faktisk er født i Vesten, og kun omkring halvdelen, som har vestligt statsborgerskab.

I modsætning til den forestilling, der bredte sig efter London-attentatet om, at truslen nu kom fra hjemmedyrkede terrorister, som var født og opvokset i Vesten – og tilmed var vestlige statsborgere – tegner der sig altså et mere nuanceret billede. De fleste er faktisk ikke *født* i Vesten, men er kommet hertil som børn eller unge. Dertil kommer, at ca. halvdelen ikke har vestligt statsborgerskab. Borer man lidt i overfladen, viser det sig altså, at det, som karakteriserer flertallet, er, at de ikke entydigt hører til i Vesten, men snarere, at de befinder sig i en mellemposition, hvor de både hører til og ikke hører til.

Det svarer ganske godt til det billede, vi kender fra de seneste terrørsager i Danmark.

Den somaliske øksemand – Muhudiin Mohamed Geele – som er dømt for attentat mod Kurt Westergaard, kom til Danmark som 15-årig, men har ikke dansk statsborgerskab. Lørs Dukajev,

den etbenede bombemand, som er dømt for forsøg på at sende en brevbombe til *Jyllands-Posten*, kom til Belgien som 14-årig, men er belgisk statsborger.

I Vollsmosesagen blev tre personer dømt. Den ene er en dansker, som er konverteret til islam, som dermed må siges i højeste grad at være hjemmedyrket. De to andre er en syrer, der kom til Danmark som 25-årig og har dansk statsborgerskab, den anden en irakisk kurder, der kom til Danmark som 15-årig, men ikke har dansk statsborgerskab.

Hvis man vender blikket fra de enkelte individer mod de grupper eller miljøer, der har relation til diverse terrorplot, tegner der sig ligeledes et ganske broget billede. Det karakteristiske er, at personer med stærk tilknytning – konvertitter og personer, der er født og opvokset i et vestligt land – blander sig med personer, der er kommet hertil som børn eller blot har været her i en årrække. Man kan dog konstatere, at udlændinge, som netop er kommet til Vesten fra et ikkevestligt land er stort set fraværende fra ekstremistiske miljøer i Vesten. Man ser altså ikke længere plot, der er skåret efter 9/11-modellen, hvor de implicerede netop er kommet ind med 4-flyveren fra et mellemøstligt land udelukkende med forsæt om at gennemføre et terrorangreb.

Autonom eller transnational?

Hvis man vender blikket mod det andet aspekt af den hjemmedyrkede terrorisme – spørgsmålet om, hvorvidt terrorister i stigende grad er autonome – kan man også her se en klar tendens til, at terrorplot mod vestlige mål rent faktisk er blevet mere autonome.

Når det gælder autonomi, er den enkelte person dog ikke så vigtig. Det, der tæller, er, hvorvidt der i et givet plot har været mindst én person, som har haft reel fysisk kontakt til et militant miljø i udlandet. Det kan enten være, fordi personen har været i træningslejr, har deltaget i jihad eller på anden vis har haft konkrete og ikke bare virtuelle kontakter til militante udenlandske grupper. Der skal nemlig bare én person med internationale kontakter eller erfaring til, for at alle implicerede i plottet kan drage nytte af disse erfaringer og kontakter.

I den føromtalte Glasvejsag var det som sagt kun en enkelt person, der havde været en tur i Pakistan og fået træning i en træningslejr. Men dermed må plottet som helhed regnes for trans-

nationalt. Da Hammad Khürsid kom tilbage til Danmark efter at have opholdt sig i en træningslejr, havde han løbende kontakt til nogle af de personer, han havde mødt i Pakistan. Hans afghanske ven kunne således drage nytte af disse kontakter samt af de operative færdigheder, Khürsid havde tilegnet sig i Waziristan, f.eks. når det gjaldt fremstilling af sprængstoffer, sikkerhedsbevidsthed etc.

Der er ingen tvivl om, at de grupper, der opererer i Vesten efter 2003, er blevet mere autonome end tidligere. Hvis man ser på perioden 1993 til 2003, var der i 100 % af de plot, man har informationer om, transnationale forbindelser til militante miljøer i udlandet. I midten af 90'erne var det som sagt især den algeriske terrorgruppe GIA (groupes islamiques armés), der stod bag en terrorbølge i Frankrig, og perioden fra 1997 til 2003 var både præget af personer, som vendte tilbage fra Bosnien, samt af plot, der var dirigeret og konciperet af al-Qaeda.

Men fra og med 2004 bliver de grupper, der opererer i Vesten, langt mere autonome. I tiden omkring Londonbomberne er det kun ca. hvert tredje plot, hvor en af de implicerede har været en tur i træningslejr. Og kun i under en tredjedel af tilfældene har plottet været udtænkt eller udført på vegne af en militant gruppe i udlandet, som gruppen har haft direkte kontakt til. Det var ellers det typiske billede i den foregående periode. Attentatet mod World Trade Center i 2001 var som bekendt planlagt af al-Qaeda, og den franske terrorisme i 90'erne var iscenesat af den algeriske gruppe GIA.

Men selvom denne tendens mod autonomi er tydelig, er det stadig et flertal af plot, som har en transnational dimension, for så vidt som mindst én person er rejst til et område, hvor der udkæmpes jihad. Men "indrejse til et jihad-område" er naturligvis en svag indikator, fordi vi ikke med sikkerhed kan vide, hvad personen har foretaget sig i dette område og om han eller hun har været i kontakt med militante miljøer eller ej.

Der kan være flere grunde til den øgede autonomi. Efter 9/11 indledte USA og deres allierede en storstilet krig mod terror, hvor man slog hårdt ned på al-Qaeda i Afghanistan. Det betød, at en gruppe som al-Qaeda i en periode måtte bruge kræfter på at restituere sig i Pakistan og ikke længere kunne tilbyde træningsfaciliteter. For en kort bemærkning var der altså ikke nogen oplagte steder at tage hen, hvis man – inspireret af 11. september – ønskede at drage ud og tage del i den islamistiske kamp.

Det er måske derfor ikke så overraskende, at vi i en periode så en række autonome plot: mordet på Theo van Gogh i 2006 kunne være et eksempel. Eller den danske Glostrupsag, som blev indledt med en række anholdelser i Sarajevo og København i efteråret 2005.

Nogle af de implicerede i Glostrupsagen havde i 2004 været en tur i London, hvor de havde mødt den radikale prædikant Omar Bakri Muhammed, som talte dunder i Finsbury Park. De havde efterfølgende spist frokost med Bakri og hans disciple. Men en frokostaftale kan næppe erstatte et ophold i en træningslejr eller militant erfaring fra et krigsområde. Udover kontakten til Omar Bakri havde de implicerede i Glostrupsagen et bredt internationalt netværk, men disse internationale kontakter foregik næsten udelukkende over nettet, via chatfora etc. En af de implicerede havde ganske vist erhvervet en større mængde sprængstof i Sarajevo, hvor han også blev anholdt, men hans kontakt i Bosnien var ikke til en organiseret islamistisk gruppe i lighed med al-Qaeda eller al-Shabaab, men blot til personer i et kriminelt miljø.

Noget lignende gør sig gældende i Vollsmosesagen, som startede i 2006. I denne sag er der heller ikke dokumenteret transnationale forbindelser til militante miljøer i udlandet.

Men i dag er situationen en anden. De senere år er der igen opstået konfliktområder, som tiltrækker unge europæere eller amerikanere med militante ambitioner. Billedet ændrer sig hele tiden, men i dag er det typisk steder som Pakistan, Somalia eller Den Arabiske Halvø.

Som sagt havde en af de implicerede i Glasvejsagen opholdt sig i en træningslejr i Pakistan, som angiveligt skulle have forbindelse til al-Qaeda. Den somaliske øksemand, der er dømt for attentat mod Kurt Westergaard, havde ifølge dansk presse været i både Somalia og Kenya, hvor han havde kontakt til såvel den somaliske terrorgruppe al-Shabaab som al-Qaeda i Østafrika. Den mand, som juledag 2009 gik ombord på et fly i Amsterdam med sprængstof i underbukserne, havde opholdt sig i Yemen, hvor han var i nær kontakt med al-Qaeda på Den Arabiske Halvø.

Der er derfor al mulig grund til at tro, at den stigning i autonom terrorisme, man kunne observere efter 2003, har været en kort parentes, og at tendensen nu går den anden vej, således at terrorisme i Vesten i stigende grad har en transnational dimension. Men i modsætning til slutningen af 90'erne og starten af 00'erne,

hvor det ofte var terrorgrupper i udlandet, som konciperede plottet og derefter fik nogen til at udføre det, er det i dag snarere de hjemmedyrkede fra vestlige lande, som selv opsøger de militante miljøer i udlandet og siden – når de har fået operationel opgradering i en træningslejr el. lign – vender tilbage til Vesten og forsøger at stable et plot på benene.

De seneste år har efterretningstjenesterne dog fået blik for disse “returnees”, der vender tilbage efter at have haft kontakt til militante miljøer i udlandet. Risikoen for at blive spottet, hvis man har været en tur i Pakistan eller Somalia er temmelig stor, og det er derfor sandsynligt, at vi igen vil se en stigning i autonome plot i Vesten.

På denne baggrund er det nu muligt at sige noget mere præcist om udviklingen af terrorisme i Vesten. Det, der er blevet beskrevet som hjemmedyrket terrorisme, har nemlig vist sig at dække over en mere differentieret udvikling.

I 90'erne og frem til 2004 var terrorisme i Vesten primært ekstern og transnational. Den islamistiske terrortrussel kom i høj grad udefra, og attentater blev gennemført af personer, der havde haft direkte fysisk kontakt til militante miljøer i udlandet. I denne periode var det ofte sådanne miljøer eller grupper, som tog initiativ til plottet. Attentatet den 11. september 2001 var skåret over denne læst: de implicerede var født og opvokset i Mellemøsten og udførte et attentat, der var iscenesat af al-Qaeda.

Fra og med 2004 oplever vi en kort periode præget af intern og autonom terrorisme, hvor de implicerede i stigende grad hører til i Vesten og samtidig er mere autonome i forhold til militante miljøer i udlandet.

Meget tyder dog på, at vi nu har en ny konstellation af intern, men denne gang transnational terrorisme. De implicerede i de seneste terrrorsager hører stadig til i Vesten, men opsøger i stigende grad militante miljøer i ikkevestlige lande – det være sig Pakistan, Somalia, Yemen eller andre.

Litteratur

Manni Crone og Martin Harrow, "Homegrown Terrorism in the West 1989-2008", *DIIS Working Paper* 2010: 30, <http://www.diis.dk/sw101828.asp>

AQAP's og al-Shabaabs nye transnationale mediestrategier

Mobilisering af udenlandske kæmpere

Af Søren Hove

Da den yemenitisk-saudiske gruppe al-Qaeda på Den Arabiske Halvø (AQAP) i sommeren 2010 udgav det første nummer af deres engelsk-sprogede internetmagasin *Inspire* vakte det opmærksomhed blandt såvel efterretningstjenester, forskere og bredere medier. Der blev oppisket en næsten sensationel stemning omkring den engelsksprogede udgivelse fra en organisation, der få måneder tidligere næsten havde formået at sprænge et rutefly mellem Amsterdam og Detroit i luften. Men mens de fleste analyser af *Inspire* fokuserede på begreber som "soloterrorisme" eller "hjemmedyrket terrorisme", forsøgte få iagttagere at forstå *Inspire* som en del af en bredere udvikling for al-Qaeda-relateret propaganda,¹ der i stigende grad var målrettet mod at mobilisere og rekruttere udenlandske frivillige.

Det var ikke første gang, al-Qaeda eller al-Qaeda-tilknyttede organisationer kommunikerede på engelsk, og udgivelsen af *Inspire* var på mange måder et naturligt skridt i den medieudvikling, som ikke blot AQAP, men også andre al-Qaeda-tilknyttede organisationer har gennemgået i løbet af de sidste 3-4 år. En udvikling som er gået fra enkel og lokalt-orienteret propanda til stadigt mere specialiserede og internationaliserede medieprodukter, som i stigende grad er tilpasset forskellige publikummer. Og det er en udvikling, der er grund til at følge nøje, idet dele af propandaaen netop kan fortolkes som en opprioritering af mobiliseringen og rekrutteringen i Vesten.

Særligt to militante islamistiske grupper, AQAP og al-Shabaab, har i løbet af de sidste få år udviklet en stadig mere sofistikeret kommunikationsstrategi, hvilket ikke blot har resulteret i udsendelsen af en række specialiserede medieprodukter, men samtidig er det lykkedes grupperne – hvilket givetvis er underbygget af deres specialiserede medieprodukter – at mobilisere tilhængere uden for henholdsvis Yemen og Somalia.

I denne artikel vil jeg først kort skitsere udviklingen af de to gruppers medieproduktion de sidste 3-4 år. Herefter vil jeg analysere, hvordan grupperne via deres propaganda forsøger at rekruttere frivillige fra andre lande til deres kamp, og afslutningsvis vil det blive diskuteret, i hvilket omfang propandaen rettet mod udlændinge kan siges at tjene sit formål, og hvilken betydning dette fokus på frivillige fra udlandet har haft for AQAP og al-Shabaab.

AQAP's og al-Shabaabs medieudvikling – fra lokal amatør til global professionel

Udviklingen af både AQAP's og al-Shabaabs rekrutteringsvideoer rettet mod udenlandske sympatisører hænger sammen med den overordnede udvikling, som begge grupper har gennemgået, og selvom der næppe er foregået nogen nærmere koordination mellem grupperne, er der er slående lighedspunkter mellem AQAP og al-Shabaabs propaganda.

For begge gruppers vedkommende sker der et organisatorisk såvel som kommunikationsmæssigt skred omkring 2007. I Somalia løsrev al-Shabaab sig under først Aden Hashi Ayrow og senere Ahmed Abdi Aw-Godane (Abu Zubeir eller Mukhtar Ali Zubeir) fra den bredere islamistiske bevægelse, og fra 2007 begyndte de systematisk at iscenesætte sig selv som en selvstændig gruppe med egne erklæringer under navnet Harakat al-Shabaab al-Mujahidin². I Yemen samlede yemenitten Nasir al-Wuhayshi (Abu Bashir) et militant islamistisk netværk fra 2006-2007 og begyndte allerede her at bruge navnet al-Qaeda på Den Arabiske Halvø om sit netværk.³ Selvom navnet tidligere havde været brugt af et andet al-Qaeda-tilknyttet netværk, der opererede i Saudi-Arabien frem til omkring 2005, var der tale om en ny yemenitisk-baseret gruppe, der dog i

januar 2009 officielt blev fusioneret med saudiske militante, der for de flestes vedkommende havde siddet på Guantanamo.

Fælles for begge grupper har været, at deres kommunikation hurtigt har udviklet sig fra lokal propaganda til en mere professionel standard med et i stigende grad internationalt sigte. For al-Shabaabs vedkommende var en af forskellene i forhold til den bredere somaliske islamistiske bevægelse, der også udsprang af De Islamiske Domstole i Somalia (ICU), at al-Shabaab fra starten kommunikerede ikke blot på somali, men også på arabisk. Hvor gruppens medlemmer tidligere blot havde udsendt mere eller mindre uofficielle erklæringer på såvel somalisk som arabisk på forskellige internetfora – som blandt andet de nu lukkede fora al-Hesba og al-Kataib – var det tydeligt, at ledelsen under Abu Zubeir fra 2008 ønskede at positionere gruppen mere internationalt, og i den forbindelse blev Abu Zubeirs audiotale i juni 2008 skelsættende.⁴ Talen blev udsendt på arabisk og blev distribueret af det transnationale medienetværk GIMF (Global Islamic Media Front), der ikke blot kunne sikre, at talen blev fordelt optimalt på de forskellige militante islamiske internetfora, men samtidig også kunne vise, at al-Shabaab nu var en del af den skare af al-Qaeda-tilknyttede grupper, som kunne trække på ressourcerne i GIMF-netværket. Al-Shabaab kommunikerede herefter primært på arabisk og i en række forskellige formater, der inkluderede audiotaler, videoer, korte skriftlige erklæringer samt det arabiske tidsskrift, *Milat al-Ibrahim*, der dog ikke er udkommet i så mange udgaver. Professionaliseringen af al-Shabaabs medieprodukter skete således sandsynligvis dels som et resultat af samarbejdet med GIMF, men blev samtidig også støttet af al-Shabaabs interne mediefolk, der oprettede en egentlig PR-afdeling under navnet Kataib Media Foundation og som sidenhen også er begyndt at drive en al-Shabaab tv-station.⁵

AQAP's propaganda udviklede sig efter stort set samme mønster. Hvor gruppen i 2007 først blot udsendte små og enkle proklamationer med gruppens logo på, udviklede man i 2008 en mere sofistikeret strategi, hvor man begyndte at flankere de enkelte AQAP-kommunikører med det større og flottere tidsskrift *Sadaa al-Malahim*, der kunne samle op på AQAP's kommunikører, bringe interviews med ledere og aktivister, samtidig med at det kunne genoptrykke taler fra al-Qaedas øverste ledelse i Pakistan. I det

første nummer af *Sadaa al-Malahim*, der blev udsendt på internettet omkring årsskiftet 2007-2008, understregede AQAP, at de gennem udsendelse af magasinet forsøgte at efterleve al-Qaeda's topledelses ønsker om at styrke og professionalisere al-Qaeda-propaganda.⁶ I samme forbindelse oprettede AQAP også en egentlig yemenitisk medieafdeling, der senere skulle tage navnet Malahim Media Foundation, og som indledte et samarbejde med de transnationale og al-Qaeda-relaterede distributionsnetværk, al-Fajr og GIMF, på internettet. I løbet af 2008 og 2009 begyndte Malahim Media Foundation også at udgive større videoproduktioner – f.eks. AQAP-videoen fra januar 2009, der bevidner fusionen mellem de saudiske jihadistiske og AQAP's ledelse eller de større videomindetales over døde AQAP-kæmpere.⁷

Både al-Shabaab og AQAP må således siges at have gennemgået en hurtig professionalisering med hensyn til deres propaganda. De er i dag blandt de al-Qaeda-tilknyttede grupper i verden, der har den højeste kommunikationsfrekvens og den mest varierede medieproduktion. Trods udsving i frekvensen udgiver al-Shabaab officielle erklæringer næsten ugentligt, mens AQAP udgiver officielle medieprodukter ca. på månedsbasis. I kombination med det faktum, at al-Shabaab og AQAP også er i stand til at levere succesfulde operative resultater, har grupperne skabt en bred medieplatform, hvorfra de kan kommunikere med en række forskellige publikummer – heriblandt også udenlandske sympatisører og dermed potentielle rekrutter.

Differentieret kommunikation

Den store aktivitet på propagandafronten kan virke overvældende, og man spørger sig selv, hvorfor grupperne udgiver så mange forskellige erklæringer og i så varierende formater. Men gruppernes propagandaprodukter er nøje strategisk afstemt i forhold til, hvilken modtagergruppe AQAP og al-Shabaab ønsker at kommunikere til. Disse modtagere kan inddeles i tre kategorier, og hvor næste afsnit analyserer gruppernes forsøg på mobilisering og rekruttering blandt udenlandske sympatisører, er det først værd at hæfte sig ved, at grupperne også opererer med kommunikation rettet mod andre publikummer.

I. Den lokale befolkning i Somalia og Yemen

For begge grupper gælder, at det lokale/nationale publikum er det væsentligste, idet den primære støtte kommer herfra. Over for dette lokale publikum har grupperne både behov for at dokumentere og legitimere deres lokale handlinger og søge opbakning, samtidig med at de her kritiserer deres lokale modstandere.

For AQAP har primært de korte kommunikéer og *Sadaa al-Malahim* været et forsøg på at ramme det lokale publikum, og AQAP har desuden givet interviews til yemenitiske aviser⁸ i forsøget på at retfærdiggøre deres dispositioner. I disse erklæringer er det oftest lokale yemenitiske og saudiske forhold, der behandles, og både den yemenitiske præsident, Abdullah Saleh, og det saudiske monarki, der kritiseres. AQAP har desuden udsendt erklæringer og videoer, hvor embedsmænd i sikkerhedsstyrkerne nævnes med navn, og hvor en tilfangetagen officer henrettes, formentligt som et forsøg på at intimidere deres lokale modstandere i hæren.

Al-Shabaabs lokale propanda er tilsvarende fokuseret på primært somaliske emner, men er tematisk bredere end AQAP's, idet al-Shabaab ikke blot er en terrororganisation, men også en oprørsbevægelse, der kontrollerer store dele af det sydlige og mellemste Somalia. Al-Shabaab skal således ikke kun kritisere deres fjender i overgangsregeringen i Mogadishu og bevidne deres kamp mod dem, men skal samtidig også dokumentere, hvordan al-Shabaab leverer ydelser, lov og orden til befolkningen i sine områder. På den måde får gruppens lokale propaganda – der primært udsendes gennem lokale al-Shabaab-tilknyttede radio- og tv-stationer (f.eks. al-Kataib News), men som også når frem til internettet gennem erklæringer og videoer – i højere grad karakter af statslig propaganda, der tilsyneladende har til hensigt at vise al-Shabaabs "ansvarlige" magtudøvelse. Disse lokale medieprodukter bevidner således blandt andet, hvordan al-Shabaab-embedsmænd straffer tyveknegte efter sharialovgivning, fordeler mad til de fattige eller fremmer religiøs uddannelse. Al-Shabaab har også ved flere lejligheder bragt billeder, der illustrerer, hvordan al-Shabaab-embedsmænd mødes med og konsulterer klanledere, så organisationen fremstår som en del af det traditionelle somaliske samfund.

2. Al-Qaedas topledelse (i Pakistan)

Det andet publikum, som grupperne i deres propaganda forsøger at kommunikere officielt med og ønsker at tilnærme sig, er al-Qaedas øverste ledelse i Pakistan, og til dette formål benytter AQAP og al-Shabaab sig af andre typer budskaber og formater i deres propaganda.⁹

Al-Shabaabs tilnærmelse til og lovprisninger af al-Qaedas topledelse går helt tilbage til gruppens dannelse og var en af de ting, som netop adskilte al-Shabaab fra andre militante islamister i Somalia.¹⁰ Allerede i januar 2008 udsender en af al-Shabaabs amerikanske medlemmer Omar Hammami (Abu Mansour al-Ameriki) en erklæring på både engelsk og arabisk, hvori han understreger forskellene mellem al-Shabaab og De Islamiske Domstole i Somalia (ICU).¹¹ Heri påpeger han, at al-Shabaab netop har en global dagsorden – i modsætning til ICU's nationale dagsorden – og al-Shabaab følger samme religiøse metode – “manhaj” – som Osama bin Laden, Ayman Zawahiri og Abu Musab al-Zawahiri. Erklæringen blev, gennem GIMF, udsendt i al-Amerikis eget navn, men budskabet om al-Shabaabs globale dagsorden og tætte bånd til al-Qaeda blev i løbet af sommeren 2008 slået officielt fast af lederen Abu Zubeir, der indledte sin første officielle tale med at sende hilsner til såvel Mullah Omar som Osama bin Laden.¹² Selvom al-Shabaab ikke officielt er optaget i al-Qaeda, har det dog ikke skortet på lovprisninger af al-Qaedas ledelse, og som talsmanden Abu Mansour sagde i et interview “Vi er ikke en del af dem [al-Qaeda], men vi elsker dem højt”.¹³

Den samme tendens har gjort sig gældende i AQAP's kommunikationer, hvor AQAP ved siden af sine lokale kommunikéer om yemenitisk politik også ved givne lejligheder har bejlet til al-Qaedas topledelse. Ikke blot har gruppen vist sin sympati og sit tilhørsforhold gennem sit navn – der jo fremstiller gruppen som en officiel del af al-Qaeda – og ved at adoptere det sorte flag med profeten Muhammeds segl, som siden Irak-krigen har været det overordnede al-Qaeda-mærke. Lederen Nasir al-Wahayshi, som var Osama bin Ladens sekretær i Afghanistan fra midten af 1990'erne, indtil deres veje skiltes i Tora Bora i 2002,¹⁴ har også ved flere lejligheder vist sin troskab over for topledelsen ved specifikt at henvise til Osama bin Ladens og Ayman al-Zawahiris ord og fremstillede allerede i 2007 al-Qaeda som “Umma'ens fortropper”, samtidig med at såvel Sada al-Malhim som *Inspire* har genoptrykt mange af topledelsens erklæringer.

Ved at AQAP og al-Shabaab officielt har tilkendegivet deres sympatier for al-Qaedas topledelse, har grupperne ikke blot opnået at indskrive sig i et større globalt ideologisk fællesskab med al-Qaeda, men de har også genereret ekstra omtale af sig selv – dels når de selv har produceret deres propaganda med lovprisninger af al-Qaedas topledelse eller andre regionale al-Qaeda-grupper,¹⁵ dels når topledelsen har repliceret, hvilket er sket for både AQAP og al-Shabaab: Fra 2007 og frem har kampen i Somalia flere gange været hovedemnet i taler fra al-Qaedas topledelse, ligesom topledelsen også har rost AQAP og Nasir al-Wahayshi.¹⁶

De udenlandske frivillige

Det tredje publikum, som AQAP og al-Shabaab taler specifikt til, er de sympatisører (både statsborgere og folk af anden nationalitet), som befinder sig uden for Yemen og Somalia. Al-Qaedas historie er rig på eksempler på, hvordan organisationen har rekrutteret blandt og optrådt som såkaldte “foreign fighters”, dvs. krigere som kommer udefra og er tilrejsende til en konflikt. Det er set blandt andet i Afghanistan i 1980’erne og 1990’erne og i Irak fra 2003, men inden for de sidste par år har ingen grupper som al-Shabaab og AQAP bejlet så meget til udenlandske frivillige.¹⁷ Begge grupper har opprioriteret deres kommunikation med udenlandske sympatisører, så den rækker langt udover den blotte tilstedeværelse af gruppernes erklæringer på de transnationale internetfora, hvor brugere overalt i verden kan holde sig ajour med udviklingen af de forskellige al-Qaeda-grupper. Denne opprioritering skyldes givetvis, at AQAP og al-Shabaab ønsker at maksimere deres finansielle støtte fra og mobilisering blandt dette udenlandske publikum.

AQAP’s propaganda til udlændinge – primært i Vesten

For AQAP’s vedkommende tog kommunikationen rettet mod udenlandske frivillige først egentlig fart i efteråret 2009. Selvom AQAP tidligere havde kunnet rekruttere folk, der ikke stammede fra Yemen og Saudi-Arabien, f.eks. igennem yemenitiske sprogskoler eller religiøse institutter, blev dele af propagandaen markant ændret, da to centrale personer, Anwar al-Awlaki og Samir Khan, der begge har boet i USA, begyndte at få tilknytning til gruppen, hvilket sandsynligvis skete i løbet af 2009.¹⁸

Den amerikansk-yemenitiske prædikant Anwar al-Awlaki var allerede i 2009 blandt vestlige efterretningstjenester vurderet til at være den mest læste/hørte militante islamist i verden, fordi han via YouTube, via sin egen blog og via en facebookprofil kunne publicere militant islamistisk ideologi på ungt og nutidigt engelsk¹⁹ – en stil, som andre al-Qaeda ideologer havde det sværere med at ramme. Nogenlunde samme erfaring havde Samir Khan, der, inden han tilsluttede sig AQAP i Yemen, havde drevet forskellige hjemmesider fra amerikansk jord. Gennem sine hjemmesider og under navnet Insallashaheed producerede og distribuerede Khan militant islamistisk propaganda rettet mod primært et vestligt publikum.²⁰

Begge personer har således masser erfaring med at propagandere til og mobilisere et vestligt militant islamistisk publikum, og deres indflydelse har været tydelig fra det øjeblik, hvor Malahim Media Foundation begyndte at udsende *Inspire* i sommeren 2010. Ikke blot optræder både Awlaki og Khan i interview i *Inspire*, men selve magasinet layout minder også betænkeligt meget om Khans tidligere produktioner. Samtidig er tonen og sproget unægtelig tæt på Awlaki og Khans tidligere tekster. Hvor udtrykket i *Sadaa al-Malahim* er præget af en mere klassisk al-Qaeda-ideologisk diskurs og fokuseret på lokale emner, er *Inspire* fyldt med engelske slogans som “Make a bomb in the kitchen of your mom”, ironiske kommentarer og endda islamistiske “reklamer”, der i collager f.eks. opfordrer deres (vestlige) publikum til at droppe at købe nye Adidassko og i stedet sende pengene til Yemen.²¹ Og mens det arabiske *Sadaa al-Malahim* primært gennemgår lokale operationer eller diskuterer sig ind i primært en lokal, sekundært en al-Qaeda-kontekst, bruger *Inspire* store dele af sin spaltepads på dels at gennemgå AQAP’s internationale angreb og trusler mod Vesten – f.eks. gennemgik *Inspire* nr. 3. nøje AQAP’s forsøg på at sprænge bomber i vestlige fragtfly – dels at udfolde AQAP’s holdning til problematikker, der er særlige for Vesten. Den finansielle krise er f.eks. blevet belyst som et udtryk for Vestens forfald, ligesom tegningesagen har været genstand for flere artikler i *Inspire* nr. 1, og endelig bruger *Inspire* løbende en fast spalte til at referere og kommentere på, hvilken omtale AQAP får af vestlige medier og vestlige politikere.

Et gennemgående tema i *Inspire* er spørgsmålet om, hvordan man som håbefuldp sympatisør kan udføre jihad. Emnet behandles

på en gang både konkret og strategisk, og gennemgående tages der udgangspunkt i den situation, som udenlandske rekrutter befinder sig i. For som magasinets redaktør skriver i sin første leder, er *Inspire* netop sat i verden for at inspirere folk, som ikke taler arabisk, i en retning “towards making the Muslim a mujahid in Allah’s path”. På et meget konkret niveau gennemgår en forfatter ved navn Mukhtar Hassan i artiklerien “What to expect in jihad”, hvilke praktiske forberedelser man som udenlandsk frivillig kan gøre sig, som f.eks. at lære det lokale sprog eller vigtigheden af at holde lav profil, når man rejser. Artiklerne opfølges af en række minutøse rejsebeskrivelser fra andre udenlandske frivillige, der har rejst til Yemen – f.eks. Samir Khans personlige historie. Strategisk diskuteres der i *Inspire* også bredere, hvordan man bedst udfører jihad som udlænding. Dette gøres dels af Anwar al-Awlaki og andre AQAP-medlemmer, der blandt andet opfordrer til, at man nøje overvejer at angribe lokale mål i Vesten frem at rejse til Yemen og i processen tiltrække sig opmærksomhed fra efterretningstjenester. For Awlaki er både “hijra” (emigration) og jihad en mulighed: Enten rejser man til AQAP i Yemen, eller også bliver man og angriber Vesten indefra. Dels diskuterer den nu fængslede al-Qaeda-strateg Abu Musab al-Suri i genoptrykte tekster, hvordan al-Qaeda altid har tabt åbne konfrontationer med amerikansk militær, og hvordan den bedste modstand mod Amerika er “light guerilla warfare and civilian terror and secret methods especially on the level of individual operations”.²²

Fælles for både de konkrete og strategiske artikler i *Inspire* er, at de har rekruttering af udlændinge for øje – og de mange artikler giver forskellige beskrivelser af, hvordan man kan rejse til Yemen, men også hvordan man kan kæmpe eller støtte hjemmefra. AQAP ønsker tydeligvis at mobilisere og rekruttere udenlandske sympatisører, hvilket også forklarer, hvorfor *Inspire* bruger megen spaltepads på sektionen “Open Source Jihad”, der viser, hvordan der findes relevante manualer på internettet, og på hvordan man kan kontakte AQAP ved hjælp af e-mail og ved brug af krypteringsprogrammet Asrar al-Mujahideen 2.0. Hvorvidt denne strategi er lykkedes AQAP vil blive diskuteret i dette kapitels sidste afsnit efter en analyse af, hvordan også al-Shaabab bejler til udenlandske frivillige.

Al-Shabaab og de udenlandske kæmpere – publikummet i Vesten, Afrika og Mellemøsten

Mens AQAP's *Inspire* har fået stor opmærksomhed, har færre hæftet sig ved den særlige form for propaganda, som al-Shabaab udsender rettet mod folk uden for Somalia. Dette kan undre, idet al-Shabaab for det første har udsendt dette materiale stort set siden organisationens dannelse og desuden har et langt større antal tilrejsende frivillige blandt sig – selv de mere forsigtige skøn blandt efterretningsskilder vurderer antallet af udenlandske kæmpere til at være omkring 300 i al-Shabaab.²³

Al-Shabaab har som organisation siden dannelsen været tæt forbundet med udefrakommende frivillige. Nogle af disse har ikke haft anden tilknytning til al-Shabaab eller Somalia end en fælles ideologisk overbevisning omkring en global kamp. Eksempler på dette er de fremtrædende internationale medlemmer fra det nu opløste al-Qaeda-netværk på Afrikas Horn, der var involveret i bomberne mod de amerikanske ambassader i Kenya og Tanzania i 1998, og som stod bag angrebet på israelske turister i Mombasa i 2002. Herfra kan nævnes folk som sudaneren Abu Talhal al-Sudani (dræbt i 2007), kenyaneren Salih Ali Salih Nabhan (dræbt i 2009) og Fazul Abdullah Mohammed fra Comorerne (dræbt i 2011), der alle blev tilknyttet al-Shabaab og dens ledere. Men de fleste af de tilrejsende frivillige har haft en eller anden form for tilknytning til Somalia og det store somaliske udvandremiljø, der findes mange steder i Afrika og Vesten. Idet der gennem dette miljø har været etableret tætte bånd mellem Somalia og resten af verden, har al-Shabaab ikke blot kunnet kommunikere med sine sympatisører gennem militante islamistiske internetfora – som f.eks. internetfænomenet al-Qimmah, der primært koncentrerer sig om al-Shabaabs virke i Somalia – de har også kunnet nå hele verden ved at benytte de kommunikationskanaler, som almindelige somaliere, der er udvandret, allerede havde etableret som f.eks. almindelige chatfora på internettet, internetradio eller somaliske hjemmesider.

Den kommunikation, som al-Shabaab har rettet mod de udenlandske kæmpere, har oftest været opfordringer til at rejse til Somalia og kæmpe. Og på samme måde som hos AQAP er det påfaldende, at disse appeller oftest er blevet fremført af andre tilrejsende og sjældent af al-Shabaabs somaliske medlemmer. I al-Shabaabs

tilfælde har det hovedsagelig været enten amerikaneren Omar Hammami eller kenyeneren Salih Ali Nabhan.

Den første appel kom allerede i januar 2008 med Hammamis åbne brev, hvori han ikke bare bejlede til al-Qaedas topledelse, men også direkte taler til muslimer og opfordrer dem til at bidrage til kampen ved at "give sig selv, deres penge eller deres bønner".²⁴ Han understreger i den forbindelse, at al-Shabaab i modsætning til andre somaliske islamister byder de tilrejsende frivillige velkomne og samarbejder med dem. Hammamis budskab blev gjort endnu tydeligere i en video med Salih Ali Salih Nabhan fra den 30. august 2008, hvori Nabhan blandt andet viser rundt i en al-Shabaab-træningslejr og direkte siger til det udenlandske publikum: "Here are the training camps in Somalia and elsewhere ... that have opened their doors so that you may join them [...] Oh Muslim youth everywhere, don't forget the calls of your brothers in Somalia, as if they are repeating all the time, O muhajirin! [immigrant, red] Oh muhajirin!"²⁵ Ved at Nabhan optræder i al-Shabaab-videoen som militær leder, forbinder han i kraft af sin person (med en al-Qaeda-fortid) al-Shabaab med al-Qaeda. Samtidig øger han også al-Shabaabs transnationale profil, hvilket kun understreges af hans opfordringer til at følge hans eksempel og rejse til Somalia. Her er der altså et sammenfald mellem al-Shabaabs ønske om at tilnærme sig al-Qaedas topledelse og ønsket om at mobilisere og rekruttere blandt udlændinge.

Dette sammenfald ses også i en nyere rekrutteringsvideo på 35 minutter, som blev udsendt på internettet den 22. november 2010 af al-Shabaabs al-Kataib Media under titlen *Inspire the Believers*.²⁶ På samme måde som tidligere rekrutteringsvideoer ønsker denne video tydeligvis både at forbinde al-Shabaab med al-Qaeda og samtidig invitere udenlandske frivillige til al-Shababs kamp. Det første gøres ved, at der i videoen blandes historiske lydklip fra al-Qaeda-koryfæer som Osama bin Laden, Abu Yahia al-Libi og Abdallah Azzam med lydklip fra al-Shabaabs leder Abu Zubeir og talsmanden Ali Mahmoud Rage (Ali Dhere). Budskabet er i den forbindelse klart: Der er tale om samme kamp. Men igen er det ikke al-Shabaabs ledelse, som spiller centrale roller i denne video. Fordi det primært er en rekrutteringsvideo, udfyldes de centrale roller af en række forskellige udenlandske kæmpere i Somalia, som på hver deres lokale sprog sender hilsner hjem til deres oprindelseslande

og opfordrer ligesindede til også at rejse til Somalia. Maskerede udenlandske frivillige fra Storbritannien, Kenya, Etiopien, Sverige, Pakistan og USA eller Canada (at dømme efter accenten) taler til folk på engelsk, svensk, urdu og swahili.

Inspire the Believers adskiller sig på den måde fra al-Shabaabs anden propaganda ved at ikke kun at være på arabisk (eller somalisk), men derimod at bruge flere forskellige sprog og samtidig være teksten simultant på engelsk og swahili. Der er således ikke tvivl om, at videoen er rettet både mod udenlandske frivillige, der taler engelsk og mod potentielle rekrutter i nærområdet, der taler swahili, hvilket giver adgang til et stort publikum i dele af Kenya, Tanzania og DR Congo – foruden afrikanske immigranter i f.eks. Golfen – et swahilitalende publikum på over 50 millioner. Dette bejleri til potentielle afrikanske frivillige er desuden et af mange fællestræk med Nabhans video fra 2008, hvor der også er direkte opfordringer til sympatisører i Kenya, Tanzania, Nigeria, Uganda og Tchad. Selvom det er uklart, hvor stor en del af de udenlandske frivillige der kommer fra Vesten, og hvor mange der kommer fra de afrikanske nabolande, er det dog sandsynligt, at al-Shabaab har den mest betydelige rekruttering af udenlandske frivillige fra Kenya.²⁷

Al-Shabaabs videoer, der er rettet mod udenlandske frivillige, er også anderledes i deres sprog og tematik. Det er således sigende, at det netop har været i to rekrutteringsvideoer, at den transnationale tegningsag er taget op – i videoen *Inspire the Believers* (2010) trues den svenske tegner Lars Vilks, og i videoen *As Part of the Preparations of the Attack, No Peace Without Islam* fra 2008 trues Danmark på grund af “det de har tegnet”.²⁸ Ligesom AQAP’s *Inspire*-magasin er disse særlige al-Shabaab-videoer til et udenlandsk publikum bevidst “unge” i deres udtryk, hvilket f.eks. bliver tydeligt, når de næsten altid viser scener fra træningslejrene, hvor hverdagen skildres som en blanding af kammeratligt fællesskab og actionpræget træning, samtidig med at en video som *Inspire the Believers* indledes og afsluttes med vendingen “Hakuna Matata” – “Ta’ det roligt” – som Disney’s tegnefilm *Løvernes Konge* har gjort globalt kendt.

Virker propagandaen, og hvad er effekten af tilrejsende internt i organisationerne?

De sidste tre år har både al-Shabaab og AQAP udviklet propagandamateriale rettet mod et særligt udenlandsk publikum med henblik på rekruttering, og selvom der ikke findes noget samlet eller overbevisende statistisk materiale om, hvor mange udenlandske frivillige der er rejst til de to organisationer, og hvor mange udlændinge der p.t. er optaget i al-Shabaab og AQAP, er der dog mange kendte eksempler på udenlandske frivillige i organisationerne.

Ud over de kendte udlændinge, som grupperne selv har valgt at profilere i deres rekrutteringspropaganda eller mindetaler, er flere amerikanske medlemmer af både AQAP og al-Shabaab efterhånden blevet nævnt ved navn i bredere medier f.eks. i forbindelse med terrorsager.²⁹ Selv i Danmark har der været eksempler på danskere og dansk-somaliere, som er rejst af sted til Yemen og til Somalia for at kæmpe med grupperne.³⁰

Der er ingen tvivl om, at grupperne rekrutterer udenlandske frivillige. Men blandt andet fordi omfanget af denne rekruttering er uvis, og fordi der ikke findes andet end brede skøn med hensyn til gruppernes størrelse og sammensætning, er det svært at vurdere, hvorvidt 1) gruppernes propaganda for udenlandske frivillige faktisk virker, og 2) i hvilket omfang grupperne er i stand til at mobilisere aktivister, som bliver i Vesten, og hvor mange der rejser til Yemen og Somalia og dér bliver en del af organisationerne. Erfaring fra andre lande og andre lignende grupper, hvor der fra tidligere perioder er bedre kilder, viser interessant nok, at udlændinge sjældent rekrutteres via propaganda eller over internettet, men derimod inddrages gennem tætte sociale netværk. Det omfattende materiale om foreign fighters i Irak, fra de såkaldte Sinjar Records, der var al-Qaeda i Iraks egne optegnelser, viser, at rekrutteringen i denne konflikt helt overskyggende afhang af, om man kendte en foreign fighter personligt.³¹

Såfremt udenlandske frivillige primært rekrutteres gennem personlige forbindelser, rejser det følgelig spørgsmålet: Hvorfor bruger grupperne så al den tid på at producere den omfattende og

komplerede propaganda til udlændinge? Det kan der være flere forklaringer på, men det spiller utvivlsomt en rolle, at udenlandske kæmpere har så stor værdi for organisationer, at de ønsker at maksimere rekrutteringen med alle midler – også selvom propagandaen i sig selv måske kun mobiliserer få eller blot understøtter en allerede igangværende personlig rekruttering. For udlændinge har ofte særlige egenskaber, som kan være svære at skaffe lokalt. Det kunne være besiddelsen af et vestligt pas, der giver nemmere adgang til andre lande, eller specielle it-kundskaber eller et omfattende netværk i migrantkredse, hvorfra der kan hentes finansiel støtte. Udlændingene har derudover naturligvis også stor PR-værdi, idet de netop skærper den transnationale profil af organisationen og dermed både viser al-Qaedas topledelse, at grupperne er transnationale jihadister, og samtidig viser omverdenen, at der rekrutteres selv i “fjendeland”. Som det tydeligt fremgår af både AQAP’s og al-Shabaabs videoer, er det netop de udenlandske frivillige, som skal sælge projektet over for andre udlændinge. På den måde passer pointerne fra både Sinjar Records og også Thomas Heggammers analyse af muslimske foreign fighters 1945-2010, der begge overordnet hævder, at foreign fighters generer flere foreign fighters.³²

I den forbindelse melder sig spørgsmålet om, hvorvidt det er problemfrit at indoptage udenlandske frivillige i terrororganisationer, som for både AQAP’s og al-Shabaabs vedkommende trods alt er relativt lokalt forankrede? Noget tyder på, at selvom fordelene ved udlændingene er mange, kan der dog også være særlige problematikker forbundet med dem. Ligesom Hegghammer (2011) har påpeget, at der historisk set har eksisteret et skisma imellem den ideologi, som al-Qaedas topledelse har udbredt, og den specielle ideologi, som tidligere “foreign fighters” har haft, kan der for al-Shabaab og AQAP ligeledes eksistere et skisma imellem den meget internationalt orienterede linje, som de toneangivende udlændinge fremfører, og de dele af organisationerne, som ønsker at fokusere på mere lokale operationer.

F.eks. startede AQAP’s ledelse under al-Wahayshi i 2006 og 2007 med at samle forskellige netværk og fik i høj grad held med at bremse og disciplinere mere uafrettede militante typer, så AQAP’s operationer blev fokuseret på velgennemførte lokale operationer. I den forbindelse er det værd at hæfte sig ved, at de internationale angreb først opprioriteres, efter at saudierne fusionerer med AQAP

i 2009, og særligt da Anwar al-Awlaki forbindes med gruppen. Hvis al-Awlaki er AQAP's "Head of foreign operations", som artiklen i *Inspire* nr. 3 antyder,³³ så var det fristende at spekulere over, om al-Wahayshi og al-Awlaki trækker i hver sin retning, med hensyn til om AQAP skal lave lokale eller internationale angreb.

I al-Shabaabs tilfælde er forskellen mellem de udefrakommende frivillige og de somaliske al-Shabaab-medlemmer endnu tydeligere og mindre spekulativ. De udenlandske frivillige har således deres egen betegnelse, idet de går under navnet "al-muhajirun". Udlændingene anser altså sig selv som en del af al-Shabaab, men er tilsyneladende samtidig en separat del, idet de kalder sig selv noget andet. Al-Muhajirun er den betegnelse, Omar Hammimi bruger om sine udenlandske fæller i erklæringen fra januar 2008, og det er tilsyneladende en betegnelse og en identitet, som de udenlandske medlemmer af al-Shabaab har arvet fra de gamle udlændinge i al-Qaeda i Østafrika-netværket, hvilket også stemmer fint sammen med det faktum, at de udenlandske kæmpere i Somalia ofte blev trænet af folk som Salih Ali Salih Nabhan og Abu Taha al-Sudani og ad den vej blev en del af al-Shabaab.³⁴ I kraft af at mange udlændinge er kommet igennem Nabhans træningslejre, er de således også blevet forstærket i den forståelse, at de er noget særligt, idet de trænes separat. Selvom der ikke nødvendigvis ligger et skisma eller problem mellem al-Shabaabs somaliske del og udlændingene, har der i al-Shabaab længe været forskellige uenigheder omkring strategi, f.eks. om gruppen skal angribe mål uden for Somalia.³⁵ I disse strategiske diskussioner står de udenlandske somaliere oftere for den internationale linje, idet de jo netop er blevet skolet gennem træningslejrene og gennem al-Shabaabs egen propaganda for udlændinge. På længere sigt kan udlændingene i al-Shabaab således underbygge en yderligere internationalisering af gruppen, og det er heller ikke utænkeligt, at udlændingene vil kunne deltage som en aktiv part i interne uenigheder angående ledelsen af al-Shabaab.

Afrunding

Selvom både AQAP og al-Shabaabs brug af udenlandske frivillige ikke nødvendigvis er problemfri, og selvom propagandaens mobiliserende effekt er usikker, er der ingen tvivl om, at grupperne også fremover vil målrette nogle af deres budskaber mod et udenlandsk

publikum. Det viser udviklingen af deres propaganda de sidste tre år, hvor netop de udenlandske frivillige fremstår som en særlig kategori, der får en speciel kommunikation. I skrivende stund har AQAP udsendt det sjette nummer af *Inspire*, og på samme måde fortsætter al-Shabaab med jævne mellemrum med at producere de særlige videoer, som taler til publikummer i Vesten og i Somalias nabolande.

Grupperne ved, at der er mange fordele ved at mobilisere og rekruttere udlændinge, og netop det faktum, at de udenlandske frivillige har nemmere adgang til vestlige samfund og desuden – gennem deres personlige netværk og i kraft af deres aktive deltagelse i propagandaen – skaber grobund for flere udenlandske frivillige, gør det særligt interessant for os i Vesten at følge denne undergruppe blandt AQAPs og al-Shabaabs medlemmer. Samtidig skal vi også være opmærksomme på, at netop udlændingene både kan medvirke til at gøre grupperne mere internationalt orienterede og dermed i sidste ende medføre flere internationale aktioner, men samtidig også kan rumme kimen til interne uenigheder og strategiske kontroverser, der kan medvirke til at svække eller splitte grupperne.

Notes

1. Jeg forstår ordet propaganda bredt i overensstemmelse med Jowett og O'Donnell's definition: "Propaganda is the deliberate, systematic attempt to shape perceptions, manipulate cognitions, and direct behavior to achieve a response that furthers the desired intent of the propagandist" (Jowett, Gawt & Victoria O'Donnell. 2006. *Propaganda and Persuasion*. London: Sage). En bredere analyse af AQAP's propagandas udvikling kan findes hos Loidot (Loidot, Bryce. 2011. "Managing the Global and Local: The Dual Agendas of Al-Qaeda in the Arabian Peninsula". *Studies in Conflict & Terrorism*, 34).
2. For al-Shabaabs tidlige historie se blandt andet Stig Jarle Hansen (Hansen, Stig Jarle. 2008. "Misspent Youth, Somalia's Shabab insurgents". *Jane's Intelligence Review* 20:10).
3. Yemenitiske al-Qaeda-relaterede grupper havde i årene 2006 til 2008 opereret under både navne som "Jund al-Yemen", "al-Qaeda i den sydlige del af Den Arabiske Halvø" og "al-Qaeda på Den Arabiske Halvø - i Yemen". Fra fusionen mellem de saudiske og yemenitiske militante i januar 2009 bruges kun navnet al-Qaeda på Den Arabiske Halvø.
4. Abu Zubeir *Our Jihad is So that There is No More Fitna and the Religion Will All be for Allah Alone*. SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 02.06.2008.
5. Kataib News Channel blev annonceret i juli 2010 "Founding Statement of al-Kata'ib News Channel" (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 27.07.2010).
6. Introduktionen til *Sadaa al-Malahim* nr. 1 henviser direkte til Ayman Zawahiris retningslinjer for al-Qaeda-propaganda.
7. Fusionsvideoen hed *We Start from Here, and in al-Aqsa We Meet* og blev udsendt i den 23. Januar 2009 (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 23.01.2009). Malahim Media har udgivet mindetaler over martyrer i en serie ved navn *Martyrs Taken from Amongst You*. Andre gange er mindetalerne blevet udsendt separat.
8. Fortrinsvis til journalisten Abdul Illah Shai, hvis interview med AQAP-medlemmer har været vist i både yemenitiske medier og på al-Jazeera's hjemmeside. F.eks. interviewet med Nasir al-Wahayshi fra januar 2009, der først blev vist på al-Jazeera og siden hen udgivet af Malahim Media Foundation selv (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 07.05.2009). Shai blev i efteråret 2010 selv fængslet under mistanke om at tilhøre AQAP og modtog i den forbindelse sympatihilser fra AQAP's Anwar al-Awlaki.
9. I hvilket omfang AQAP's og al-Shabaabs ledelse også kommunikerer bilateralt og hemmeligt med al-Qaeda's topledelse, ligger uden for denne artikels analyse og er jo i sagens natur også svært at undersøge i offentligt tilgængelige kilder. Men CTC's rapport *Al-Qa'ida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa* (2007), der bygger på deklassificerede dokumenter fra 1990'erne og frem til 2007, samt deklassifikationen af oplysninger fra Osama bin Ladens skjulested i Abbotabad, Pakistan, tyder på, at der har været hemmelig kommunikation mellem al-Qaeda's topledelse og både AQAP og al-Shabaab - blandt andet via Atiya Abdul Rahman fra topledelsen, jf. *New York Times* 25.05.2011.
10. En række af al-Shabaabs ledere og prominente personer har kæmpet i Afghanistan (blandt andet Abu Zubeir), og nogle har også haft forbindelse til såvel al-Qaeda's øverste ledelse og til det al-Qaeda-tilknyttede netværk, der har opereret på Afrikas Horn siden 1990'erne. Flere medlemmer af dette netværk, der ofte omtales som al-Qaeda in East Africa, som blandt andet Harun Fazul og Salih Ali Nabhan, blev således medlemmer af al-Shabaab. Stig Jarle Hansen har en længere gennemgang af de ideologiske forskelle på al-Shabaab og de øvrige somaliske militante islamister (Hansen, Stig Jarle. 2011. "Revenge or Reward? The case of Somalia's suicide bombers". *Journal of Terrorism Research* vol. 1, issue 1).

11. Abu Mansour al-Ameriki "A message to the Beloved Mujahideen in Particular and the Muslims in General". SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 01.02.2008.
12. Abu Zubeir "Our Jihad is So that There is No More Fitna and the Religion Will All be for Allah Alone". SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 02.06.2008.
13. Al Jazeera 07.03.2009 "Interview with Mukthar Robow Abu Mansoor". Uploadet til blandt andet YouTube.com.
14. Jf. Abdul Illah Shais interviews med al-Wahayshi fra januar 2009 (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 07.05.2009).
15. AQAP og al-Shabaab har i flere forskellige sammenhænge sendt officielle hilsener og sympatitilkendegivelser til andre al-Qaeda-tilknyttede grupper og til hinanden fra 2008 og frem. Se blandt andet Wahayshis ros af al-Shabaab i *Sadaa al-Malahim* nr. 11 (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 23.03.2009), eller al-Shabaabs ros til Anwar al-Awlaki på al-Qimmah-forummet i 2009.
16. Se blandt andet Abu Yahya al-Libis tale "Somalia victory comes with patience, As-Sahab" fra februar 2008 eller Osama bin Ladens "Fight on, champions of Somalia" fra marts 2009. Se blandt andet Ayman Zawahiris ros af Nasir al-Wahayshi, som han omtaler som emiren for mujahedinerne i Yemen, i Zawahiri-interviewet "Al-Azhar – The Lions' Den" fra november 2008 (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 28.11.2008).
17. Se David S. Malet (2009) "Foreign Fighters" (Ph.D. Dissertation, George Washington University) for en historisk gennemgang af begrebet Foreign Fighter, og se Thomas Hegghammer (2011) "The Rise of Muslim Foreign Fighters" *International Security* vol. 35, no. 3 for en diskussion af forholdet mellem al-Qaeda og Foreign Fighters. Når jeg foretrækker at bruge udtrykket "udenlandske frivillige" frem for "foreign fighters", skyldes det, at foreign fighters er en definition, som betyder forskellige ting for forskellige forskere. Foreign fighters defineres nogle steder som personer, der ikke har statsborgerskab i det land, hvor de kæmper, at de ingen tilknytning har til lokale eller etniske grupper, og at de aldrig får løn (f.eks. Hegghammer 2011). Denne definition udelader desværre mange af de tiltrædende frivillige som, på trods af, at de har stor tilknytning til deres oprindelseslande, også kan have dobbelt statsborgerskab eller have en vis form for tilknytning til lokale etniske grupper eller kan få løn i perioder.
18. Selvom Awlaki frem til 2009-2010 ikke officielt var en del af AQAP eller al-Qaeda, var hans ideologiske udmeldinger dog på linje med al-Qaeda, og hans navn og inspiration blev allerede fra 9/11-kommissionen koblet sammen med al-Qaeda-relaterede terrorangreb, som ud over 9/11 blandt andet inkluderer Fort Hood-attentatmanden Nidal Hassan, den terrordømte brite Rajib Karim og amerikaneren Colleen LaRose (Jihad Jane). Anwar al-Awlaki var desuden en central person i forbindelse med rekrutteringen af Omar Farouk Abdulmutallab, jf. efterretningstjenestekilder citeret i *Washington Post* 31.12.2009, der udførte et angreb i AQAP's navn mod et rutefly mellem Amsterdam og Detroit den 25. december 2009. Rekrutteringen af Abdulmutallab har givetvis også medvirket til at cementere forbindelsen mellem AQAP og Awlaki, der i løbet af 2010 efterhånden blev fremstillet i AQAP's propagandamateriale som et fuldgældigt og fremtrædende medlem.
19. Awlaki havde forskellige hjemmesider, men den mest brugte – og nu nedlagte – var <http://www.anwaralawlaki.com>. For efterretningstjenesternes vurdering af Awlakis store betydning se blandt andet MI6's udtalelser i *The Telegraph* 07.06.2011.
20. Khan har haft en række forskellige hjemmesider i sin tid i USA, men den mest kendte er bloggen Inshallahshaheed, som lå på Ansar al-Mujahideen forummets server. I USA deltog han også i udgivelsen af det engelsksprogede magasin *Jihad Recollections* i 2009, der på flere punkter mindede om det senere *Inspire*.
21. *Inspire* nr. 1, p. 18.
22. *Inspire* nr. 5, p. 32. Det er særligt denne type artikler, som har været medvirkende til, at *Inspire* er blevet fremhævet som et incitament til en ny form for soloterrorisme eller hjemmedyrket terrorisme, men diskussionen om personlige angreb

- har såvel al-Awlaki som al-Qaeda's topledelse også fremført i andre og tidligere sammenhænge. F.eks. er al-Suris tekst i *Inspire* genoptrykt fra hans tidligere udgivne bog *The Global Islamic Resitance Call*, der allerede udkom på arabisk i 2004 (og som også findes i engelsk oversættelse, blandt andet i større uddrag i Brynja Lias bog om al-Suri fra 2008).
23. *Washington Post* 08.06.2010.
 24. Abu Mansour al-Ameriki "A message to the Beloved Mujahideen in Particular and the Muslims in General". SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 01.02.2008.
 25. Salih Ali Salih Nabhan "March Forth". SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 31.08.2008.
 26. "Inspire the Believers". SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 23.11.2010.
 27. Se Ken Menkhaus "Violent Islamic Extremism: Al-Shabaab Recruitment in America", Hearing before the Committee on Homeland Security and Governmental Affairs United States Senate March 11, 2009, og se også Michael Taarnby & Lars Hallundbaek. (2010). *Al-Shabaab The Internationalization of Militant Islamism in Somalia and the Implications for Radicalisation Processes in Europe*. Rapport til Justitsministeriet. For forbindelsen til Kenya se John-Allan Namu & Harith Salim (2011): "How Al Shabaab Recruitment Agents Lure Kenyans to Somalia" *All Africa* 04.06.
 28. *As Part of the Preparations of the Attack, No Peace Without Islam*. SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 01.10.2008. Al-Shabaab har derudover også nævnt tegningesagen i en anden video fra 2008, nemlig i *The Martyrdom Operation Number Nine* (SITE, <http://news.siteintelgroup.com>, 30.10.2008), der symptomatisk også er en mindetale over den engelsktalende og udenlandske frivillige Abdul Aziz Bashar Abdullah.
 29. Udover Menkhaus (2009, se note 27) se blandt andet "Al-Shabaab fund Raising Network charged". <http://www.globaljihad.net>.
 30. "Øksemanden" Muhuddiin Mohamed Geele er et eksempel, ligesom to dansk-somaliske shabaab-medlemmer menes at stå bag selvmordsbombeangreb i Somalia i december 2009 og et selvmordsangreb på lufthavnen i Mogadishu i september 2010, jf. *Berlingske Tidende* 08.12.2009 og DR 25.12.2010. For forbindelser mellem Danmark og Somalia se Michael Taarnby & Lars Hallundbaek (2010) *Al-Shabaab – The Internationalization of Militant Islamism in Somalia and the Implications for Radicalisation Processes in Europe*. Rapport til Justitsministeriet.
 31. Combating Terrorism Center at West Point. 2007. "Al-Qa'ida's Foreign Fighters in Iraq: A First Look at the Sinjar Records", og Clinton Watts. 2008. "Foreign Fighters: How Are They Being Recruited? Two Imperfect Recruitment Models". *Small Wars Journal*.
 32. Thomas Hegghammer. 2011. "The Rise of Muslim Foreign Fighters". *International Security* vol. 35, no. 3.
 33. *Inspire* nr. 3, p. 7 (nov. 2010). Artiklen "Objectives of operation hemorrhage" (der omhandler pakkebomberne i de internationale fragtfly) er underskrevet "Head of Foreign Operations", og teksten er fyldt med Awlakis litterære fingeraftryk, f.eks. referencer til Charles Dickens roman "*Store Forventninger*", som Awlaki for et par år siden anmeldte på sin egen blog.
 34. Jf. afhøringerne af de tidligere kæmpere i Somalia, der sidder på Guantanamo. Se Wikileaks US9SO-010023DP, US9KE-010025DP og DJ9SO-010027DP. Angående navnet al-Muhajirun, så har de somaliske udenlandske frivillige, der betegnes al-Muhajirun, ingen forbindelse til den britiske gruppe, der blev stiftet af Omar Bakri Muhammed, og som også hed al-Muhajirun.
 35. For rapporter om de forskellige uenigheder i al-Shabaabs ledelse se f.eks. "Serious rift in Somalia's Al-shabaab after relations" (*Suna Times*, <http://www.sunatimes.com>, 09.10.2010), Garowe Online "Abu-Mansor denies dispute with Godane" (Garowe Online, <http://www.garoweonline.com>, 09.10.2020) og "Somalia: Al Shabaab leaders condemn each other publicly" (Alshahid, <http://alshahid.net>, 20.12.2010).

Israel, Palæstina og den internationale kamp mod terror

Af Leila Stockmarr

Terrorangrebene på USA den 11. september har de sidste 10 år ikke ændret, men nærmere underbygget Israels politiske linje over for statens erklærede fjender – Fatah, Hamas og Hizbollah. Med den islamiske terrorismes indtog på vestligt territorium har Vesten i styrket grad accepteret præmisserne for og metoderne bag Israels kamp mod terror og vævet den ind i sin egen kamp, ofte defineret i værdipolitiske termer. På den måde har Israels politiske elite, som et led i kampen mod terror, fået mere vide rammer at operere indenfor.

Følger man toneangivende medier og statslederens udsagn, deler Israel og Vesten i styrket grad skæbne. Efter 9/11 var Israels primære budskab, at Vesten nu fik at smage, hvad Israel havde været udsat for i årtier. Dette reflekterer langt fra den israelsk-arabiske konflikts politiske virkelighed, som i langt højere grad har placeret Israel i skudlinien.

Den internationale reaktion på 9/11 har haft alvorlige, negative konsekvenser for løsningen på konflikten, fordi det internationale trusselsbillede efter angrebet har fjernet fokus fra konflikten politiske knaster. Kampen mod terror har medført en blåstempling af israelsk militær aktivitet, forsimplet forståelsen af islamistiske bevægelser og konsolideret isolationen af Hamas og Hizbollah på den internationale scene. Denne artikel vil vise, hvorledes den amerikansk ledede kamp mod terror har påvirket alliancen med Israel og placeret nationalistisk orienterede islamistiske grupper i front, i en krig, som ikke er deres.

Fra historiens endeligt til sammenstød

Terrorangrebene den 11. september 2001 fik mange, politikere såvel som akademikere, til at se til en ny konflikt gennem den såkaldte civilisationstese, som anskuer fremtidens største konflikter som sammenstød mellem civilisationer – den bredest mulige betegnelse for en etnisk, religiøs og kulturelt samlet enhed. Fronterne var trukket op – mellem Vesten og den islamiske civilisation. Med reference til det “huntingtonske” civilisationsparadigme med civilisationernes sammenstød i sin kerne (en uomgængelig blodig konfrontation med den iboende voldelige islamiske civilisation)¹ analyserede mange, i hvert fald indledningsvis, hændelserne som en konsekvens af ikke blot politiske forhold, men af iboende grundlæggende forskelle mellem “dem og os”: ekstreme og moderate, muslimer vs. ikke-muslimer. Den modsætning blev ivrigt anvendt af præsident Bush til netop at italesætte præmissen for den nu intensiverede kamp mod terror. Fra officielt hold blev demokratisering af de mellemøstlige stater defineret som en hjørnesten i kampen for at adressere “the root causes of terrorism” – et afgørende led i argumentationen for krigene i Afghanistan og Irak. Videre kunne den liberale filosof Fukuyamas tese om “the end of history” – om det vestlige liberale demokratis status som sidste led i menneskets sociale evolution og endelige form for regeringsførelse – bruges som et optimistisk udgangspunkt for USA’s neokonservative miljøes håndtering af de påståede kultursammenstød. Rationalet var således, at hvis demokrati, i den vestlige liberale forstand, er det positive endepunkt for det moderne samfund, måtte dette være kuren mod den arabiske verdens mange lidelser. Dog blev der i ringe grad arbejdet konsistent for at følge denne strategi til dørs – heller ikke i Levanten.

Demokratisering af Mellemøsten

Indsatsen for at skabe demokrati i Mellemøsten inkluderede ikke støtte til demokratiske processer hvori islamiske grupper indgik. Det gjorde den ikke fordi disse grupper var blevet skrevet ind i historien som værende på den forkerte side af værdifællesskabet – men først og fremmest fordi de i tilfældet Hamas og Hizbollah, udgjorde en politisk – og ifølge israelske efterretninger også militær trussel mod Israel, Vestens allierede, og dermed blev præsenteret som kontraproduktive for at sikre amerikanske interesser i regionen.

I perioden efter 9/11 blev to krige indledt i Afghanistan og Irak, og hele tre valg blev uagtet den amerikanske offensiv gennemført i tre arabiske lande med øget politisk åbenhed: I 2005 vandt Det Muslimske Broderskab i Egypten 88 pladser i parlamentet ud af 454. Efter Syriens tilbagetrækning fra Libanon vandt Hizbollah i 2005 mange stemmer og indtrådte i en ny koalitionsregering. Mest opmærksomhed fik Hamas' valgsejr ved valget til den palæstinensiske lovgivende forsamling i 2006 – som efterfølgende blev boykottet af både USA og EU, netop fordi Hamas var sat på både EU og USA's terrorlister. Reaktionerne på disse demokratiske begivenheder øgede den folkelige skepsis i regionen overfor Vestens demokratiseringsprojekt, som det i øget omfang blev fristende at læse mere som en offensiv mod islam end som en ubetinget støtte til demokratiske kræfter.

I tilfældet Israel-Palæstina faldt den amerikanske udenrigs-politiske kurs ud til Israels store fordel. Selvom man fra Bush's og andres side – særligt på det retoriske niveau – søgte at skelne mellem muslimer og voldelige terrorister,² fik det islamiske trusselsbillede, som blev tegnet i det arabiske Mellemøsten afgørende betydning for, hvorledes Israel kunne manøvrere og italesætte sine politiske og militære aktioner. Dette skete i en yderst blodig periode, hvor aktiviteten blandt palæstinensiske selvmordsbombere var på sit højeste i en konflikt, der ifølge FN i perioden fra september 2000 til maj 2002 havde kostet 441 israelere og 1531 palæstinensere livet.³

Fest i de arabiske gader: Dårligt nyt for palæstinenserne

Efter angrebene på USA, da den anden Intifada – al-Aqsa-Intifadaen⁴ – var godt i gang, blev billeder af festende arabere sendt verden rundt – til stor forargelse. Også klip med begejstrede palæstinensere i det nordlige Nablus, Østjerusalem og Gaza fik megen opmærksomhed og er siden blevet fremhævet utallige gange, som et bevis på palæstinenserne støtte til terrorangrebet.⁵ Til trods for det af Arafat ledede selvstyres fordømmelse af angrebet, har dette unægtelig haft stor betydning for den internationale sympati for palæstinenserne sag under den anden Intifada og var i grove træk med til at placere palæstinenserne på terroristernes side i kampen mellem “dem og os”. Alt imens billederne gik verden rundt, erklærede Ariel Sharon national sørgedag i Israel, ligesom man klargjorde et fuldt bemanded fly til at flyve med hjælp til USA, hvis amerikanerne takkede ja til tilbuddet.

Hamas' grundlægger og åndelige leder Sheikh Yassin meddelte fra Gaza, at man, lige meget hvor uretfærdig man anså den amerikanske position i konflikten for at være (pro-israelsk), fra Hamas' side ikke var klar til at åbne de internationale fronter og angribe territorium udenfor Israel/Palæstina – ligesom sheiken sammen med 46 ledere af andre islamiske og islamistiske grupper underskrev en deklaration, der tog stærkt afstand fra angrebene og understregede, at et forsvar for drab på civile ikke kunne findes i islams love.⁶

Alligevel florerede der i amerikanske såvel som israelske kredse rygter om links mellem al-Qaeda, Hamas og Hizbollah – f.eks. som den republikanske senator Grassley fremførte, gennem deltagelse i al-Qaeda-træningslejre og generel aktivitet indenfor det samme netværk af terrorister.⁷ Hertil blev Irans medlemskab af Bush's "ondskabens akse" afgørende for Israels argumentation, da der ifølge israelske efterretninger var dokumenterede relationer mellem den islamiske stat og Hizbollah og Hamas.⁸ Både sunni- og shiamuslimske grupper med en meget anden dagsorden end al-Qaedas blev inkorporeret i fjendebilledet, og selvmordsangreb på Israel blev i stigende grad opfattet som udsprunget af samme politiske ideologi og politiske rationale.

Palæstinenserne og de shiamuslimske libanesere blev således gjort til håndlangere for iranske interesser og dermed en del af det onde, der skulle bekæmpes. Det amerikanske krav om at bekæmpe Hamas blev givet videre til Arafat. Under de betingelser, Intifadaen bød hans folk, var det dog meget svært at vende våbnene indad mod egne rækker i betragtning af det folkelige pres for aktiv/voldelig modstand og det faktum, at Fatah selv for første gang i 2002 udførte selvmordsangreb som svar på israelske likvideringer af partiets egne militante.⁹

Problemet Iran har således været en konstant for både Selvstyret og for Israel. For sidstnævnte en kilde til konstant kritik, men også en adgangsbillet til scenen for kampen mod terror. Og for Selvstyret og ikke mindst Hamas en bet som man blev mere og mere afhængig af for at få iransk støtte, og som placerede palæstinenserne i front i en krig, der oprindeligt var en krig mellem al-Qaeda og USA.

Militær optrapning i skyggen af 9/11

Den anden Intifada var lang og allerede blodig, og med 9/11 fik Israels militære aktivitet nyt liv. Få dage efter angrebet sagde premier-

minister Sharon til udenrigsminister Colin Powell at "Arafat is our bin Laden" (Sharon, september, 2001)¹⁰ og advarede Det Hvide Hus om ikke at "tilfredsstille araberne på Israels bekostning" – til Bush's frustration.¹¹ Kun få måneder efter havde det israelske militær genbesat de områder, som under Osloaftalerne var overgået til palæstinensisk selvstyre.

Benjamin Netanyahu holdt i april 2002 en tale til det amerikanske senat, hvor parallellen mellem truslen mod det amerikanske folk og det israelske folk blev gjort tydelig.¹² Palæstinensiske angreb på israelske civile kunne sammenstilles med terrorangrebet. Amerikanerne havde nu fået at smage, hvad israelerne havde måttet leve med i årtier. Således var talen også formanende. Netanyahus opsang til Senatet var netop et offensivt forsøg på at sikre Israels placering på den rigtige side i kampen mod terror, som Bush få måneder forinden havde udråbt til kampen for frihed og vestlige værdier. Der blev stillet krav til amerikanerne om forsat moralsk og materiel støtte til den israelske del af kampen mod terror, uden hvilken både krigen i Afghanistan og ambitionen om at fjerne Saddam Hussein ville være spildt. Med baggrund i den analyse havde Netanyahu indledt den kun få dage gamle "Operation Defensive Shield", som ifølge Israel var et led i kampen mod den palæstinensiske terror styret af Fatah. Operationen var den største og mest omfangsrige siden invasionen af Libanon i 1982 og omfattede belejringen af palæstinensiske byer på op til 45 dage ad gangen (som i byen Betlehem).

I tråd med Bush's fokus på retten til selvforsvar som en afgørende præmis for kampen mod terror blev Israels ret til forsvarskrig vævet ind i det moralske imperativ om at forsvare den frie verdens værdier gennem præventiv krigsførelse affødt af terrorangrebet.

Netop den moralske forpligtelse til at støtte i Israel i statens politik overfor palæstinenserne blev fremlagt som et værdipolitisk spørgsmål, som Vesten nu efter at have prøvet smerten på egen krop måtte kunne identificere sig med: "America must now show that it will not need the international call to stop Israel from exercising its right to self defense, for if the world begins to believe that America may deviate from its principles, then terrorist regimes that might have otherwise been deterred will not be deterred" (Netanyahu, april, 2002). Truslen fra bin Laden sidestilledes med den trussel Arafat fra sit hovedkvarter på den besatte Vestbred udgjorde

for Israels sikkerhed. Arafat var netop af både amerikanerne og Israel blevet betragtet som i værste fald en primær bagmand bag stigningen i palæstinensiske terrorangreb og i bedste fald ude af stand til at forhindre dem.

Netanyahu beklagede sig i sin tale desuden over verdens fordømmelse af Israels aktiviteter, når nu man så ensidigt støttede krigen mod afghansk terror. For som Sharon også havde udtalt, var: "the acts of terror against Israeli citizens no different from bin Laden's terror against American citizens" (Sharon, september, 2001).¹³ Israel var jo netop en del af den frie verden, og hvorfor skulle man så hænges ud? Israelerne arbejdede målrettet og eksplicit på at få lanceret israelske militæroffensiver i sammenhæng med de amerikanske i Afghanistan¹⁴ og drog derved fordele af den "enten er du med os ellers er du imod os"-doktrin som Bush lancerede i sin tale i Kongressen 20. September 2001, hvor han bekendtgjorde den amerikanske reaktion på terrorangrebene. USA forstod, at kampen mod terror fra et vestligt perspektiv måtte indbefatte, at man genengagerede sig i den palæstinensisk-israelske konflikt, som under Bush havde været komplet negligeret.

Ironisk nok var det nu Israel som pressede USA ved at sætte spørgsmålstegn ved amerikanernes ubetingede støtte. Altså kopierede Israel nu USA's ultimatum og førte den moralske bevisbyrde tilbage på amerikanske skuldre: Er I med eller imod Israels krig mod terror?

I tråd med kampen mod terror var Israels krig mod palæstinensisk terrorisme ifølge Sharon en lang kompliceret krig "uden grænser" med det ene formål at udradere den palæstinensiske terrors infrastruktur skabt af det Palæstinensiske Selvstyre.¹⁵ Dog blev store dele af det palæstinensiske civilsamfund ofre for de militære aktiviteter, som ifølge Amnesty Internationals undersøgelser blev betragtet som krigsforbrydelser og utallige brud på internationale konventioner, særligt i forbindelse med operationerne i flygtningelejre i Jenin og Nablus (førstnævnte omtales blandt palæstinensere ofte som "Ground Zero").¹⁶ Med Bush's insisteren på, at Sharon var en "fredens mand",¹⁷ førte dette ikke til fordømmelser fra amerikanerne, som aktivt blokerede forslag om at igangsætte en uvildig FN-undersøgelse af den militære operation i Jenin. Det var således ikke kun USA og Europa, der førte en meget aktivistisk udenrigspolitik i regionen.

USA begyndte endda, inspireret af Israel, at benytte metoden “targeted killings” (målrettede likvideringer) til at dræbe potentielle militante og, som det blev argumenteret, afværge terrorangreb. Denne metode er blevet anvendt af det israelske militær i mange år, men antallet af likvideringer var særlig højt under den anden Intifada.

Israel: på den rigtige side af værdifællesskabet

Huntington kommenterede ikke på eskaleringen i voldshandlingerne under den anden Intifada og har generelt kommenteret meget lidt på Israels konflikter med den arabiske verden. Men den internationalt anerkendte journalist Thomas Friedmann skrev i *New York Times* i 2002, under overskriften “The Hard Truth”, at det scenarium, man nu så udspille sig i den israelsk-palæstinensiske krig, var det bin Laden ikke havde opnået: civilisationernes sammenstød.¹⁸

Her godtog Friedmann argumentet om en grundlæggende værdikamp mellem to civilisationer baseret på fundamentale forskelligheder: De jødisk-kristne overfor den islamiske frem for en politisk konflikt om territorium. Et ekko af den amerikanske argumentation for at indlede krigen i Afghanistan og Irak. Den 2. maj 2002 vedtog både Senatet og Repræsentanternes Hus erklæringer i solidaritet med Israel, og det demokratisk-ledede Senat bekræftede, at USA og Israel nu var engageret i en fælles kamp imod terrorisme.¹⁹ Den toneangivende senator Lieberman bekræftede det eksistentielle skæbnefællesskab, de to lande nu befandt sig i: “Israel has been under siege from a systematic and deliberate campaign of suicide and homicide attacks by terrorists. Their essence is identical to the attacks on our own country of September 11” (Lieberman, 2002).²⁰ Kritikken forblev rettet udelukkende mod palæstinensiske angreb. Israels militære offensiv havde således konsolideret statens deltagelse i den amerikanske strategi.

I juni 2002 blåstemplede den israelske regering planen om at opføre et over 700 km langt “sikkerhedshegn” mellem Israel og Vestbredden. FN kalder det “separationsbarrieren”, og det omslutter de facto 9,5 pct. af Vestbredden.²¹ Barrierens placering har skabt stor diskussion om, hvorvidt den tjener sikkerhedsformål, som var den officielle israelske forklaring, hvorfor det markante fald i antallet af palæstinensiske selvmordsbombere af Israel ofte er blevet til-

skrevet barrierens effekt.²² Olmert, som var premierminister i meget af den afgørende tid omkring barrierens planlægning, var dog selv meget klar om formålet, da han i 2003 gentog den velkendte devise om “maximum jøder og minimum palæstinensere” på israelsk territorium, der ikke defineres af 1967-grænserne og delingen af Jerusalem – en unilateral plan, som barrieren var et afgørende led i at sikre, ifølge Olmert.²³ Bush har udtalt sig i kritiske vendinger om projektet, men har grundlæggende, stik imod Den Internationale Domstols kendelse om barrierens ulovlighed i 2004, accepteret barrieren af hensyn til Israels sikkerhed. Daværende senator Hilary Clinton accepterede senere det meget fremskredne projekt som et led i Israels kamp mod terror – som det Palæstinensiske Selvstyre burde bakke op om.²⁴

To krige mod terroristerne

Efterfølgende er terrortruslen ifølge Israel blevet bekræftet af først Hizbollahs drab på tre israelske soldater inde i Israel og den efterfølgende bortførelse af korporal Shalit i Israel af militante Hamas-folk fra Gazastriben. Det udløste en længe ventet 34 dage lang krig mellem Hizbollah og Israel og en israelsk militæroffensiv i Gaza. USA's rolle heri var første og fremmest formet af krigen mod terror, USA's egne erfaringer med Hizbollah og støtten til det allierede Israel.²⁵ USA ignorerede internationale og lokale opfordringer til at indstille angrebene for at minimere tabet af civile²⁶ og håbede i tråd med Israels ønske at presse den libanesiske stat til at indsætte militære tropper til at slå ned på Hizbollah i det sydlige Libanon og sikre, at Israel kunne nå sine militære mål.²⁷

For Israel var krigen, ifølge tidligere chef for det israelske militær Moshe Yaalon, et udtryk for, at landet ikke var truet på grund af dets besættelse af palæstinensisk territorium, men på grund af den iranske stedfortræderkrig, som udspillede sig på libanesiske jord. For regionens islamistiske grupper, særligt Hamas og Hizbollah, men også Det Muslimske Broderskab og det jordanske IAF (Islamic Action Front), var Israels reaktion og drab på civile disproportional og særligt USA's manglende fordømmelse et udtryk for “amerikansk støtte til det zionistiske plot”.²⁸ Dette var i høj grad med til at forværre det amerikanske image i regionen.

Godt halvandet år efter brød en ny krig ud mellem Israel og Hamas i Gazastriben. Enklaven havde været under Hamas' kontrol,

siden den borgerkrigs-lignende tilstand mellem Fatah og Hamas havde resulteret i den islamistiske gruppes overtagelse af al kontrol af Gaza i juni 2007. Den mangeårige interne spænding havde fået nyt liv efter Hamas' valgsejr, efterfølgende boykot og vestlig opbakning til Fatah som regeringsmagt.²⁹ Da Hamas overtog kontrollen, indførte Israel en blokade, som i dag over fire år efter stadig opretholdes. Denne blokade er i officielle termer blevet opretholdt for at minimere terrortruslen fra Hamas. Men ifølge dokumenter lækket på Wikileaks er isolationen blevet brugt til at nedbryde Gazas økonomi og derved skade den civile befolkning.³⁰

I slutningen af 2008, efter en 6 måneder lang våbenhvile som formelt endte den 19. december, igangsatte Israel "Operation Cast Lead" (støbt bly), en 3 uger lang bombning af Gaza med mange raketangreb fra Gaza ind i Israel.³¹ Israels fremfærd mødte international kritik, men først og fremmest blev Israels ret til selvforsvar betonet, særligt af USA, der igen garanterede amerikansk opbakning til den israelske krig mod terror. Ifølge den førende Gaza-ekspert Sara Roy, gjorde Israel dette for i kølvandet på det militære nederlag i Libanon i 2006 at rehabilitere Israels image som en effektiv allieret i kampen mod terror.³² FN's uvildige Goldstone-rapport, som både anklager Israel og Hamas for krigsforbrydelser, blev i september 2009 fremlagt for FN's Menneskerettighedsråd, men blokeret af USA i Sikkerhedsrådet.

En række dokumenter lækket af Wikileaks har senere afsløret USA's på forhånd givne ubetingede støtte til den israelske offensiv, blandt andet i en række kommentarer fra den amerikanske ambassadør Cunningham, som direkte foreslog, at skylden for krigen lægges på Hamas for dets illegitime styre.³³

I begge krige mod organisationer, der står på USA's terrorliste, har USA konsekvent støttet Israel med henvisning til kampen mod terror og som en garant for Israels ret til at forsvare sig selv i kampen mod islamisterne.

Kun én form for terrorisme?

Ud over det faktum, at Israels inddragelse var kontraproduktiv for USA's image i den arabiske verden, var rationalet for det påståede værdifællesskab misvisende. Det var det først og fremmest fordi staten Israel står overfor nogle helt andre udfordringer, end tilfældet er for USA og EU.

Israels forhold til sine islamistiske fjender går langt forud for terrorangrebet 9/11 og har qua konflikten territoriale og nationale karakter ikke direkte noget at gøre med baggrunden for angrebene. Den palæstinensiske sag er ofte af al-Qaeda blevet fremhævet som en muslimsk sag, og israelere er som håndlagere for USA blevet betragtet som et legitimt mål for al-Qaedas operationer – hvor jøderne, som bin Laden har udtrykt det, “gennem deres løgnagtige brug af demokrati fører krig mod islam”.³⁴ Al-Qaeda har ikke udført operationer mod Israel, men har konstant forsøgt at profitere af konflikten for at styrke den folkelige opbakning og legitimitet, ligesom eksterne interessenter har haft interesse i at italesætte al-Qaedas tilstedeværelse i de palæstinensiske områder. Til trods for dette er der langt fra Israels nære fjender Hamas, Islamisk Jihad og Hizbollah til al-Qaeda.

Alligevel betød den identificerede sammenhæng mellem al-Qaedas angreb og nationalistisk-orienterede, både sekulære og islamistiske grupper, angreb på israelske civile, at den palæstinensiske terror blev fortolket uden for sammenhæng med den konflikt, den oprindeligt hører til i, nemlig Israels mangeårige besættelse, palæstinensiske grupperes voldelige metoder og mest af alt fraværet af nogen form for politisk løsning – og dermed Intifadaens baggrund og konsekvenser. Særligt blev dette tydeligt i Israels arbejde for at sidestille de stadig styrkede islamistiske grupper – herunder Hamas og Islamisk Jihad – med den både ideologisk, organisatorisk og politisk set meget forskellige al-Qaeda-jihadisme. Hamas har accepteret deltagelse i demokratiske valg, er og anskuer sig selv som et politisk parti og går ind for en gradvis islamisering af det palæstinensiske samfund. Hizbollah er aktive medlemmer af den libanesiske regering og har ligesom Hamas stor betydning for civilsamfundet gennem omfattende socialt arbejde. Begge organisationer argumenterer stadig for voldelig modstand mod israelsk besættelse og har de sidste år været involveret i to krige. Men de står i afgørende kontrast til al-Qaedas aspiration om at bruge hele verden som scene for sin jihad mod både arabiske regimer og vestlige mål.

Er det hunden eller halen, der styrer?

Det er således klart, at der er et interessefællesskab mellem USA og Israel – som efter 9/11 og med de sidste års militære aktivitet i re-

gionen er blevet til en selvopfyldende profeti og har konsolideret sig i praksis. Dette er ikke noget nyt, men virker meget markant taget de høje dødstal i betragtning.

Israels indflydelse på amerikansk udenrigspolitik er ofte blevet centreret omkring den israelske indflydelse på amerikanske interesser (ført an af de amerikanske politologer Walt og Mearsheimer i deres "The Israel Lobby fra 2006"). Anderledes lyder andre kritiske røster, som blandt andet Chomsky, der betoner USA's geopolitiske interesser i regionen, og derfor tilskriver den amerikansk-israelske alliance kampen for naturressourcer i en region der er rig på olie, som Israel kan være en strategisk partner i at fuldføre, men ikke primus motor i, når det kommer til politisk beslutningstagning.³⁵ Men som den britiske journalist Jonathan Cook argumenterer, er det ikke så entydigt; det er, noget klunget udtrykt, både "halen der logrer med hunden" og "hunden der logrer med halen".³⁶ Samarbejde mellem Israel og USA opstår der, hvor begge parter finder en interesse i det; der hvor interesser overlapper, som det blev tilfældet i årene efter 9/11, hvor, som Cook argumenterer, skæbnerne for den amerikanske besættelse af Irak og den israelske besættelse af Palæstina blev uomtvisteligt sammenkoblet; der hvor der er eksistentielle og ideologiske sammenfald; og ikke mindst der hvor det handler om chancerne for at overleve som stormagter i regionen.

Netop USA's ubetingede støtte til Israel har været genstand for kritik fra mange fronter – herunder moderate sekulære og islamiske, men også fra al-Qaeda.³⁷ Det kontraproduktive i denne sammenkobling er i forsvindende grad blevet taget i betragtning af folkene bag den amerikanske udenrigspolitik. Tværtimod lød rationalet, at man nu var sammen om at bekæmpe den grænseløse terrorisme. For som Walt og Mearsheimer argumenterer, nægtede man fra amerikansk side at indse det objektive faktum, at Israel var en negativ faktor i kampen mod terror.³⁸

På ironisk vis har kampen mod terror raset, mens to af regionens mest populære folkelige islamistiske bevægelser Hamas og Hizbollah – engang militser i erklæret krig med Israel, men i dag også politiske partier – har søgt tættere på de demokratiske arenaer i henholdsvis Palæstina og Libanon. Alligevel har dette hverken mindsket Vestens eller Israels hårde linje. Hvorfor ikke? En stor del af svaret skal findes i Vestens erklærede kamp mod terror og Israels udnyttelse af begivenhederne til at sikre forsat opbakning

til statens offensive politik. Denne politik har slået fejl: Ti års isolation af islamistiske grupper i Levanten har ikke slået terrorismen ned. Nærmere har det skabt grobund for en mere diffus islamisk dagsorden, der ikke nærer stor tillid til Vestens agendaer. Israel blev med sin selvportrættering som en demokratisk, moderne stat og et civiliserende projekt, af USA placeret på den rigtige side af det civilisatoriske sammenstød: som en vigtig allieret i kampen mod terror. Israels mangeårige konflikt med islamister er karakteriseret ved stridspunkter, som går forud for gruppernes fremkomst, men er i øget grad blevet forstået gennem denne logik. Det har betydet, at Israel i relation til Hamas, Fatah og Hizbollah med vestlig opbakning har kunnet agere mere offensivt. Israel fik med terrorangrebene og Bush's erklærede kamp mod terror en chance for at omdefinere konceptet for sin kamp mod både Fatah (i mindre grad i dag), Hamas og Hizbollah. Den udvikling ignorerer fuldstændigt det faktum, at den palæstinensiske terrorisme først og fremmest har sine rødder i den konkrete konflikt med israelerne, ligesom Hizbollah i Libanon opstod som en modstandsbevægelse mod den israelske besættelse af Sydlibanon, og at deres ideologiske rodfæstelse er væsensforskellig fra al-Qaedas mere snævre fokus på jihad.

Med kampen mod terror er det analytiske fokus for at forstå årsagen til terror blevet rykket fra at fokusere på at forstå den kritik, grupper søger at udtrykke med vold, hen imod en tendens til at acceptere den politiske ideologiske kraft som et onde i sig selv. Udvikningen af den grundlæggende forskel på al-Qaeda-terrorisme og palæstinensisk islamisme og terrorisme er et produkt af kampen mod terror.

Notes

1. Huntington, Samuel. 1993. "The Clash of Civilizations". *Foreign Affairs* vol. 73, no. 3: 22-49.
2. Se blandt andet Bush's tale til Kongressen ugen efter angrebet, hvor præsidenten henvender sig direkte til muslimer verden over. http://articles.cnn.com/2001-09-20/us/gen.bush.transcript_1_joint-session-national-anthem-citizens/4?_s=PM:US
3. <http://www.un.org/peace/jenin/>
4. Al-Aqsa refererer til muslimernes tredjehelligste sted al-Aqsa-moskeen i Jerusalem, som Ariel Sharon besøgte i 2000 til mange palæstinenserers store irritation, og som ofte angives som den udløsende faktor for opstandens udbrud i kølvandet på de sammenbrudte Camp David II forhandlinger mellem Israel og PLO.
5. <http://www.foxnews.com/story/0,2933,34187,00.html>
6. Wictorowicz, Quintan & John Kaltner. 2003. "Killing in the name of Islam: Al-Qaeda's justifications of September 11". *Middle East Policy* vol. 10, no. 2: 76-77.
7. Charles Grassley, i Farell, Stephen & Nicolas Blanford. 2001. "Sharon Brands Arafat as Another Bin Laden". *The Times*, 14. september.
8. <http://www.mfa.gov.il/MFA/The+Iranian+Threat/Support+of+terror/Iran%20and%20Syria%20as%20Strategic%20Support%20for%20Palestina>
9. Sweitzer, Yoram. 2010. "The Rise and Fall of Suicide Bombings During the First Intifada". *Strategic Assessment* vol. 13, no. 3.
10. Whitaker, Brian. 2001. "Sharon Likens Arafat to Bin Laden". *The Guardian*, 14. september.
11. Goldenberg, Suzanne & Julian Borger. 2001. "Furious Bush hits back at Sharon". *The Guardian*, 6. oktober. Perlez, Jane & Katharine Seelye. 2001. "A nation challenged. *New York Times*, 6. oktober.
12. For en fuld udskrift af talen se <http://www.americanrhetoric.com/speeches/netanyahu4-10-02.htm>
13. de Préneuf, Flore. 2001. *Israel's Pivotal Role*. 17 september. <http://www.salon.com/news/feature/2001/09/17/jerusalem/index.html>
14. Gregory, Derek. 2004. "Palestine and the War on Terror". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* vol. 24: 185-198.
15. Ibid.
16. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE15/143/2002/en/c79afe78-d7bc-11dd-b4cd-01eb52042454/mde151432002en.html>
17. Slevin, Peter & Mike Allen. 2002. "Bush: Sharon a 'Man of Peace'". *Washington Post*, 19. april.
18. Friedmann, Thomas. 2002. "The Hard Truth". *New York Times*, 3. april.
19. Engell, Matthew. 2002. "Senior Republican calls on Israel to expel West Bank Arabs". *The Guardian*, 4. maj.
20. Gregory, Derek. 2004. "Palestine and the War on Terror". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* vol. 24: 185-198.
21. 85 pct. af barrieren opføres på den palæstinensiske side af den grønne linie og indlemmer derved de store bosætterblokke i Israel. http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_barrier_update_july_2011_english.pdf
22. Dette er stadig til diskussion blandt eksperter. Nogle peger på Hamas' strategiske beslutning om at engagere sig i det demokratiske spil som årsag, andre som f.eks. Kaplan, Mintz, Mishal og Samban peger på, at reduktionen skyldes Israels strategiske arrestationer og likvideringer af potentielle terrorister. Kaplan, Edward H. et al. 2005. "What Happened to Suicide Bombings in Israel?" *Studies in Conflict and Terrorism* vol. 28: 225-235.

23. Landau, David. 2003. "Maximum Jews, Minimum Palestinians". *Haaretz*, 13. november.
24. Singer-Haruti, Roni & Lily Galili. 2005. "Sen. Clinton: I Support W. Bank Fence, PA must fight terrorism". *Haaretz*, 13. november.
25. Blandt andet Hizbollahs angreb på den amerikanske ambassade og flådebase i Beirut i 1983 og diverse kidnappinger.
26. Human Rights Watch anslår, at mindst 1109 civile libanesere mistede livet, 4399 blev såret og over 1 million fordrevet. 43 Israelske civile mistede livet, 12 Israel Defense Force-soldater og hundreder af israelere blev såret. <http://www.hrw.org/en/node/10734/section/5>
27. Pressmann, Jeremy. 2006. "The United States and the Israel-Hezbollah War". *Middle East Papers* no. 13, Brandeis University.
28. Se blandt andet Hamzawy og Bisharas gennemgang af reaktioner fra islamistiske grupper. Hamzawy, Awr & Dina Bishara. 2006. "Islamist Movements in the Arab World and the 2006 Lebanon War", *Carnegie Papers* no. 75.
29. Se blandt andet Sayigh, Yezid. 2007. "Inducing a Failed State in Palestine". *Survival*, autumn.
30. Fox News. 2011. Wikileaks: Israeli Blockade Targeted Gaza Economy. 5. januar. <http://www.foxnews.com/world/2011/01/05/wikileaks-israeli-blockade-targeted-gaza-economy/>
31. Ifølge den uvildige FN-undersøgelse Goldstone-rapporten resulterede denne militæroffensiv i 1417 dræbte palæstinensere (overvejende civile) og 13 israelere (overvejende soldater). <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/specialsession/9/factfindingmission.htm>
32. Roy, Sara. 2011. *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Princeton: Princeton University Press.
33. Se tidligere CIA-agent Kathleen Christinsons analyse af de lakkede dokumenter. <http://www.counterpunch.org/christison01192011.html>
34. Osama bin Laden i Heghammer, Thomas. 2005. *Al-Qaeda Statements 2003-2004 – a compilation of statements by Usama Bin-Laden and Ayman al-Zawahiri*. FFI/RAP-PORT-2005/01428. Kjeller, Norge: Forsvarets Forskningsinstitut.
35. Chomsky, Noam. 2002. I *Understanding Power – the indispensable Chomsky*, ed. Peter R. Mitchell & John Schoeffel. New York: New Press.
36. Cook, Jonathan. 2008. *Israel and the Clash of Civilizations – Iran, Iraq and the Plan to Remake the Middle East*. London: Pluto Press.
37. Wictorowicz, Quintan & John Kaltner. 2003. "Killing in the name of Islam: Al-Qaeda's justifications of September 11". *Middle East Policy* vol. 10, no. 2.
38. Mearsheimer, John & Stephen Walt. 2006. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

L'EXPRESSION

Le Quotidien

Directeur-Publicateur : Ahmed YATTO

PAR LA PSYCHE
CHEN & ALGER
ÉTUDIANTS
PROMETTENT
DE REVENIR

Le 11 mai 2011 à 17 heures
N° 1151

11 Mai 2011 07 3192 - Prix : Algérie 10 DA - <http://www.l'expressiond1.com> - Téléphone 1112-3397

RÉFORMES POLITIQUES

Bouteflika fixe le calendrier

C'est le président du Sénat, Abdelkader Bensalah, qui a été chargé de mener les consultations, avec les partis politiques et les personnalités nationales.

Lire de page 1 l'article de Hédia Benachik

BEN LADEN A ÉTÉ ÉLIMINÉ
PAR LES FORCES SPÉCIALES AMÉRICAINES

LA FIN D'UNE ÉPOQUE

C'est une belle prise
après avoir tué Osama
- au monde entier -

Vous pouvez lire cet article p. 2 et 4.

EXCLUSIF

Dans quelle mesure
sera-t-il
Abdelaziz
Ziani dit tout
à L'EXPRESSION

JOURNÉE MONDIALE DE
LA LIBERTÉ DE LA PRESSE

Pour une
information
libre et sans
entrave

APRÈS LA VICTOIRE DE LA
LIGUE EN TUNISIE

PARIS BENOÛT

« C'EST
FORMIDABLE »

På jagt efter terrorister i Sahara og Sahel

Af Ulla Holm

Indtil 9/11 anså USA ikke Saharaområdet, der omfatter Nordafrika, som en sikkerhedspolitisk trussel. Efter 9/11 ændrede situationen sig. Saharaområdet blev nu betragtet som "en ny front i kampen mod den globale terror". Det medførte styrket sikkerhedspolitisk samarbejde mellem USA, Marokko, Algeriet og Tunesien. Marokko fik i 2004 status som "fortrinsberettiget ikke-NATO allieret". Algeriet blev USA's vigtigste regionale sikkerhedspolitiske aktør, fordi det algeriske regime havde udkæmpet en blodig kamp mod voldelige islamister i 1990'erne. Den algeriske erfaring med at opstøve islamiske terrorister blev et trumfkort for den algeriske præsident Bouteflika over for daværende præsident Bush. Straks efter 9/11 skyndte Bouteflika sig til Washington for at forsikre præsident Bush om Algeriets totale opbakning i antiterrorkampen. Ved samme lejlighed udtalte han med slet skjult bitterhed, at Algeriet hidtil havde måttet kæmpe alene mod den algeriske islamiske terrorisme, fordi verden ikke før 11. september havde indset, hvor vigtig antiterrorkampen var.

De nordafrikanske regimer og USA har en fælles sikkerhedspolitisk interesse i bekæmpelse af terrorisme. De deler frygten for "ukontrollable ørkenområder". Denne frygt retter sig stadig mere mod det sydlige Sahara og Sahel-landene syd for Sahara, hvor en algerisk voldelig islamistisk gruppe opererer.

Frygten for terrorisme har skabt nye områder, der har fået tilskrevet en sikkerhedspolitisk betydning, som de ikke har haft

tidligere. Sådanne områder er ifølge den amerikanske regering defineret ved mangel på en stærk og effektiv statsmagt. Staterne udfordres konstant af ikkestatslige aktører, som organiserer, planlægger, kommunikerer, rekrutterer, træner og opererer i relativ sikkerhed i periferierne. Sikkerhedstruslen udgøres af de ikkestatslige aktører, der ukontrolleret bevæger sig over store strækninger enten som smuglere, illegale immigranter eller terrorister. Denne *ukontrollerede bevægelse* bliver fremstillet som en trussel, der ifølge USA skal imødegås af integration af de "ukontrollable områder" i en territorial statsorden.

Sikkerhed bliver et spørgsmål om at gøre de "ukontrollable områder" "læselige". Gennemlysning, scanning og kortlægning af de bevægelige mønstre af varer og personer og overvågning af staternes porøse grænser er de midler, der bruges til at "læse" områderne.

Denne "læsning" åbner for amerikansk intervention i form af f.eks. militær træning og økonomisk hjælp til køb af militært udstyr. Den amerikanske indblanding i organisering af staternes territorium kan fremprovokere antiamerikanisme og underminere regimernes legitimitet. Samtidig bruger regimerne i Sahara henvisningen til eksistensen af "ukontrollable områder" til at legitimere jagten på politiske modstandere.

Frygten for "de ukontrollable områder" har ført til en stigende militarisering af Saharaområdet. USA har lanceret initiativer siden 2002, som især koncentrerer sig om kontrol og overvågning af bevægelser igennem ørkenen. Saharalandene forsøger at etablere et antiterrorssamarbejde. Men uden større held på grund af de iboende konflikter og rivalisering staterne imellem.

Den islamiske terrorisme i Sahel, de amerikanske antiterrorinitiativer samt Sahel- og Saharastaternes forsøg på samarbejde vil i det følgende blive analyseret.

USA i Sahel og Sahara

Nye stednavne er dukket op i frygtens topografi. Et sådant stednavn er Sahel, som på arabisk betyder "kyst". Sahel omfatter de lande, der ligger op til Sahara. Området strækker sig fra Mauretania ved den afrikanske atlantehavskyst til Sudan ved Det Røde Hav. Det lange bælte er karakteriseret ved ekstrem fattigdom, tørke og social uro. Det har i perioden 2001-2011 været præget af voksende narko-

tika- og våbensmugling, immigranter på flugt fra tørke samt siden 2003 af et stigende antal kidnapninger af europæere.

Området lever op til den amerikanske definition af et “ukontrollabelt område”. Det lå derfor lige til det amerikanske højreben, at USA i 2002 lancerede Pan-Sahel-Initiativet (PSI). Initiativet blev legitimeret med henvisning til, at regionen repræsenterede et potentielt tilflugtssted for terrorister. Initiativet omfattede Mauretanium, Mali, Niger og Tchad, men ikke Sudan. Formålet med Sahelinitiativet var at hjælpe de fire stater med at kontrollere mistænkelige vare- og personbevægelser over grænserne og inden for grænserne samt opspore terrorister og menneskehandlere. Hjælpen bestod i træning, udstyr og samarbejde med sikkerheds- og militærstyrkerne. Desuden skulle PSI også anspore landene til at indgå i et regionalt antiterrorssamarbejde.

I 2003 blev Sahara og Sahel et tilflugtssted for den algeriske islamiske gruppe ved navn Salafist-gruppen for prædiken og kamp (GSPC). Det lykkedes gruppen at kidnappe 32 europæiske turister i det sydlige Algeriet. Halvdelen af de kidnappede blev befriet af algeriske styrker. Den anden halvdel blev ført til det nordlige Mali og derefter til det nordlige Niger, hvor de sidste fanger blev løsladt mod en enorm løsesum.

Kidnapningens geografiske mønster understregede USA's truslesopfattelse af Sahel som et ukontrolleret farligt område. Den viste også, at det var GSPC, som udgjorde en trussel mod europæere. Hertil kom yderligere, at GSPC i 2004 indledte kampe med soldater i Mali, Niger og Tchad samt forsøgte sig med et bombeattentat mod den amerikanske ambassade i hovedstaden Bamako i Mali.

Disse begivenheder medførte, at USA i 2005 opgraderede PSI, som blev omdøbt til “Trans-Sahara Counter-Terrorism Initiative” (TSCTI). Det nye initiativ udstrakte den geografiske rækkevidde til også at omfatte Marokko, Algeriet, Tunesien, Senegal, Nigeria og Burkina Faso. I det nye initiativ blev der etableret en forbindelse mellem “hård” sikkerhed og udvikling. USA ville, at der skulle udvikles en multifacetteret, flerårig strategi, som skulle forhindre fremkomsten af terrororganisationer ved at styrke regionale antiterrorcapaciteter, styrke samarbejde mellem regionens sikkerhedsstyrker, fremme demokratisering, god regeringsførelse samt udbygge de bilaterale bånd til USA. På grund af denne udvidede handlingsplan for Sahara-Sahel blev budgettet for TSCTI hævet

betragteligt i forhold til PSI's budget. TSCTI er blevet videreført af Obama-administrationen.

Der er ingen tegn på, at USA vil opgive militariseringen af Sahara-Sahel. Antallet af kidnapningerne er accelereret de seneste to år. Nogle er blevet dræbt, andre er blevet løsladt mod uhyrlige løsesummer. Andre igen er forsvundet. Kidnapningerne foretages som tidligere i Niger, Mali og Mauretanien. De foretrukne tilflugtssteder er stadig det nordlige Niger og det nordlige Mali. Det er stadig den samme gruppe, der kidnapper. Den hedder dog ikke længere GSPC, men AQIM – al-Qaeda i Det Islamiske Maghreb (Nordafrika).

Kidnapningerne viser, at det er en næsten umulig opgave at kontrollere et kæmpe område som Sahara og Sahel, der er karakteriseret ved høj mobilitet. Steder opstår ved møder mellem folk, der krydser regionen snarere end langsigtet investering på et bestemt territorium.

AQIM er mester i at aflæse mulighederne for smugling og kidnapning. Det ser ud, som om de kender cirkulationsmønstrene og har kontakter med staternes periferibeboere. Algeriets regime fremstiller AQIM som en stor fare mod sikkerheden i Sahara og Sahel, fordi AQIM er i stand til at slå til hvor som helst og hvornår som helst. Der er vist ikke megen tvivl om, at Algeriet har været medvirkende til, at USA har engageret sig i antiterrorkampen i Sahara-Sahel

Den algeriske terrorgruppe AQIM

AQIM har specialiseret sig i kidnapning af udlændinge og angreb på nordafrikanske og Sahel-landes soldater, politi og kaserner.

GSPC var en aflægger af de yderst voldelige islamiske grupper ved navn GIA (groupes islamiques armés), som hærgede Algeriet under den blodige vold i 1990'erne. Grupperne blev totalt diskrediteret på grund af deres grusomme drab på civile. En udbryder af GIA, Hassan Hattab, oprettede derfor i 1998 GSPC i protest mod drab på civile algeriere. Gruppen var internt uenig om, hvorvidt den skulle kæmpe lokalt mod "den nære fjende", dvs. den algeriske stat, eller mod "den fjerne fjende" dvs. udvide kampen til at omfatte engagement i Irak-krigen. "Internationalisterne" vandt den politiske kamp i 2003. Mange af gruppens medlemmer deltog derfor i krigen i Irak.

Det lykkedes imidlertid det algeriske regime delvist at knægte GSPC, efter at gruppen i 2007 havde begået et attentat mod et stort

statsligt kompleks beliggende tæt ved præsident Bouteflikas kontor. 30 blev dræbt og ca. 200 sårede. GSPC forsøgte oven i købet at dræbe den algeriske præsident Bouteflika. Det mislykkedes. Derefter indledte de algeriske sikkerhedsstyrker en veritabel klapjagt på GSPC, som blev trængt tilbage i det bjergrige Kabylien i det nordøstlige Algeriet.

GSPC etablerede kontakt med al-Qaeda allerede i 2004, men det var først efter bombeattentaterne i 2007 og efter det algeriske regimes delvise inddæmning af GSPC, at gruppen i 2007 skiftede navn til AQIM. AQIM er stadig først og fremmest en algerisk gruppe med tre algeriske ledere (emirer), som alle har været enige om, at det var en fordel, at gruppen relaterede sig til al-Qaeda, fordi det ville være et signal til omverdenen, at AQIM er en trussel for regionen, USA og Europa. At kalde sig medlem af AQIM giver trusselsstatus.

AQIM opererer stadig i Algeriet fra baser i Kabylien. Men det karakteristiske for AQIM er, at den har "saheliseret" sine gøremål. Den opererer fra det sydlige Algeriet ind i Niger, Mali og Mauretanien. Der er én formel leder ved navn Droukdal, men i realiteten er der benhård rivalitet mellem ham og to andre ledere, som styrer "forretningerne" i Sahel. Deres afdelinger af AQIM opererer i vid udstrækning selvstændigt, til trods for at Droukdal er lederen.

De tre ledere konkurrerer om herredømmet dels over AQIM dels over indtægter fra kidnapninger, narkotikahandel, våbensalg og smugling af især cigaretter, som en af AQIMs ledere styrer. Denne leder ved navn Belmokthar bliver derfor i folkemunde kaldt "M. Malboro".

AQIM har specialiseret sig i kidnapninger af udlændinge i Sahelområdet. Denne "business" giver gode penge i form af store løsepenge, som er med til at finansiere gruppens aktiviteter. Der er sket en optrapning af kidnapninger siden 2008. 20 udlændinge er blevet kidnappet. Det skyldes, at de tre ledere var uenige om, hvordan operationerne skulle finansieres. M. Malboro ville fortsætte sin lukrative smuglingsvirksomhed i det vestlige Sahelområde. Lederen for det vestlige Sahel, Abou Zeid, var imod smugling, som han i 2008 erklærede som anti-islamisk. I virkeligheden handlede denne strid om magten over AQIM. Abou Zeid udmanøvrerede M. Malboro med religiøse argumenter, som skulle bevise, at AQIM ikke var en gangstersmuglerbande, men en islamisk organisation, hvis mål var oprettelse af et islamisk kalifat i Sahara og Sahel. Abou Zeid fik gennemtvunget, at finansieringen af AQIM skulle

ske dels ved at lægge skat på de varer, som transporteres gennem de AQIM-kontrollerede områder dels ved inkassering af løsepenge for kidnapning. Samtidig blev det bestemt, at de kidnappede ikke længere skulle betragtes som gidsler, men som krigsfanger. Denne nye betegnelse signalerer øget risiko for drab på de tilfangetagne, hvis ikke der betales høje summer, eller hvis tilfangetagne islamister ikke bliver løsladt.

I april 2010 kidnappede AQIM en franskmand, som blev ført til et skjulested i det uvejsomme nordlige Mali. Den franske præsident Sarkozy tog initiativ til, at Frankrig sammen med Mauretanien udførte et militært "raid" ind i Mali for at befri den kidnappede. Militæroperationen lykkedes: syv AQIM-kidnappere blev dræbt under kampene. Men "patienten" var allerede død. Han var rimeligvis blevet dræbt nogle dage forinden. AQIMs svar lod ikke vente på sig. Den 16. september kidnappede gruppen i Niger syv udlændinge, hvoraf fem var franskmænd. Set med AQIMs øjne gik regnskabet op: syv dræbte islamister mod syv kidnappede udlændinge. Få dage efter kidnapningerne udførte mauretanske soldater – muligvis igen sammen med franske specialstyrker – et "raid" ind over Malis grænser mod en AQIM-base. Ifølge franske medier blev otte soldater dræbt, men det vides ikke, om de er mauretanere eller franskmænd, ej heller om der var islamiske terrorister iblandt de dræbte. Under alle omstændigheder så det ud, som AQIM gik ud af kampen som sejrherre.

Tre af de kidnappede er blevet løsladt. De fire andre er stadig fanget. Der foregår hemmelige forhandlinger om løsladelse af de fire kidnappede. Men ingen ved mellem hvem. AQIM er sikkert ude på at trække forhandlingerne i langdrag for at ydmyge Frankrig, og Frankrig overvejer givetvis, om det skal intervenere militært endnu engang. Men sporene fra de tidligere militære interventioner skræmmer sikkert. Resultatet af en mulig militær intervention vil formentlig være optrapning af kidnapninger af franskmænd, idet AQIM har meddelt, at den ikke blot fører hellig krig mod Frankrig, men også *hævnt*krig.

Det er ikke uden grund, at AQIM betragter Frankrig som hovedfjende. Frankrig har som tidligere kolonimagt i Nordafrika og Sahelområdet stadig store interesser sammesteds. Frankrig har støttet og støtter stadig korrupte regimer i området. Desuden er Frankrig dybt involveret i udvinding af uran i Niger. Objektivt set er det således

snarere Frankrig end USA, der har sikkerhedspolitiske interesser på spil i området, og som er truet af AQIM. Men selve det, at USA har benævnt Sahel og Sahara som en ny front i kampen mod terror, gør området til en trussel for USA's sikkerhed. En trussel bliver til en trussel, når noget sprogligt udpeges til at være en trussel.

Regionalt sikkerhedssamarbejde?

Ingen kender det nøjagtige antal af AQIM-medlemmer. Der gættes på 200 op til 500. Ingen ved ej heller præcist, hvor megen støtte AQIM får fra lokalbefolkningerne. Sikkerhedstjenester og engelske og franske forskere mener, at der kan være forbindelse mellem AQIM og berberiske tuareger, som lever i Sahel-Sahara-området. Denne tese skyldes dels, at en af de tre AQIM-ledere er gift med en tuareg, dels at tuaregerne har en interesse i at spille sammen med AQIM, fordi det ikke er lykkedes Sahel- og Saharastaterne at integrere tuaregerne, der flere gange har gjort oprør mod centralregeringerne i især Niger og Mali. Samtidig er der også rygter om, at tuaregerne bekæmper AQIM, fordi tuaregernes handelsinteresser forstyrres af AQIM's aktiviteter. Disse modsatrettede informationer peger mod de hyppigt vekslende alliancer mellem klaner og stammer i de svage stater.

Der er også rygter om, at AQIM arbejder sammen med den saharaviske bevægelse Polisario, hvis politiske mål er, at Vestsahara bliver en uafhængig stat, hvor Vestsahara siden 1976 har været besat af Marokko. Tesen om samarbejdet mellem Polisario og AQIM stammer med stor sandsynlighed fra Marokko, som bekæmper Polisario. Alskens rygter svirrer i luften afhængig af, hvilken part staterne og oprørsbevægelserne støtter i de forskellige konflikter. Der hersker således et højt niveau af mistillid mellem staterne i Sahelområdet.

Selvom AQIM ikke talmæssigt udgør nogen trussel mod staternes og regimernes overlevelse, kan saheliseringen af AQIM's aktiviteter påvirke magtbalancerne mellem de nordafrikanske Saharalande. USA's trans-Sahara-initiativ, TSCTI, fra 2005 kan også medvirke til forskydninger af de hidtidige magtbalancer, fordi initiativet "trækker" de nordafrikanske sikkerhedspolitiske interesser sydpå.

Saheliseringen skærper rivaliteten mellem de to største nordafrikanske lande: Marokko og Algeriet. Rivaliteten mellem Alge-

riet og Marokko udgør grundstrukturen i de forskellige alliance-mønstre i Nordafrika. De to lande kæmper begge om at opnå regionalt overherredømme. Spørgsmålet om den frosne konflikt i Vestsahara er omdrejningspunktet for magtkampene mellem de to lande. Algeriet har for at mindske Marokkos magt støttet Polisario. Enhver form for regionalt samarbejde er stødt imod de to landes magtkampe og deres uvilje mod at sidde ved samme bord.

Algeriet er blevet hovedspiller i kampen mod AQIM. Landet forsøger at styrke sin regionale position ved at spille kortet som leder i kampen mod terroren. Dette kort kan bruges til at styrke Algeriets relation til USA. Desuden kan antiterrorkampen øge algerisk indflydelse i Sahel-landene.

I april 2010 tog Algeriet derfor initiativ til sammen med Mali, Niger og Mauretanien at indgå i et antiterrorssamarbejde. I september 2010 oprettede de et "fælles operativt militær kommandocenter" i byen Tamanrasset, som ligger i det sydlige Algeriet, relativt tæt på Nigers og Malis grænser. Formålet med centret er at etablere et fælles efterretningssystem samt oprette fælles militære antiterrorenheder. I maj 2011 besluttede de fire stater at oprette en fælles interventionsstyrke, der skulle være operationel inden for de næste 18 måneder. Styrken skal mindst være på 25.000 soldater.

Det er uklart, hvorvidt dette regionale sikkerhedsinitiativ overhovedet får luft under vingerne. Den største svaghed ved initiativet er, at Marokko ikke er med. Det er det ikke, fordi Algeriet højt og tydeligt har erklæret, at Algeriet ikke kan se, hvorfor Marokko skal deltage, da Marokko ikke støder op til Sahelområdet. Under denne erklæring ligger der en skjult henvisning til Marokkos besættelse af Vestsahara, som støder op til Sahelområdet. Da Algeriet ikke anerkender besættelsen, ja så støder Marokko ikke op til Sahel.

Der er også en høj grad af mistænksomhed mellem Algeriet og de tre Sahel-lande. Algeriet har kritiseret Malis manglende interesse i at bekæmpe AQIM. Mali har på sin side lobbyet for at få Marokko inkluderet i samarbejdet. Men Algeriet vetoede dette forslag. Algeriet har udtrykt stærk misfornøjelse over Malis, Nigers og Mauretaniens militære samarbejde med Frankrig. Mali og Mauretanien har reageret på disse algeriske anklager med at udvikle et militært samarbejde mellem de to lande.

Mali, Mauretanien og Niger er ikke begejstrede for Algeriets forsøg på at fremstille sig som den eneste aktør, der er i stand til

både at bekæmpe terrorister og til at fremlægge strategiske planer for Sahel-landene. På den anden side har de brug for Algeriets anti-terrorviden og militære styrke. De forsøger at omgå Algeriet ved at danne alliancer uden om Algeriet og samtidig være inde i varmen.

Ligeegyldigt om det lykkes at stable en fælles interventionsstyrke på benene eller ej, fremstiller Algeriet sig selv som Nordafrikas og Sahel-landenes sikkerhedsproducent. Det er lykkedes Algeriet at fremstille AQIM som den største fare for sikkerheden i Sahel. USA betragter Algeriet som en yderst troværdig antiterroraktør. Obama opfordrede i januar 2011 til yderligere intensiveret bilateralt samarbejde om terror. Dette tætte antiterror samarbejde kan bruges til at forstærke Algeriets position i Nordafrika og dermed reducere Marokkos regionale position. Man kan derfor forestille sig, at Marokko vil intensivere samarbejdet med Sahelstaterne for at imødegå Algeriets kamp for at blive den ledende stat i Sahel-Sahara-området.

Intensiveret rivalitet mellem de to store nordafrikanske lande samt stadig dybere involvering i Sahel-landenes interne sikkerhedsdynamikker kan meget vel blive den utilsigtede effekt af kampen mod AQIM. Jo mere de nordafrikanske stater involveres i Sahelstaternes sikkerhed, jo større sandsynlighed vil der være for, at Sahelstaternes forsøg på samarbejde vil reproducere Marokkos og Algeriets rivalitet og dermed vanskeliggøre samarbejde.

AQIM er medvirkende til destabilisering af Sahelområdet. Men AQIM er ikke *årsagen* til, at Sahelstaterne er svage. Sahelstaterne har en stadig større tendens til at anskue AQIM som en trussel mod staternes overlevelse. De har en interesse heri, fordi de så kan mobilisere økonomisk hjælp udefra – eksempelvis fra USA og EU. Men det er først og fremmest fattigdom, tørke og uløste interne konflikter, der udgør en fare for staterne.

Litteratur

- Arieff, Alexis (2011): “Maghreb Facing New Global Challenges. U.S.-Algerian Security Cooperation and Regional Counterterrorism”, *Note de l’IFRI, July*. Paris.
- Clunan, L. Anne & Trinkunas, A. Harold (2010): *Ungoverned Spaces. Alternatives to State Authority in an Era of Softened Sovereignty*, Stanford: Stanford University Press.
- Lacher, Wolfram (2008): “Actually Existing Security: The Political Economy of the Saharan Threat”, *Security Dialogue* 39, pp. 383-405.
- Holm, Ulla (2008): “North Africa: A security problem for themselves, for the EU and for the US”. Rapport til Udenrigsministeriet.
- Gautier, Louis (2011): “AQMI: un problème regional”, *Les notes d’Orion: Observatoire de la défense*, no. 4, janvier : Paris.

M1A

HANDEL & SERVICE

Dansk terrorbekæmpelse

Hvad koster den, og hvad får vi for pengene?

Af Peter Hansen

Den 2. maj 2011 blev verdens mest eftersøgte terrorist, Osama bin Laden, dræbt af amerikanske specialstyrker i Pakistan, og den 8. juni blev en anden prominent terrorist dræbt af Den Afrikanske Unions styrker i Mogadishu, den formodede leder af al-Qaeda i Østafrika og hjernen bag bombningen af de amerikanske ambassader i Nairobi og Dar es Salaam i 1998, comoreren Fazul Abdullah Mohammed. Bin Ladens død blev af den amerikanske præsident, Barack Obama, fremlagt som amerikanernes vigtigste sejr hidtil i kampen mod al-Qaeda, og den amerikanske udenrigsminister, Hillary Clinton, fremlagde på samme måde Fazuls død som en vigtig sejr i kampen mod al-Qaeda og deres allierede. I juni blev egypteren al-Zawahiri så udpeget som ny leder af al-Qaeda, og den amerikanske generalstab var ikke længe om at gøre drabet af ham til et af deres vigtigste mål i kampen mod terror. Maj og juni har altså i høj grad markeret den internationale, og i særdeleshed den amerikanske terrorbekæmpelse, men hvordan går det egentlig med terrorbekæmpelsen herhjemme?

Dømt ud fra det kriterium, at terrorbekæmpelse er effektiv, så længe der ikke sker noget, må det siges at gå ganske godt. Vi har endnu ikke set nogen større gennemført terrorhandling, og dét, som der har været, er enten blevet forpurret af efterretningstjenester, er mislykkedes eller har været i småtingsafdelingen indenfor finansieringen af terror. I slutningen af december 2010 blev fire personer anholdt af politiet, mistænkt for at forberede et terrorangreb mod JP/Politikens Hus på Rådhuspladsen i København; i juni blev

somalieren Muhudiin Mohamed Geele erklæret skyldig i forsøg på terror i forbindelse med overfaldet på tegneren Kurt Westergaard; i maj blev tjetjeneren Lørs Dukajev ligeledes erklæret skyldig i forsøg på terror mod *Jyllands-Posten* i forbindelse med eksplosionen på et toilet på Hotel Jørgensen i København; og i juni blev den 72-årige Anton Nielsen fra Horserød-Stutthof Foreningen dømt skyldig i at have forbrudt sig imod loven mod finansiering af terror ved at have sendt ca. 17.000 kr. til den palæstinensiske militante bevægelse, PFLP. Ikke alle sager er endnu afsluttede, men foråret og sommeren 2011 har dog både markeret, at terrortruslen skal tages alvorligt, og at den danske terrorbekæmpelse har fungeret ganske godt. Eller sådan ser det i hvert fald ud på overfladen, for hvordan vurderes det egentlig, om terrorbekæmpelsen er effektiv? Som med så mange andre af statens indsatser er det nærliggende at måle terrorbekæmpelsen på, hvor meget den koster. Med andre ord, at lave en slags costbenefitanalyse af, hvor meget sikkerhed vi får for pengene. Men er det overhovedet muligt?

Spørgsmålet om, hvor mange ressourcer vi som samfund bruger på terrorbekæmpelse, samt den efterfølgende analyse, bygger på et studie af dansk terrorbekæmpelse, som indledtes i efteråret 2010. I den sammenhæng har jeg interviewet femogtyve myndigheder og institutioner, som til daglig arbejder med terrorbekæmpelse (blandt andet Politiets Efterretningstjeneste (PET), Beredskabsstyrelsen, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, Udenrigsministeriet, IT- og Telestyrelsen, Kriminalforsorgen, Kystdirektoratet, Trafikministeriet, Trafikstyrelsen, Danske Havne, Rigspolitiet, Finanstilsynet, Finansrådet, Sundhedsstyrelsen, Energistyrelsen og Københavns Kommune), samt gennemført deltagerobservation ved specifikke terrorbekæmpende aktioner (blandt andet i Københavns Lufthavn). Herudover har jeg deltaget både som gæst og oplægsholder ved forskellige terrorbekæmpende seminarer og møder med forskellige myndigheder.

Et overblik over dansk terrorbekæmpelse

Spørgsmålet om, hvor mange penge der bruges på terrorbekæmpelse i Danmark, virker umiddelbart ret simpelt. Ved nærmere eftersyn er det dog et spørgsmål, som ingen af de mange aktører på det danske terrorbekæmpelsesfelt kan give et klart svar på. Dette skyldes blandt andet, at der i tiden efter 9/11 er blevet iværksat en lang række ter-

rorbekæmpende initiativer, som forvaltes decentralt af de enkelte ministerier, og som ikke styres eller koordineres af én central myndighed. Til forskel fra amerikanerne, som har deres Department of Homeland Security, som styrer og koordinerer den amerikanske terrorbekæmpelse, findes der ikke en tilsvarende myndighed i Danmark, hvorfor alene det at kortlægge dansk terrorbekæmpelse er et stort arbejde i sig selv.

Kort fortalt kan dansk terrorbekæmpelse inddeles i fire områder, som dækker tiden før, under og efter et terrorangreb. For det første er der indsatser på antiradikaliseringområdet, som skal forhindre, at folk overhovedet bliver terrorister, og som blev indledt med regeringens antiradikaliseringssplan, "En fælles og tryk fremtid", fra 2009. Disse indsatser koordineres af det såkaldte Demokratikontor, som er en del af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, og som har omkring 10 medarbejdere ansat og et årligt budget på ca. 13 millioner kroner. Ifølge medarbejdere fra Demokratikontoret blev kontoret oprettet på baggrund af de danske terrrorsager, især Glasvejsagen og Glostrupsagen, som blandt andet kastede lys på den mulige sammenhæng mellem terrorisme og manglende eller fejlslagen integration, og på at terrorisme kan udvikle sig indenfor landets egne grænser, den såkaldte hjemmedyrkede terrorisme. I arbejdet med antiradikalisering arbejder kontoret især sammen med PET, Kriminalforsorgen, samt skoler, socialforvaltninger og politiet i de enkelte kommuner (SSP-samarbejdet), som har den daglige kontakt til borgerne, og som står for at implementere mange af initiativerne i praksis. Fra kommunernes perspektiv er problemet ofte, at der ikke følger statslige midler med, når der skal sættes ind over for unge, som kommunerne mener udvikler sig i radikale retninger, og som det er deres ansvar at sætte ind overfor. Demokratikontoret arbejder også bredt med integrationsfremmende tiltag, hvor de blandt andet igennem seminarer og møder søger at oparbejde kommunale medarbejders viden om radikaliserings og terrorisme. Udenrigsministeriet er også aktivt inden for antiradikaliseringområdet, blandt andet ved at gennemføre antiradikaliseringssprogrammer i udviklingslande, og igennem Partnerskabet for Dialog og Reform (det tidligere Arabiske Initiativ), som blandt andet søger at fremme demokratiseringsprocesser i Mellemøsten og Nordafrika. Herudover har Udenrigsministeriet en speciel task force som blandt andet har til opgave at kommu-

nikere med muslimske samfund i og udenfor Danmark om dansk udenrigspolitik, samt rådgive danske politikere om, hvordan de på tilsvarende vis kommunikerer med muslimske samfund inden- og uden for landets grænser.

For det andet er der indsatser, som direkte skal bekæmpe terrorister. En central aktør her er naturligvis PET, som er vokset betragteligt inden for de sidste ti år, og som blandt andet bruger en del ressourcer på overvågning, og på at forhindre, at terrorister får held til at gennemføre deres planer. Ifølge PET's egen beretning for årene fra 2008 til 2010, som blev offentliggjort juni 2011, har tjenesten et anslået årligt budget på 800 millioner kroner. Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) spiller også en vigtig rolle i terrorbekæmpelsen, dog primært i forhold til den del af terrorbekæmpelsen, der udspiller sig uden for landets grænser. Af finanslovene for de sidste par år fremgår det, at FE har et årligt budget på ca. 500 millioner kr. Andre aktører indenfor den direkte terrorbekæmpelse er SKAT og Statsadvokaturen for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØK), som benytter sig af den såkaldte Al Capone-metode, hvor terror bekæmpes ved at slå ned på individer, som mistænkes for at sende penge til terrorgrupper. Med reference til risikoen for terror blev det med toldloven fra 2005 gjort ulovligt at krydse grænsen med mere end 15.000 euro i form af kontanter, rejsechecks og værdipapirer, uden på forhånd at meddele det til SKAT. I 2007 blev grænsen så sænket til 10.000 euro, hvilket i øjeblikket af myndighederne omregnes til 75.000 kr. I praksis betyder toldloven, at hvis man rejser med mere end 75.000 kr., så har man pligt til på forhånd at deklarere det til tolderne. Reglerne er de samme i hele EU, men Danmark har som eneste medlemsland indført loven både, når Danmark optræder som ydre og indre grænse. Loven gælder altså både når der rejses mellem Danmark og andre EU-lande (f.eks. mellem Danmark og Tyskland), men også når der rejses mellem Danmark og ikke EU-lande (f.eks. mellem Danmark og USA). Udover at lede efter kontanter og personer, der smugler penge over grænsen, fokuserer kampen mod terrorfinansiering også på at opsnappe og efterforske sager, hvor penge sendes til terrorgrupper via banker og pengeoverførselsfirmaer. De seneste par år har der været et par sager, som har fyldt ganske meget i medierne, hvor folk er blevet anklaget og dømt for finansiering af terrorisme. Der var f.eks. sagen mod Fighters+Lovers, hvor seks personer blev dømt for at have

sendt overskuddet fra salget af T-shirts til colombianske FARC og palæstinensiske PFLP. Der var også sagen mod Patrick MacManus fra bevægelsen Oprør, som ligeledes blev dømt for at have støttet FARC og PFLP med 50.000 hver. Hvorvidt det er ulovligt at sende penge til en organisation eller ej, afhænger af, om den er på FN's og EU's terrorlister, som findes på Udenrigsministeriets hjemmeside. Loven mod hvidvaskning og finansiering af terrorisme er blevet lavet på baggrund af EU's 3. hvidvaskningsdirektiv, som igen er lavet på baggrund af det regelsæt, som er udgået fra Financial Action Task Force (FATF), som er et mellemstatsligt forum, der har til formål at bekæmpe hvidvaskning og finansiering af terrorisme. Loven pålægger blandt andet banker og pengeoverførselsfirmaer at have et indgående kendskab til deres kunders identitet, at kende formålet med deres transaktioner og at vide, hvor tilførte midler kommer fra. Hvis der f.eks. pludselig overføres et stort beløb til en bankkunde fra en udenlandsk konto, eller hvis en kendt bankkunde pludselig overfører store beløb til en ukendt modtager, er det bankens ansvar at undersøge sagen nærmere. Det er Hvidvaskningssekretariatet, bedre kendt som Bagmandspolitiet, der i samarbejde med PET indsamler, koordinerer og registrerer oplysninger vedrørende finansiering af terrorisme.

For det tredje består dansk terrorbekæmpelse af de sikkerhedsforanstaltninger, som tages af offentlige institutioner og private virksomheder, og som kan være med til at forhindre og minimere eventuelle skader af et terrorangreb. Herudover er det tanken, at den øgede sikkerhed kan være med til at afskrække terrorister fra at forsøge at gennemføre deres planer og altså som sådan være terrorbekæmpende i sig selv. Eksempelvis er der på energiområdet, transportområdet og teleområdet inden for de seneste år iværksat en lang række sikkerhedsforanstaltninger, som referer direkte til terrorbekæmpelse. På sikkerhedsområdet fungerer det i princippet således, at det ansvarlige ministerium opstiller de regler, som de enkelte virksomheder, statslige som private, skal leve op til i forhold til terrørsikring. For eksempel er det på energiområdet Klima- og Energiministeriet, og her i form af Energistyrelsen, som i to bekendtgørelser opstiller rammerne for, hvordan offentlige og private leverandører af el og naturgas skal sikre, at der ikke er uhindret adgang til deres ubemandede anlæg. Reglerne specificerer ikke, hvilke sikkerhedsforanstaltninger der mere specifikt skal træffes,

hvilket overlades til de enkelte virksomheder, som har bedre viden om, hvordan virksomheden fungerer, hvor den er mest sårbar, og hvordan den bedst terrorsikres. PET's Afdeling for Forebyggende Sikkerhed har en rådgivende funktion i forhold til sikring af offentlige institutioner og private virksomheder. For at PET skal tilbyde deres fulde ekspertise i forhold til terrorsikring, er der typisk tre kriterier, som skal være opfyldt. For det første skal den pågældende virksomhed eller institution være truet (hvilket beror på en vurdering foretaget af PET), for det andet skal den være kritisk (hvilket blandt andet karakteriserer transportsektoren, energisektoren samt IT & Teleområdet), og for det tredje skal den være sårbar (hvilket typisk beror på institutionens egne analyser og vurderinger). Herudover assisterer PET også ved sikring af symbolske mål for terrorisme, som f.eks. kongehuset. Hvis alle tre kriterier er opfyldt, giver PET en fyldig analyse og vejledning i forhold til hvilke sikkerhedstiltag den enkelte institution eller virksomhed bør tage. I sidste ende er det dog op til virksomheden eller institutionen selv at træffe og finansiere de valgte sikkerhedstiltag. Hvis en institution eksempelvis er sårbar, men hverken truet eller kritisk for opretholdelsen af det danske samfunds funktionalitet, giver det ikke den store mening at træffe de store sikkerhedstiltag. Hvis kun to, et eller ingen af kriterierne er opfyldt, får virksomheden eller den offentlige institution tilsvarende mindre vejledning og assistance fra PET. Målet med den fysiske sikkerhed er ikke helt at eliminere risici, men at reducere disse til et acceptabelt niveau. Som sådan handler det om håndtering og ikke eliminering af risiko, da sikkerhedstiltag ofte er dyre, og økonomiske hensyn som sådan sætter grænserne for, hvad der giver mening at gøre i den konkrete situation.

For det fjerde består dansk terrorbekæmpelse af den generelle oprustning, der er sket på beredskabsdelen, hvor blandt andet politiet, Beredskabsstyrelsen og sundhedsmyndighederne har fået tilført nye ressourcer og har opbygget deres samarbejde igennem nye procedurer og gennemførelsen af en række øvelser, så de er i stand til at håndtere konsekvenserne af et eventuelt terrorangreb.

Herudover er der etableret en række nye institutioner, der har til formål at indgå i dansk terrorbekæmpelse. Det drejer sig om Center for Terroranalyse (CTA), som tæller medarbejdere fra PET og FE, Udenrigsministeriet og Beredskabsstyrelsen, og som blandt andet jævnligt vurderer og analyserer terrortruslen i Danmark. Herud-

over er der etableret et Center for Biosikring- og Beredskab (CBB), som ligger under Statens Serum Institut, og som har til opgave at sikre, at virksomheder og myndigheder overholder reglerne, samt opretholder et beredskab i forhold til håndtering af farlige biologiske stoffer. Endelig er der etableret et CBRN-institut, der har en koordinerende og rådgivende rolle på tværs af de myndigheder, der er involveret i at bekæmpe og oppebære et beredskab i forhold til CBRN-terrorisme (dvs. kemisk, biologisk, radiologisk og nuklear terrorisme). Det skal heller ikke glemmes, at Danmark har været i krig i Irak, og at vi stadig er det i Afghanistan, blandt andet for at bekæmpe terrorister, og at Hjemmeværnet i øjeblikket bruger ressourcer på at hjælpe virksomheder og offentlige institutioner med terrorsikring.

Den ukendte regning

Som det fremgår af denne korte oversigt, er dansk terrorbekæmpelse ret så omfangsrig. Andre tiltag kunne tilføjes, men pointen er, at terrorbekæmpelsen beskriver et felt, som er vokset eksplosivt, at meget implementeres decentralt, og at der i fraværet af en central koordinerende myndighed, tilsyneladende ikke er nogen, der helt har overblik over, hvor meget den samlede regning beløber sig til. Baseret på de interview der er blevet lavet i forbindelse med denne undersøgelse, samt på offentligt tilgængelige budgetter er det mit skøn, at der alene inden for landets grænser bruges et sted mellem 3 og 4 mia. kroner om året på terrorbekæmpelse. De enkelte institutioner og styrelser ved naturligvis oftest, hvor meget de bruger i terrorbekæmpelsens navn, men at finde det samlede tal er en stor revisionsopgave, som endnu ikke er blevet gennemført. Alene det at prissætte krigen i Afghanistan har vist sig at være en svær opgave for Forsvaret. Indsatser på antiradikaliseringssområdet har tiltrukket sig en del opmærksomhed i medierne, men set i lyset af, hvor mange penge der bruges på andre dele af terrorbekæmpelse, drejer det sig om småpenge.

En anden vigtig årsag til, at ingen ved, hvor meget terrorbekæmpelsen koster, er, at meget af det er hemmeligt. F.eks. er det ikke muligt at få at vide, præcis hvor mange ressourcer PET tilføres. Ifølge deres tidligere omtalte beretning for årene 2008 til 2010 anslår tjenesten selv, at de har et årligt budget på 800 millioner kroner – 400 millioner til personale og 400 til materiel m.m.

Men PET laver jo meget andet end terrorbekæmpelse, blandt andet kontraspionage, efterforskning af organiseret kriminalitet samt personbeskyttelse, hvilket gør det umuligt for en udenforstående at vurdere, hvor stor en del af tjenestens ressourcer, der så bruges på terrorbekæmpelse. Til forskel fra PET, er FE's budget rent faktisk offentligt tilgængeligt, men det er stadig umuligt at få at vide, hvor stor en del af den halve milliard, som tjenesten tilføres årligt, der rent faktisk bruges på terrorbekæmpelse. Herudover er store dele af den danske terrorbekæmpelse præget af en form for hemmelighedskultur, hvor folk i udgangspunktet er meget skeptiske i forhold til at fortælle, hvad de laver, herunder hvor meget det de så helst ikke taler om, koster. I forlængelse heraf er mange af de private aktører, som er underlagt regler på sikkerhedsområdet, og som står for at implementere terrorbekæmpelsen i praksis, som f.eks. DSB, Metroen og teleoperatører, meget tilbageholdende med at tale om, hvad de gør for at beskytte deres kunder og anlæg mod terror. Det er de ikke alene, fordi de ikke vil spille med åbne kort overfor terroristerne, men også fordi den megen tale om terror og sikkerhed har vist sig at være dårlig for forretningen. Derfor har det i flere situationer været umuligt at gennemføre interview med mange af de private virksomheder, som implementerer terrorbekæmpelsen i praksis, da de simpelthen har nægtet at deltage i undersøgelsen på grund af at sikkerhedshensyn og en opfattelse af, at det må de ikke udtale sig om.

For det tredje er det svært for mange af de institutioner og medarbejdere, som ikke arbejder udelukkende med terrorbekæmpelse, nøjagtigt at sige, hvor stor en del af deres tid, og altså hvor mange ressourcer de bruger på terrorbekæmpelse. Den ene dag arbejdes der eksempelvis på at formulere en bekendtgørelse på sikkerhedsområdet, og den næste dag laves der noget helt andet, der ikke har med terror at gøre. Med andre ord udføres der arbejde, ikke alene på statsligt niveau i de enkelte ministerier og styrelser, men også på mange andre niveauer, som f.eks. i kommunerne, som har med terrorbekæmpelse at gøre, men som ikke har nogen selvstændig budgetpost og som så at sige falder ind under det almindelige budget. Rigsrevisionen har ifølge flere af de personer som er interviewet i forbindelse med denne undersøgelse, ligeledes stillet spørgsmål til, hvor mange ressourcer der bruges på terrorbekæmpelse, men er blevet mødt af medarbejdere, som har forklaret dem umuligheden af

at komme med et kvalificeret bud på, hvor mange penge ud af deres overordnede budgetter, som går hertil.

For det fjerde er det danske beredskab ikke opbygget til alene at kunne håndtere et eventuelt terrorangreb, men derimod konsekvenserne af enhver katastrofe, om det så drejer sig om olieforurening, oversvømmelser på grund af klimaforandringer, islandske askeskyer, bornholmske snestorme eller influenzaepidemier af forskellig oprindelse – en tilgang som af beredskabets fagfolk kaldes for en “all hazards approach”. Spørgsmålet om, hvad terrorberedskabet koster, og hvor stor en del af beredskabsopbygningen der er drevet frem af terrortruslen, er med andre ord umuligt at svare på. Der kan dog ikke herske tvivl om, at terror har været en drivende kraft i forhold til at tilføre beredskabet flere midler.

Problemet med at afgøre, hvor stor en del af beredskabet der er opbygget som en konsekvens af terror, hænger sammen med et mere grundlæggende problem i forhold til at definere og udgrænse terrorbekæmpelsen mere bredt. Mange af statens tiltag inden for terrorbekæmpelsen kan nemlig udmærket klassificeres både som terrorbekæmpende, men samtidig som noget helt andet, som tjener et andet formål, og som måske er dækket af andre budgetposter. F.eks. kan mange af de tiltag, som gennemføres i antiradikaliseringens navn, både fremlægges som terrorbekæmpende og som integrationsfremmende. På tilsvarende vis kan de penge, som Udenrigsministeriet bruger på antiradikaliseringsskemaer i den tredje verden, både betragtes og opgøres som terrorbekæmpelse, som udviklingsbistand, der går til at hjælpe fattige mennesker, som demokratifremmende, eller måske som noget helt fjerde. Alene det at afgøre, hvad der hører med til terrorbekæmpelse, og hvad der falder udenfor, kan altså i sig selv være til debat og afhænger ofte af, hvem og i hvilken sammenhæng der spørges.

For det femte er det svært at svare på, hvad terrorbekæmpelsen koster, da vi ikke alene finansierer den som skatteydere, men samtidig som forbrugere. Når vi f.eks. skal ud og flyve, betaler vi lidt mere for vores billetter, idet de enkelte lufthavne sender regningen for den øgede security på lufttrafikken videre til den enkelte forbruger (ordet “security” er i dag integreret i det danske sprog og dækker over den sikkerhed, som handler om at sikre mod udefrakommende hændelser, som f.eks. terrorisme; på tilsvarende vis bruges ordet “safety” også på dansk og betegner den sikkerhed, som

handler om arbejdssikkerhed, og om at f.eks. fly ikke styrter ned på grund af defekter eller manglende vedligeholdelse). På lignende vis bliver mange forbrugsvarer en lille smule dyrere på grund af den øgede sikkerhed på det maritime område, som er indført af de fleste større danske havne. Når et internationalt skib over en vis størrelse anlægger en dansk havn, skal det blandt andet sikres, at adgangen til og fra skibet ikke kan ske uhindret. For det meste klarer de enkelte havne denne opgave ved at sætte et hegn op på den del af kajen, hvor skibet ligger, for herigennem at forhindre, at skibet bliver udsat for terror eller ufrivilligt er med til at fragte terrorister og våben rundt omkring i verden. I øjeblikket barsler EU med nye regler, som vil tvinge danske havne til at opgradere den maritime sikkerhed til også at omfatte fysisk kontrol, så længe skibet ligger til kaj, f.eks. i form af fysisk overvågning. Dette vil øge havnenes udgifter betragteligt og betyder altså i sidste ende, at vores forbrugsvarer bliver endnu dyrere, da havnene blot sender regningen videre til deres kunder, dvs. rederierne, som så sender regningen videre til de enkelte importører og eksportører, som så sender regningen videre til forbrugerne.

For det sjette er den samlede regning over, hvad terrorbekæmpelsen koster, et kompliceret regnestykke, da staten ikke alene har udgifter, men også mindre indtægter, som når statslige myndigheder gennemfører sikkerhedskurser for medarbejdere inden for transportbranchen, eller konfiskerer penge i henhold til loven mod hvidvaskning og finansiering af terror. Siden oktober 2008 har tolderne således sat ca. 7 mio. kr. ind på statens konto, hvor langt størstedelen dog ikke har drejet sig om terror, men om hvidvaskning og inddrivelse af gæld til det offentlige. Endelig er der en afledt samfundsmæssig regning ved dansk terrorbekæmpelse, som er svær, hvis ikke umulig at fastlægge. Den øgede security i lufthavnene har nemlig betydet, at folk bruger længere tid på transport i stedet for at arbejde, hvilket påvirker samfundets effektivitet og produktivitet i negativ retning.

Terrorbekæmpelsens logikker og legitimitet

Hvor staten og danskerne i almindelighed normalt er ret optagede af, hvad tingene koster, gælder der tilsyneladende andre regler for terrorbekæmpelsen. I forlængelse af det manglende overblik over den samlede regning er det værd at bemærke, at terrorbekæmpel-

sen er et af de få områder, som ikke er udsat for konstante evalueringer og løbende monitorering, hvilket ellers efterhånden præger store dele af den offentlige administration. Den eneste del af den danske terrorbekæmpelse, som er underlagt ekstern evaluering, er indsatsen på antiradikaliseringområdet, hvilket i sig selv er betænkeligt, når mange af disse indsatser endnu ikke er igangsat eller ikke har været i gang i særlig lang tid, hvorfor der som sådan ikke er ret mange solide resultater at evaluere på. For nogle af de medarbejdere, som arbejder med antiradikalisering, opleves den løbende evaluering derfor også ofte som kontrol, og som generende i det daglige arbejde. Herudover har Justitsministeriet i 2010 stået for en slags selvevaluering, hvor de har redegjort for deres erfaringer med terrorpakkerne, og konkluderer ikke overraskende, at de har fungeret ganske godt.

Det er altså ikke på baggrund af costbenefitanalyser, som vi blandt andet kender det fra miljøpolitikken, at terrorbekæmpelsen måles, vejes og tilføres midler. Hvis det nu alene handlede om at redde menneskeliv, ville mange af de penge, der bruges på terrorbekæmpelse nok vise sig at være bedre anvendt, hvis de i stedet blev brugt på til at fremme trafiksikkerheden, styrke kræftforskningen, gennemføre rygestopkampagner eller tilbyde gratis ernæringsvejledning og fitness til dem, der nu måtte have lyst til at tage imod sådan et tilbud. Risikoen for at dø eller komme til skade ved et terrorangreb i Danmark er nemlig stadig så mikroskopisk lille, terrorangreb i Norge eller ej, at det ville give meget mere mening at bekymre sig mere om noget af det, der er virkeligt farligt, og som vi rent statistisk dør af.

I forlængelse heraf bygger dansk terrorbekæmpelse heller ikke på forskning eller dokumenterede effekter af specifikke politikker eller sikkerhedstiltag på terrorbekæmpelsesområdet – et fænomen, som ikke alene kan observeres i Danmark, men som også gælder mange andre lande. I Storbritannien, hvortil Danmark har skullet meget i hele designet af vores terrorbekæmpelsesstrategi, har regeringen netop offentliggjort en evaluering af sin indsats på antiradikaliseringområdet. Konklusionen er, at der er blevet spildt en masse penge på tiltag, for hvilke der ikke kan dokumenteres nogen som helst effekt. Herudover har der ikke været en systematisk evaluering og kontinuerlig monitorering af antiradikaliseringsskemaerne, hvilket får myndighederne til at prioritere udviklingen

af en metode til bedre at kunne måle og veje effekterne af deres terrorbekæmpelsesstrategi. Som i Storbritannien føres der altså heller ikke i Danmark bevis for, at specifikke tiltag på terrorbekæmpelsesområdet har en dokumenteret effekt. Internationale undersøgelser har vist, at krige, der startes i terrorbekæmpelses navn, sjældent fører til et fald i terror, og at sikkerhedsforanstaltninger på et område enten har en meget lille effekt eller blot skubber terroren hen på andre områder. Samtidig kan man jo ikke konkludere, at blot fordi der ikke sker noget, skyldes det nødvendigvis specifikke terrorbekæmpende tiltag. I princippet kunne det jo lige så godt skyldes en masse andre faktorer, som f.eks. at terroristerne blot sparer op og venter på at gennemføre et større spektakulært angreb, eller at de forsøger at lulle myndighederne ind i falsk tryghed for derved lettere at kunne gennemføre deres planer.

At politikker på terrorbekæmpelsesområdet i stort omfang ikke er vidensbaserede, skyldes ikke alene, at viden om effektiviteten af terrorbekæmpende tiltag ignoreres af politikerne og bureaukratiet, men også i høj grad, at den type af forskningsbaseret viden simpelthen ikke findes. En anden forklaring er, at terrorbekæmpelse jo i sin natur søger at forhindre noget, som endnu ikke er sket, og at der derfor som sådan ikke findes nogen solide data, hvorpå terrorbekæmpelsen kan bygge. Terrorbekæmpelse bygger altså i langt større omfang på en løst defineret og allestedsnærværende terrortrussel, og på hvad man forestiller sig terrorister kan finde på i fremtiden, end på empiriske erfaringer med terror og statistikker over specifikke tiltags effektivitet.

Når det nu ikke er costbenefitanalyser eller viden om effekterne af specifikke tiltag, der præger terrorbekæmpelsen, hvordan legitimeres, evalueres og tilføres den så midler? Til forskel fra andre lande, hvor myndighederne fremlægger antallet af arresterede terrorledere, dræbte terrorister eller oplyser hvor mange terrorpenge der er konfiskeret, offentliggør de danske myndigheder ikke sådanne statistikker eller publikationer. Regeringens årlige redegørelse for, hvordan det går med indsatsen mod terror, opsummerer kort terrortruslen, og hvad staten gør på terrorbekæmpelsesområdet, men rummer ingen konkrete tal og statistikker og er vel næppe kendt og læst af den brede offentlighed. Terrorbekæmpelses effektivitet og legitimitet refererer i langt større omfang til et samspil mellem terrorbekæmpende myndigheder og medierne, hvor viden om ter-

rorrelaterede anholdelser og retssager bringes til offentlighedens kendskab. Eksempelvis kommunikerer de retssager, som blev nævnt indledningsvis, til offentligheden, at vi har en efterretningstjeneste og et juridisk system, som tager hånd om terrorproblemet, og at pengene til terrorbekæmpelse altså som sådan er godt givet ud.

Terrorbekæmpelsesfeltet er altså ikke præget af costbenefitanalyser, evalueringer, eller data om bestemte tiltags effektivitet, men legitimeres og drives i høj grad af andre logikker. En vigtig faktor i tilførslen af midler til terrorbekæmpelsesfeltet er utvivlsomt politiske hensyn, hvor det giver god mening at bruge penge på terrorbekæmpelse og kan være tilsvarende politisk selvmord at argumentere for, at vi bruger for mange penge herpå. Hvis der ikke sker noget, kan politikerne jo altid sige, at pengene er givet godt ud, og hvis der sker noget, så kan de sige, at man har gjort en masse, og så samtidig bede om flere penge. På modsat vis, hvis man som politiker argumenterer for, at der skal bruges færre penge på terrorbekæmpelse, og der så samtidig sker noget, er vedkommendes politiske karriere nok nær sin afslutning. Politikerne har altså i et vist omfang brug for at gøre noget, fordi den brede befolkning er bekymret for terror, og i et eller andet omfang forventer, at myndighederne gør noget. Flere af de terrorbekæmpende myndigheder har da også den klare opfattelse, at penge næsten altid kommer efter spektakulære terrorretssager eller anholdelser, og når medierne og befolkningen altså har fokus på terror, og aldrig før noget sker, og hvor der altså ikke er den samme opmærksomhed.

Terror og tryghed

Når det ikke er muligt at lave en costbenefitanalyse af terrorbekæmpelse i Danmark, handler det altså ikke alene om, at tallet på udgiftssiden mangler, men også om, at det ikke alene, eller måske først og fremmest, handler om at redde menneskeliv, men om noget helt andet. Hvad vi så rent faktisk får for de penge, vi bruger på terrorbekæmpelse, er sværere at svare på. Nogle mener at det handler om at beskytte demokratiet, men det handler i høj grad også om at sprede tryghed. Hvis terror ses som forsøget på at sprede frygt i befolkningen for herigennem at opnå politiske mål, kan terrorbekæmpelsen på tilsvarende vis ses som forsøget på at sprede tryghed i befolkningen, hvilket da også understreges som det overordnede formål i regeringens årlige redegørelse for indsatsen mod

terrorisme. Spørgsmålet om, hvorvidt terrorbekæmpelsen virker, skal altså ikke måles på, hvor mange terrorforsøg der mislykkes eller afværges, men på, om folk føler sig mere eller mindre trygge. Bedømt ud fra det kriterium går det dog ikke så godt med terrorbekæmpelsen. De seneste tal fra TrygFondens tryghedsbarometer viser, at ca. en fjerdedel af danskerne er bekymrede for, at Danmark bliver udsat for et terrorangreb. Det lyder måske ikke af meget, men i betragtning af, at den reelle risiko for, at man som borger rammes af terror, er meget lille, og at der er sat så mange terrorbekæmpende initiativer i gang, må det siges at være en ganske høj del af befolkningen, som bekymrer sig om terror. Man kunne ligefrem fristes til at anlægge det perspektiv, at mange af de terrorbekæmpende tiltag rent faktisk er med til at gøre folk utrygge og unødigt bekymrede over terror, og at der burde gøres mere for at oplyse befolkningen om den reelle fare for at blive udsat for terror. Det skal retfærdigvis nævnes, at PET er klar over sammenhængen, og at tjenesten i samarbejde med TrygFonden har iværksat en undersøgelse om borgernes oplevelse af tryghed og terrorbekæmpende foranstaltninger.

Om forfatterne

Lars Erslev Andersen, cand.mag. og seniorforsker, forsker i terrorismens historie, al-Qaeda's udvikling, forholdet mellem oprørskrig og terrorisme og USA's mellemøstpolitik. Har skrevet bøger og artikler om filosofi, terrorisme, politisk orden samt om politiske forhold i Algeriet, Israel, Palæstina, Saudi-Arabien, Yemen, Iran, Egypten, Syrien, Irak og de arabiske Golfstater. Arbejder aktuelt på et projekt om Pakistan i den regionale magtbalance og på en bog om terrorismens idehistorie.

Kontakt: www.diis.dk/lea

Manni Crone, ph.d. og seniorforsker, forsker i islamisme, radikalisering i Europa, fransk indenrigs- og udenrigspolitik, shiisme i Mellemøsten samt i neokonservatisme.

Kontakt: www.diis.dk/mcr

Peter Hansen, ph.d. og projektforsker, forsker i transnational migration og udvikling, returnmigration og repatriering og diasporagrupperes involvering i genopbygningsprocesser på Afrikas Horn.

Kontakt: www.diis.dk/pha

Ann-Sophie Hemmingsen, ph.d. og projektforsker, undersøger jihadisme i Vesten med særligt fokus på samspillet med voldelige konflikter i Mellemøsten, Sydasiens, Kaukasus og Afrikas Horn.

Kontakt: www.diis.dk/ahe

Ulla Holm, ph.d. og seniorforsker, arbejder tematisk med sikkerheds- og udenrigspolitisk analyse samt identitetskonstruktioner i forhold til islam, verdslighed og immigration, og geografisk med fransk inden- og udenrigs-/EU- politik og med Algeriets og de andre nordafrikanske stater (herunder Tunesien og Libyen) regionale sikkerhedspolitik og relation til Frankrig/EU. Desuden arbejder hun med terror og sikkerhed i Mali, Mauretanien og Niger set i forhold til franske og europæiske sikkerhedsproblemer og med EU's og Frankrigs middelhavspolitik.

Kontakt: www.diis.dk/uho

Søren Hove, ph.d. og projektforsker, forsker i opposition på Den Arabiske Halvø og Afrikas Horn, særligt terrorisme og militante islamister i Saudi-Arabien, Yemen og Somalia.

Kontakt: www.diis.dk/sho

Leila Stockmarr, M.sc. og forskningsassistent, arbejder med den palæstinensisk-israelske konflikt, den internationale forhandlingsproces, konfliktens regionale effekt og dimension, palæstinensisk politik og medier, herunder islamisme og palæstinensisk nationalisme, samt med Gaza og med libanesisk politik og palæstinensiske flygtninge.

Kontakt: www.diis.dk/lst